

PARADISUA

Aurrera doa Dante, Zorione'k eskutik dauala oratn. Lurreko paradisutik zerukora zapart dagi, egi-egiazko Paradisura, jakiña. Bide-erakusle zintzoaren laguntzaz bederatzi zeruak igarotzen; borobil argi ta gardenak dira oneik, eta euron gainean dago tinko, eder, zoragarri Jaungoiko berberaren egoitza. Onen ingurumari dagoz gero zeruko jerarki ta nagusitzak, eta zoriontsuen larrosa, gauza guztien egille dan Jaunak berak zuzenean argituta.

Zirkin dagien zeruak bata-bestearen biran dabiltz inguruka, ortzi-borobil moltzo ederra egiñik, eta onek bere alde tik lurraren inguruan bira dagi. Zeruko gorputzak lurretik urriñago ta ariñago bira egiten dabe. Arima zoriontsu guztiak zeru goi-goian bizi dira, baiña txandaka lez datoz olerkariaren aurrera, Zorione aurretik daukala, maillaz zerurantz gora igoten dauan bitartean; betiko zorionera zelan igoten dan erakutsi nai dautso Zorione'k.

Bederatzi zeruak, oneik dira; Illargiaren zerua {lenen gotik laugarren kanturd), Merkuri'ren zerua {bostgarrenetik zazpigarren kantura), Venus'en zerua {zortzigarrenetik bederatzigarren kanturd), Eguzkiaren zerua {amargarrenetik amairugarren kantura), Marte'ren zerua {amazortzigarrenetik ogeigarren kantura), Saturno'ren zerua {ogetabatgarrenetik ogetaseigarren kantura), izar tinkoen zerua {ogetairugarrenetik ogetaseigarrert kantura), eta len-igikorra, edo kristal zerua {ogetazazpigarrenetik ogetabederatzigarren kantura).

Zeru-goi-goian daukagu Jainkoa, bederatzi aingeru oboz inguratua ta arima doatsuak argiz asetzen ditularik. Alngerruen maillak dakarskuz ogetamargarrenetik ogetamairugarren kantuetan. Auxe dozu Dante'ren Jainko-Antzerkia.

I KANTUA

Muiña.—*Atsedentegi edo Paradisuaren ataurrea.*—*Adirezpena.*—*Oles-deia.*—*Suzko borobillera igotea.* *Gaudiaren ego-kitasuna.*

Gaudian zear zabaltzen da danari zirkin daragion Aren aintza, eta dizdiz dagi emen geiago, an gitxiago. Argia gogorren artzen dauan zeruan egon nintzan, eta andik jasten danak, ez jakin ez esan, ezin daitekezan gauzak ikusi nebazan; gure adimena berak nai dauanera urreratzean, sakon bai sakon barrentzen da-ta, gomutamenak ezin dautso jarraitu. Nire ulermenak, alan be, erreñu doneaz batu ta altxortu al izan dabezan zerak izango dira orain nire kantua-ren gai.

Oi Apol on! Azken-lan onetarako bíur naizu ontzi bete zeure kemenez, zeuk eskatu oi dozun gisa ereiñotz maitea merezi izateko. Parnasoko tontor batez izan jat naiko oraiñarte; oraíndik, baiña> biak jataz bearrezko, ibilteko gertzen jatanean sar aal izateko. Zatoz nire kolkora eta oiuka nire aoz Marsia soin-ataletako zerukatik atera zenduanean legez. Oi jaiakozko kemen! Lagun ba'dagidazu neure adimenean irarrita daukadan erreñu donearen itzalño bat adie razo daikedan neurriz, zure zugaitz txit laztanera eldu ta osto areikaz koroitzen ikusiko nozu orduan, orrelakoxe bait da darabildan gaia ta 2uk egingo nozu ortarako duin. Ori, aita, kaisar edo olerkari Jez garaille izateko, guztiz gitxitan lortu oi da, giza-naimenaren erruz ta lotsaz nunbait; delfikar jaikotasun geldí jabalean zorion alaia ixuri leikena bait da peneuar zugaitzaren orritza, iñok berau jadetsi naia barnean somatzerakoan. Txingar pitiñak sugar aundia ixioten. Nire ondoren bear bada, abots obeakaz, otoiztuko da Zirra'k^l erantzun daian.

Bestelako unetatilc eltzen jake jikorraí munduko argontziaren diztira, baiña Iau obo iru gurutzetan alkartu daroazan agandik datorrenean, ibilli obez eta izar obarekin egiten

dau bere urteera, ta munduko argizaria * bere modu obero ikurtu ta gírotzen dau. Eginda eukazan, andik urtenaz, an eguna ta emen gaba, ta alderdi ia guzti a dagoneko zuri egoan eta aurkako alderdia baltz Zorione ezkererantza biur-tu ta adí-adí eguzkiari soka ikusi nebanean, erne-erne be-gira bai arranoak berak ain tinko begíratzen ez dauan erara. Eta bigarren tximista leenengotik urten eta islatua gorantza doan lez, atzera bíurtu naf dauan erromesaren antzera, aren egintzaren eragiñez, begiz neure adimeneraiño eroana, neu-rea sortu zan eta eguzkian josi nebazan begiak, guk egin oi dogunetik bestera ain zuzen. An asko da laketua emen gure aalmenai izten ez jakezenetatik, toki a giza-endaren pentzutara sort-azoa izan bait zan.

Ezin izan neutson begiratuari eutsi ez asko ez gitxi in-gurumari ditzirarik ikusi bage; sutatik urten burdin goriar-ren antzera ziran, eta bat-batetan agiri izan zan egun bat beste bati erantzi ba'litzakio lez, dana al dauan Arek beste eguzki batez jantzi ba'leu lez zerua. Zorione betiereko boro-billetan begiak zoli zirauan, eta nik aregan jarten nebazan neureak, goi-aldeetik eratxita. A ikuskatuz, itxura aldatu nin-rzan baruz, Glauko³ lez edo, itxasoan jainkoen Jagun egin eban bedarra gozartzean. Itzez ezin daiteke adierazo giza-aldatzea; naikoa bedi, beraz, graziak olako esperientzia emon izan dautsen arein erakutsiaz.

Zuk leenengo sortu zenduan nire zatia bakarrik ba'nin-tzan, oi zerua darabiltzun maitasuna! , zuk dakizu, zeure argiaz ni jaso ninduzun orrek. Gurpillak beti-betikoz opa iza-nik bereganatzen ninduanean, zuk neurt-azo ta banatu oi dozun alkar-aitze ta egokitasunaz, irudi izan jatan orduan alako 2eru-alderdi a egnztiaren txingarrez ixetzen zala, ez euriak ez ibaiak iñoiz antolatu izan ez daben zingira itzala egiñik. Doiñuaren barritasunak eta ditzira eskerga aren zer-gaitia ezagutzeko gogo bizian sartu ninduan, aurretik ain zorrotz beiñik-bein nik egundo somatu ez nebana; arek, be-raz, neuk bezelaxe neugan ikusten ebanak, nire gurari naa-sia baketzeko, nik itandu baiño leen, bere aoa edegi ta ber-baz aidieraro eustan:

—Zeuzerori itsu-erazten zara sasi-asmakizunetan, ezetsi ba'zenduzan ikusiko zeunkena ez ikusteraíño itsuturik ain zuzen. Ez zagoz lurrean, zuk alan uste izanik be; tximistea, bere maillatik igeska, ez dabil zu baizen azkar, ona igotean.

Leenengo ezbaia aienatu ba'jatan be, itz labur maitekot aret esker, beste barri latzago baten saretua aurkitu nintzan, eta jalgi neban:

—Pozik nengoke dagoneko, arrimen aundi atatik aske; baiña orain miretsiz nago, zelan jagiten nazan gorputz utsaren urrengo onein gaiñ.

Zorione'k augaitik, deunki atsa artuaz, eta bere begiak niganantz biurturik, amak semearen biurrikerien aurrean ipiñi oi dauan arpegikeraz, jardetsi eban:

—Gauza guztiak, eurengean eta euren artean, egokitasun bati erantzuten dautse eta auxe dozu gaudia Jainkoaren antzeko egiten dauana. Ementxe dakuse izate jagia daben izakiak betiereko jakituriaren aztarrena, ta elburu onetarakoxe egiña da aitaturiko legez. Diñodan egokitasunera izaera guzttkoak doaz gitxi-asko, bestelako eran jakiña, euren jatorritik urrago edo urriñago dagozan einen; orixegaitik, askotariko tokietara igitzen dira izatearen itxaso zabalean zear, eta bako txari emon izan jako zuzen-azten dauan sena. Onek illargirantz daroa sua, ilkorren biotzaren eragille dozn, lurra estuturik beregan batu dagiana. Era adimenik eztaben izakiak ez-ezik, adimenez eta maitasunez jantziak be uztai onen barruan dagoz. Guztia eratu dauan Jainkoaren ardura errimeak bere argiz baretzen dau zerua, zer ibilkoirik ibilkoiena be dantzari dala. Arantza garoaz orain, aurretiaz erabagia danez, erauzten dauan guztiñ zorionezko jomugara zuzendu dagi ari aren indarrak. Egia da, ertian azala asmoaz bat ez datorren lez, gorra bait da gaia entzuteko, izakia be era berean aldendu egin oi da bear bada bide ontatik, olan buhzatua dalarik be, badau ala beste leku baterantza okertzeko (odei baterik sua jausten ikusi naitekenez ain zuzen), len-bultzadea guzurrezko atsegin.batek oker-azoa baldin bada. Ez dozu geiago arritu bearrik, ziurrean ba'nago, zeure igotez, mendi baten tonto-

rretik bere oiñera jatsiz doan erreka batez aiña. Arrigarria izango litzakizun, ezeren eragozpen bage, bean jarri ba'ziña, su bizia geldi lurrari josia egotea miresgarri litzaken bezela.

Au esanez, zerurantz jaso ebazan begiak,

- (1) Apol, tokiágaitik.
- (2) Egu2kia.
- (3) Glauko arrantzalea, itxas-jainko egiña.

II KANTUA

Muiña.—*Bigarren zerua, ots, illargia.—Garbitasun-agintzaria ausi ebenak.—Jrakurleai oarkizun.—Leen-zerura igoe-ra.—Illargiaren orbanak.—Zeruen eragiñak.*

O zuok, ontziska txikian, niri entzun nairik, ur-gaiñ kantari doan nire ontziaren atzetik zatozenok, bir-itzul zeuen ondartzak ikustera! Etzaitetze sar itxaso zabalean, ni galdurik ba, bear bada, bidea galduta geratuko ziñakeze. Ni igarotzera noan ura ez da egundo be zearkatua izan. Minerba'k goi-argitzen nau ni ta Apol'ek zuzentzen eta bedaratziz musak zazpi Izarrak erakusten. Zuok, aingeruen ogirantz arpegia sasoiz jaso zenduen apurrok, emen bizi baita ogi orrekin iñoiz be geiegi estutu bage, sar zaitেকেze itxaso zabalean zeuon ontziaz, neure ugarari jarraitzeko zure ugara orren ostetik ura barriro zarratzen baita. Kolko'ra¹ igaro ziran aintzaz beteriko gizaseme gurenak etziran zuek beste zurtuta geratu, Jason ikusi ebenean baizain biurturik.

Jainko-antzeko erreñuaren egarriak, berezko ta betiereko danak, bultzatzen gaitu zerua zirkinlca dakusazuen abia da ia-ia bardiñaz. Zorionelc goian eukazan begiak eta nik ari begiratzen neutson, eta gezi batek bear bada, erauzia dalarik, egaz zurian emoteko iraun oi dauan aldian ikusi neban nik neure burua, begiak beragandu zituan zer arri-

garri batera eroana; ak orixegaitik, nire naia gorderik euki ezinda,, neugana biurtuz, irribarts baizen eder, au esan eustan:

—Zuzen zeure adimena Jainkoagantz eskertsu. Arek bai gaitu aldatu leenengo izarrera.

Odei argitsu, lodi, tinko ta ziratu batek estali ginduza-la iruditu jatan, eguzkiak zauritutako diamante batek lez. Bere barruan artu ginduzan betiereko arripitxiak, urak argizpia bezela, allcarturik iraunaz. Ni gorputza izanik emen ezta ulertzen zelan neurrikera batek barruan artu leiken beste bat eta zelan barrendu leiken gorputz bat beste batekin; onek ixiagotu egin bear leuskigu gure izatea ta Jainkoarena alkar-batu dirala dakigulakoa ikusteko guraria. An ikusiko da fedez siñisten doguna, egiztatu barik be txít argi egiten jakuna, gizonak onartu oi dauazan leen-egi nabariak lez. Nik erantzun neutson:

—Andera: ondo-naiez beterik biotza, eskerrak damotsadaz mundu ilkorretik aldendu nauan Ari. Baiña esaidazu: zer ditut borobil onek daukazan orban illunak, an beian, lurrean batzuk, Kain'ez alegiak² edestera bultzatu oi dabezanak?

Ak irripar ariña erakutsi eban, ordoren esanez:

—Ikorren eretxia oker baldin ba'dabil zentzunen giltzak edegi ezin datsozanari buruz, onezkero ez leuskizue egi-egiaz ziztatu bear arrimenaren azkonak, ba dakizu-ta, errazoiak, gauza sentikorren atzetik ba'doa, ego guztiz motzak ditula. Esaidazu, alan be, zuk zer uste dozun gai oni dagokionez.

Erantzun neutsan:

—Emen goian aparteko itxuraz iduritzen jatana, uste dot, gorputz miaztu ta tringuetatik datorrena dala.

Ak jardetsi eustan:

—Ziurtasun osoaz ikusiko dozu guzurraren gaiñean oiñarritzen dala zure siñiskera, emongo dautzudazan kontrako errazoiak ondo entzuten ba'daustazuz. Izar asko erakusten dautzuz zortzigarren borobillak, eta izarrok zelakoan eta zen-

batean bestelako itxurak agertu daroetz. Miaztasunak edo tringutasunak olako zera lortu ba legie, kemen bardiña ie-goke guztietan neurri gitxiago edo geieagoz bananduta. Itxurazko oiñarrien frutua izan bear dabe bestelako kemenak, eta oneik, bat ezik, zure errazoiketari jarraituz, suntsiturik geratuko litzakez. Beste aldetik, zuk itanduten dozun orbanak dakazana miaztesúna ba'litz, izarbel au alderdi batetik edo bestetik bere gaiez barau egongo litzateke, edo-ta, gize-na ta giarra gai batek erdibanatzen dituan lez, au be olaxe bere larrantzean arri aldakorretan eraturik egongo litzateke. Leenengo kasuan, eguzkiaren illun-aldietan nabari izango litzateke, argiak beste edozein gorputz miaztutako lez igaroko leuke-ta. Ezta au orrela; baiña beste dalakoa be ikusi bear dogu, eta orrek be suntsitu daroala ba'dakusgu, zure eritxiaren guzurrezkoa egítaturik geratuko da. Miaztasun au alde batetik bestera ez dala igaroten jazo ba'ledi, bere aurkakoak argiari igaroten izten ez dautsan uneren baten amaitu bear dau, eta beste izpiak orduan andik dizdiz egingo dau, kolorea atzetik estaiñuz estalduta legoken leiarrean diztiratzen dan legez. Baiña orain esango dozu: argi-izpia emen, sakontasun aundiagotik zeartua dalako, beste zati-une batzuetan baiño illunago dagola. Experientzi onek aska zagikez erantzun onetatik, iñoizkoren baten berau egiten saia ba'zendiz, zuen ertietan ibaien sorburu izan oi dana. Ar eizuz iru ispillu, jar eurotatik bt zeugandik distantzi bardiñera ta bestea atzerago, ta jarri zeure begiak lenengo bietan. Arei begira, egizu argi bat dagoala zeure sorbaldan, iru ispilluak argitzen dabezana, eta iruretatik, islatua, zeugana datorrena. Níaz-ta indarra edo zolitasuna urriñengo izpian ainbestekoa ez izan, konturatuko zara irurak bardin diztiratzen dabela. Erabat, izpi beroen eragiñez edurra eratzen dauan gaia billosik geratzen dan lez, leen eukan kolore ta giro barik ain zuzen, bardin jazoko da zure adimenaz be; berau argitu nai dautzut bere dirdizeraz barrenduko zaitun argi guztiz biziáz. Jainkozko bakearen zeru barne gorputz betak³ jirabira dagi aren indarrean dazta bere mamin-barru osoko izatearen errazoia. Urrengo ze-

rua, ainbat ízar daukazana, izate arek banatzen dau, beragandik ez-bardiñak diran.izan askotan, baiffa berak barne artzen ditunak. Beste zeruak, euren ez-bardintusunakaz, bako txak antolatzen dau beragan daukan adore-indarrez, bako txak dauan elburuz ta eragiñez. Lurbirako jardunkin oneik, ikusí daikezunez, olantxe doaz maillaz mailla, goikoetatik artuz beekoei bialtzen dautsen adore ta indarta. Zagoz zur, ta ikus zelan noian zuk opa dozun egirantza errazoiketa onein bitartez, gero zeuk bakarrik jakin dagizun arenganaiño eltzen. Inguru sagaratuen igiera ta indarra, errementariarentzat mailluaren ertia lez, bulzkai zori ontsuetatik dator; eta ainbat argík edertzen dauazan zeruak, berau igitu daroan adimen zorrotz sakonetik attzen dau iduria ta bere ikur biurtzen. Eta arimeak, zeuon auts barruan, soin-ataJ askori askotariko indarra emon daroatsen lez, adimenak be era berean zabal-azten dau bere ontasuna izarrez ugarituta koa, bere betetasun gaiñ biraka. Era askotara alkartzen da aren kemena bizia damotsen gorputz bikaiñetan, euretan ixuriz zuengan bizia legez. Adore orrek, etorritz datorren leiñu zorionsuarren, gorputzakaz nastauta, ñirnir dagi izaki bizidunen begi-niníetan alaitasunak legez. Ortik datoz ondoren argitik argirako bardin-ezak, ez tringutik edo-ta miaz tutik. Bera da era-oiñarria, bere ontasunari dagokionez, illunaren eta ergiaren egille.

- (1) Avgonautak, Kolko'n. arrituta, Jason beizain ikusirik.
- (2) Egurats lodiagoagaitik zirala, uste zan.
- (3) Leenengo buhkaia.

III KANTUA

Muiña: *Leenengo zerua, ots, illargiarena.*[^]*-Garbitasunaren eskintzaria austen dabenak.*—*Zortontsuen ikuskaria.*—*Piccarda Donaii.*—*Zorionsunaren maillak.*—*Konstanza Kaisar-andrea.*

Eguzki arek, nire biotza lendanez maitasunean ixiotu ebanak (Zorionelc), egi eder baten taiu samurra agert-erazo eustan, erakutsiz eta jardetsiz, eta nik, dagokidan neurri ta maillan autortn ta zuritua egin naian, burua jaso neban argiro itz egiteko, baiña ikuskari bat agertu jatan, neure autorkuntzaz aztuteraiño bera artukeran erakar ninduana. Leiar garden garbiak edo-ta ur aratz bareak, baiña ez sakonegi ta ondarra illun eukiterañoakoak, gure arpegikeratik ertz-inguruak aul-aul diztiratu oi dabezanak, bekoki zurian arripitxi bat ez litzateke geure begiakaz ikusteko gatxago ízango; era orretan ikusi nebazan nilc arpegi asko itz egiteko gertu. Orixegaitik, gizonaren eta iturriaren arteko —Narziso— maitasuna biztu ebanaren aurkako obenean jausi nintzan.

Areikaz konturatu baizen laster, ispilluetan diztiraturiko arpegiak zirala uste izanik, atzera biurtu nitun begiak noranak ete ziran jakin naieaii eta ez neban ezer ikusi, eta barrero aurrerantz itzuli ta adi-adi jarri nebazan neure gidari gozoaren begi santuetan írribartsu ñirñir egian erlantzean.

—Ez zaitetz arritu —esan eustan—, zure pentsamentu umekoiz irri-barre ba'dagit be; ez dozu, ba, oindiño egi-gain ipinten oiña ta erason-zarraztak eroana zabiltz, oi dozunez. Egi-egiazko izakiak dira dakusazunak, emen, euren eskintzariak bazter itxita, zintzoki bete ez ebezelako. Alan be, míntzo zaitetz eurakaz, entzun eiezu, euren oiñak andik urriñagotzen ez dautse izten.

Eta ni, mintzatzeko gertuago zirudian itzalagana zuzendu ta total asi nintzan, gain jatorkozan gurari moltzoak ikarra eragiten dautson gizonaren antz-antzera:

—O espiritu ondo sortua, betiereko bizi-argitara txastatu ezik iñoiz ulertzen ez dan gozotasuna somatzen dozu-na! Esaidazu, mesedez, zelan deritxazun eta zein dan zure zoria.

Beingoan erantzun eustan itzalak, begi-alai ta irri-jarioz esanik:

—Gure ondo-naiak ez dautsoz atek izten gurari bidezko bati, jarraigo guztia bere antzeko nai dauanak egin da-roanak lez jokatu baiño. Munduan Jekaima gizkarbi izan nintzan; eta zuk zeure gomutamena pizkat zorrotz ezker, ez dautzu berori lausotuko ní orain ederragoa izateak, ni Pikarda * nazala ezagutu baiño, emen beste zoriontsu oneikaz egokituta, doatsu naz borobil astiroen dabillen onetan. Gure eraspén-zaleak, Espiritu Doneaz soilki kiskalita dagozanak, atsegin dabe Arek ipiñitako ereaz bat etortea, ta zori au, ziztríña iduritu arren, emona ta bere-zia izan jaku geure agintzari ta botuetan ardura bako izanik, batzutan eurak ausi genduzalako.

Nik erantzun neutsan:

—Zuen betarte arrigarrizkoetan, zuen leen-iduria era-aldatzen dauan jainkozko ez dakit zer batek dizdiz dagi, ta orixegaitik ez neban beingoan gogoratu, baiña orain diñostazuñak Iaguntzen daust eta zure gomuta errezago jat. Esaidazu, alan be: zuek, emen zoriontsu zarienok, goragoko beste leku bat opa dozue obeto ikusteko ta adiskide geiago egiteko?

Itzal enparauakaz batera irripar pitiña loratu zan aren ezpanetan; eta bertatik erantzun eustan alai, maitasunaren leen-suan ixetua bai zirudian:

—Neba, goi-maitasunezko indarrak ibitzen dau gure naia; onek ez dausku izten daukaguna besterik maite izaten, ezta gura izaten be. Gorago egotea gura ba'gendu, ez litzatekez gure gurariak emen alkartzen gaitun aren naiaz bat etorríko, eta borobil onetan ezin daíteke onakorik izan, maitasun espiritua emen naitaezkoa bada ta orren izana ondo ausnartzen ba'dozu. Sustraizkoa jako bizi zoriontsuari jainkozko naiarekin bateratzea, gure naimenak bat-bakar izan daitezán; orrela, ba, erreíñu onetan maillaz mail egotea atsegin jako erreíñu osoari, bere naiarekin bat egiten gaitun Erregeari lez. Gure bakea da Aren naia; a itxasoa da ta arantzua doa guztia, ak sortu dagiana lez izateak dakarrena be.

Orduan argi agertu izan jatan zeruan zergaitik dan oro Paradisu, naizta ontasun gurenaren grazia nun-nai ez izan bardin intzatu. Alan be, janari batek asetu ta beste baten galez oraindik geratzea, emetik geiago eskatu eta bestea eskertzea, jazo oi dan lez, antzean egin neban nik be kiñuka ta itzakaz, itzalak berak esanda jakin nairik zein izan zan azkeneraiño eio ez eban euna.

—Bizitza oso ta irabazi goi batek zerurik garaienean ezarri-azo dau emakume bat —esan eustan—; orren irudipean eroaten dira zuen munduan jantzia ta buru-zapia, eriotzara arte zain egon eta aren naiaz bat datorren edozein ondonaik egiñiko edozein agintzari onartu oi dauan Senarraz azken arnasa emon ezker². Ari jarraitzearen, gazetxo nintza-Ia iges egin neban mundutik, eta aren jantzian sartu nintzan lekaime, aren araudiaren bidetik ibilteko botua egiñik. Gero, onari baiño txarrari oituago ziran gizonak itxitu gozotik erauzi ta Jainkoak daki zelakoa izan zan nire bizitza. Eta beste ditzira au, neure eskumaldean agertzen jatzuna ta gure borobilleko argi guztiz ixetzen dana, adizu ta ulert, ortaz diñodala neuetaz esan dautzudana bera. Lekaime izan zan, eta burutik kendu eutsoen buru-estalki sagaratuen itzala; Baiña berak nai-ezta, oitura on guztien kontra, egundo ez eban zapia aldendu bere biotzetik. Auxe da Konstanza aundiaren argia, onegandik bait eban sortu Suabia'ko bigarren printzeak irugarrena ta azkenengo aginteduna.

Olan itz-egin eustan eta ondoren «Ave Maria» abesten asi zan eta abestuz, ur urdin illunean gorputz astuna lez, joanez itzali zan. Nire ikusmena, aal izan neban bestean aren atzetik joan zana, a ikuspegitik galdu ebanean, bere guraririk bizienera biurtu ta oso-osorik Zorione'gana zuzendu zan; baiña au alako dizdizez jantzi zan ezker¹ nire aurrean, nire begiak ezin izan eutsen ain bizkor eutsi, ta onek atzeratu zituan nire itaunak.

(1) Koiso Donati'ren neba; onek atera eban komentutik Tosa'ko Roselino'ga2 e2kont2eko.

(2) Asis'ko Santa Kíara, San Frantzisko'ren aginduz Idaratarren ordenea sortu ebana.

IV KANTUA

Muiña: *Illargiaren zerua.—Garbilasun eskintza austen dabena.—Zoriondunen egonlekua.—Izarretara biurtzen dira arimak.—Aukeramena.—Agtntzari ausiak eta eurok zelan irau nazo.*

Jateko biren artean, biak bestelakoak eta kirrikagarriak, gizon aske bat gosez leenago ilgo litzateke euretatik bati agiñak ezarri baiño. Orrelaxe iraungo leuke bildots batek be, bildur bardiña dautse-ta, otso anker biren jan bearraren artean; edo-ta txakur bat orkatz biren artean. Orixegaitik, ni ixillik ba'nengoan, neure buruari ez dautsot akar egingo, bardin nengoan ba ni be zintzilika neure ezpaien artean, eta, bearrezko zan ezkeru, ez dot neure burua origaitik aupatuko. Ixillik nengoan ni; baiña nai nebana arpegian neukan margoturik, eta nik itauna olan tinkoagoa zan ziñez itzez adierazo ba' neu baiño be argi ta garbiago.

Zorione'k egin eban orduan Daniel'ek, zuzena etzan ankerkeria eroan Nabukodonosor'ren asarrea ibitu ebanean egin ebana, ta esan eban:

—Ondo dakust zelan erakarten zaituen naikun bik, arek eta onek, zure jakin-naia kanpotik ezer ez agertzeraiño bere kautan kiribildu arren. Zuk zeure errazoiketean diñozu: «Borondate onak ba'dirau, besteen zakarkeriak zegaitik laburtu ete daroa nire irabazien neurria? Baita ezpajian sartzeko oiñarria damotzu, Platon*en irakatsien arauera, arimak izarretara biurtzen dirala diñoelako. Auzi onetxek dira zure naimenean bardin igaroz doazanak: baiña aurretik aztertuko dot arriskurik geienen daukan arazo garratza. Jainkoagandik urren aurkitzen dan sudunetatik Moise, Samuel, zeuk aukera nai zeunken Jon bietatik edozein, diñotzut, eta Maria be bai, ez daukez euren jarlekuak zeruan oraintsu agertu jatzuzan espirituak daukezan lekuan baiño, ezta ez dira egongo egoera orretan urte geiago edo gitxiago; guztiok ederazten dabe leenengo ingurua ta geiago edo gitxiago betiere-

ko espiritua somatu, alakoxe zorion-bizía daukie. Emen agertu ziran ez borobil ontan bizi izatea zortez jausi jakelako, zeruetan alderdirik gatai-ezena artzen dabela adierazteko baiño. * Olan Ítz-egin bear jako zure adimenari, gero ulertduiñago egiten jakona zentzunen bitartez bakarrik artu oi dau-ta. Origaitik Idazteuna zuen aalmenai jalki jake, oiñak eta esluak Jaínkoari ezarriz. Eta Eliza Ama Deunak gaiñera Gabirel eta Mikel eta a bestea, Tobia osatu ebna, giza-itxuraz iruditzen dautzuez. Arimai buruz *Timeo* diñoana ez dator bat emen ikusten danaz, baiña asmatzen dauanez diñoala dirudi. Arimea bere ízarrera biurtzen dala diño, izateak ere eumon eutsonean andilc jausia dala uste izanik, eta bear bada aren eritxia ez da izango bere berbak iragarten dabena, orixegaitik daitekena da aren esana arbuigarri ez izatea. Deduaren eragiña ta gerena inguru oneitara biurtzen dirala baNjífiosku, aren uztaiak bear bada egiren bat erakutsi nai dau. Oker ulerturiko oiñarri onek mundu guztiari doi-doi bídea *aldu-azo eutson, Jupiter, Merkuri ta Marte'ri dei egitera bultz-eragiñez.² Kezkaragari jatzun beste ezpaia arrisku gítxiagokoa dozu, aren gaiztakeriak ba ez zindulcez nigandik urrin eroango. Gure zuzentasuna ez dala zuzena ilkorren begi aurrean, federa daroan agiria dozu ta ez siñaustr-dongakeria. Egia au, baiña, zuen errazoimenak ondo barrendu daikena dan ezkeru, opa dozunez aseko zaitut ortaz. Ez dago egiazko gogorkeririk, au jasaten dauanak indar dagianari ezer eskintzen ez ba'dautso; arima oneik beraz ezin daitekez errurik bako joak izan, naimenak ba, gura ez ba' leu ez dau amore egiten, izan-jiteak suaz lez egin daroa mila bider gogorak makur-azten ba'dau be. Asko ala gitxi makurtzen ba'da, indarrari men dagio, tn orrela egin eben oneik, eta toki santura biurtu aal izan eben. Osoa izan ba'litz euren naia, Lorentzo'k matxarda gaiñean edo Muzio'k bere eskuaz ain gordiña euki ebanez, onek biurtuko ebazan barriro okertu ziran bidera, euren buruak aske ikustean; baiña bakanegia dozu olako borondate sendoa. Eta itz oneikaz, bear lez jaso ba'dituziu suntsiturik geratzen da oraindik sarri kezkaraziko zinduzan errazoa. Orain, alan be, bes-

te oztopo bat zearkatzen jatzu begien aurretik, eta apika da, ez zintzakezala zeurenez urtengo ontopo ortatik, oso-osoan abailduta geldituko zintzakezala baiño. Zer ziurtzat erakutsi dautzut arima zorionsuak ezin daikela guzurrik esan, leenengo egiarí jarraika bait dabil beti, eta gero entzun zenduan Pikarda'gandik Konstantza'k zapirako leialtasuna gorde ebalá, eta au aurkako zera jatála dirudi. Askotan jazo da dagoneko, neba, galzoritik iges egiteko egokí ez dana burutu oi dala gogo ezik, Almeon i Iez, bere aitak eskatuta ama il ebanari, eta guraso-maitasunaren aurka ez joatearren erruki bage egin be. Puntu ontaz zuk jakítea nai dot indarra naiaz nastau oi dala, eta biak onela iraiñak kako, atxaki ta txaplata biurtu. Ez dago nai soillík kalteari leku emoten dautsanik; alan be baietz zerbait ba-dago orretan oiñaze aundiagoetan jausiko dalakoak sartzen dautson izu-ikararen giñoan. Origaitik, Pikarda'k a esan ebanean, naimen soillari buruz esan eban, eta nik besteari. Biok, beraz, egia diñogu.

Onakoa izan bait zan egi osoa darion iturritik jaioten ibai santuaren oparotasuna; gurari biak, bata ta bestea, asetu eustazan onek.³

—Oi leen-maitalearen maitea! Oi jainkozkoa! —esan neban nik jarraian—; onen itzak asetzen nabe-ta, sutan jarten, gero ta adore aundiagoz gori-gartuz! Ez, ez da nire maite-sua ain sakona, eskerrez esker biurtzeko gai dana; baiña oro ikusi ta aal dauan Arek erantzun begi nire orde. Ondo dakust gure adtmena ez dala egundo asetzen egi arek, beretik kanpo eser ziurrik ezer ez dagoanak, argi-azten ez ba'dau. Beragan kokatzen da, piztia bere gorde-zuloan lez, jadetsi dauanerako, eta jadetsi aal dau bestela gurari oro utsal ízango litzatekez. Jaio oi da, bada, kimu bailitzan, egi-oíñean zalantza, eta berez bultz-dagisku maillaz mail goierpiñerantz. Onek dei dagist, onek emoten daust ziurtasuna; ta zuri, andera, begirune ta lotsa aundiaz eskatzen, beste egi bat oraindik, niri illun agertzen jatana, argttu dais-tazula, arren. Zera jakin nai neuke: gizonak, bere agintzarietan uts-egin ondoren, kitutu daiketzun zor.dautzuna bes-

te ondasun batzuekaz, zure aztaillu-pisuan txiki gelditzen ez diranakaz nunbait.

Maite dizdizez beteriko begiakaz so-egin eustan Zorione'k, aín jainkozkoakaz begiratu be; ni besterik eziñean, azpiratua, kemenik bage ta ia-ia kordea joana gelditu nintzan begi-makur.

- (1) Danre'ren garaian oso zabal ebillen izarren eragiña.
- (2) Teologíari buruz diardu emen.
- (3) Baita emen be.

V KANTUA

Muiña: *Leenengo zerua, illargia. Garbitasuna zaintzeko zin-itza auú dabenak.*—*Zin-itz edo promesa onen santutasuna.*—*Trukatu leike. Bigarren zerurako igoera.*—*Mercurio^yrena\ arima eragilleak,*—*Eta ongilleak.*—*Justinian Kaisarra.*

«Maitasun onen suan lurrean ikusten danarenaren suan baiño ditzikorrago agertzen ba'naíatzu, zeure begian indarra gaiditzeraíño agertu be, etzaitez origaitík arritu; zeure ikuste bete-betetik dator au; ulertuago ta bizkorrago zuzentzen bait da onaren billa. Nik argi dakust zelan dizdiz dagian dagoneko zure adimenean betiereko argiak, ak bein ikusiaz bakarrik betiko ixiotu oi dau-ta maitasuna; ta beste ezek lilluratu ba'legi zure maitasuna, au ez da besterik emengo ondasun lurkoietan dizdiz dagian txarto ezagutukoaren lorratza baiño. Zuk jakin nai dozu beste opari bategaz, utsegin dan zin-itza eukita be, ordaindu ete leiken azken-epaian arimea seguru egoteko aiña».

Onela asi eban Zorione'k kantu au; eta, bere errazoi-keta eteten ez dauanaren antzera, era onetan jarraitu eban bere írakaspen donea:

—Jainkoak, bere esku-zabaltasunean, sortzerakoan egin euskun doerik gurenena, ontasunari egokien dagokiona ta geien ederresten dana, aukeramena dozu, adimendun izaki guztiak, eta eurak bakar-bakarrik daukiena. Esanetik ondo-renak atera ba'dagizuz, orain konturatuko zara, zin-itzaren, botuaren balioa aundia dala; zuk onartua jainkoak be onartu ta bai-etsia bada, oparia esan dautzudan ondasun edo altxor a dozu, ta orrela egiten da aren egite batez. Beraz, zer emon ete daiteke orren orde? Aurretik eskiñi dozuna ondo erabilli zeinkela uste ba'dozu, gaizki zeuganaturiko ondasunakaz egite ona burutu nai dozu. Ba-dazaguzu, ba, orain puntu nagusiak dauan garrantzia; baiña EJiz Ama doneak, azaldu dautzudan egiaren kaltetan doazala dirudien askapenak eta salbuespenak eskintzen ditun ezkeru, egoki yatorztu oindiño mai-ertzean jarrita apur baten egotea; artu dozun jateko gogorrak izan be laguntasuna bear dau egosi aaj izateko. Edegi zeure adimena irakatsiz noakizunera ta sar eizu bere barruan, entzun izanak ez dau ba zientzirik emoten, barruan gordeta zaindu ezik. Opari onen barruan, mamiñean gauza bi dagoz batera; gaia da bata, egin-gaia noski, ta itunaren itxura bestea. Au ez da egundo be amaitzen, berau beteaz izan ezik, eta oneri buruz mintzatu naiatzu leen zeatz eta meatz. Orixegaitik, naitaezkoa izan jaken ebertarrai eskintzen jarraitzea, jakin bear dozunez euren opari-gai batzuk ordeaztuak izan arren be. Bestea, gaia lez agertu dautzudana, izan daiteke alakoa, beste gauz bategaz truk egiten bada be, bako egin oi ez dana. Baiña ez begi iñok aldatu bere illargi-aldi ta apetaz sorbaldan daroan sorta giltz zurioriak bira egiteke,¹ ta trukatzeko guztia alperrekoa izango da bertanbera itxitako gauzea, lau seian sartzen dan lez, ordeazkoan sartzen ezpada. Beraz, edozein gauzaz, bere balioa ainbat pisatuz aztagaillu guztia makur-azten daunaz, ezin daiteke kitutu. Ez begie ilkorrak txantxetan artu zin-itza; izan zaiteze leialak, eta ez zentzun bako, Jefe lez, bere leen-doaia eskintzean, oba litzakion ba onela esatea: «Txarto egin neban», zin-itza beterik, gauza txarrago bat egitea baiño; eta au baizen zentzun urriko aurkituko da bear

bada gerkarren buruzagi aundia,² onen erruz negar egin bait eban Ifigenia ren betarte ederrak, baita negar eragin be eragin eutsen agaitik alako opariz mlatzatzen entzun eben ainbat ergel eta jakituni. Izan zaiteze, kristiñauok, arduratsua-goak zeuen egiñetan; etzaiteze izan luma edozein aizetan, eta ez siñistu edozein urek garbitzen zaituenik. Or daukatzue Itun Zaarra ta Barria, ta Elizaren artzaiña, gidatzen zaituena; natko bekizue ori salbetako. Gurari txarrak beste zerbait gedartzen ba'dautzue be, izan gizonak eta ez ardi zoroak, zuen artean bizí dan judutarra ixekatu ez dadin. Ez egin zuek amaren esnea izten dauan bildotsak lez, laiño. ta alai burruka dagi bere onaren aurka».

Auxe esan eustan Zorione'k, idazten dodanez; eta gero, joranez mundua biziago agertzen dan³ lekurantza biurtu zan. Aren ixiltasunak eta karrantz aldatzeak nire gogo leiatsua be ixillera erabar eban, orduko gertauta neukazan itaun bariak bide erdian itorik; eta aria geldira baiño leen aparauan emoten dauan geziaren antzera, zearkatuz giñoiazan bigarren erreifúa (Mercurio'rena).

An ikusi neban neure anderea, oso pozik, zeru artako argitan sartu zanean, eta dizdikorrako biurtu zan izarbela. Izarra aldatu ta irribartsu agiri ba'zan, zer egingo neban nik, izatez milla erataro aldakor nazan onek? Zingira nare, garden batean jauzi egin oi dabe arraiñak kanpotik dakartsen edozer gauzaren gaiñera, euren janari etsirik, gisa orretan ikusi nitun nik milla ta geiago arima dizditsu geugana etortzen, eta euretatik bakotxak onan esaten entzuten zan: «Ona emen gure maitasunak aziagotuko dauana!» Eta olaxe, bakotxa guregana eldu-ala, pozez gaiñezka ikusten zan ariraea beragandik urteniko ñirñir garbian. Oldoz, irakurle, emen asten dana jarraitu ezík, zelan asmatuko zeunken are geiago jakiteko leia larria, ta zeurenez ulertuko dozu zenbatekoa izan zan nire jakin-naia arima areik zelako egoeran aurkitzen ziran begien aurrean agertu jatazanean.

«Ondo jaioa bai, lurreko gudaritza amaitu aurretik, betiereko garaitzaren aulkia ikusteko grazia emona izan jakona! Zeru osoan gaindi barraiatzen dan argiak ixetuta gagoz.

Olan, ba, guk argiz jaztea nai ba'zendu, ase zaitez zeure naiera»,

Au esan eustan espiritu areitatik batek, eta Zorione'k gaiñeratu:

—Itz egizu uste osoz, eta siñets jainkoari lez.

«Ondo dakust zeure argian daukazula abia, eta zuk barre egitean zeure begietatik urteten dala argia; baiña ez dakit nor zarean eta zergaitik daukazun, arima jator, ilkorrai beste erraiñu batzukaz estaltzen jaken oboko mailla».

Orixe esan neban nik leenengo itz-egin eustan arima ditzikorrari zuzentzen nintzakola, onekin leen zan baiño be argitsuago biurtu zanari. Eguzkiak bere erlantza argitasun geiegiaz ezkutatu oi dauanez, beroak lurrun beroen neurria eze-reztu daunean, poztasun larregiz bere diddiza-barruan gorde egin jatan itxura santua, eta olantxe itxitua erantzun eustan urrengo kantuan esaten danez.

- (1) Iñok ezín daiteke botua aldatu EILzaren baimen barik.
- (2) Agamenon, opari batgaitik bere alaba 'ú bear I2an ebana.
- (3) Ekuador.

VI KANTUA

Muiña: *Bigarren zerua, ots, Merkurio'rena,—Justin Kaisar'en bizitza.—Erromatarren kondaira.—Gibeldarren eta guelfotarren aurkako inarrosaldia.—Zoriondunak bigarren zaru-egoitzean, Vilanova'ko Erromeu.*

«Konstantin'ek,¹ arranoa zeru-ibilliaren aurka biurtu eban ondoren, a leenago Labina'ren senar zaarraren atzetik ibi-
Uia ain zuzen, eun eta eun urte ta geiago iraun eben Jainkoaren egaztiak Europa'ko azken-musturrean, batetik bat urtena zan mendtetatik auzoko; eta ego sagaratuen kerizpean, andixek zuzendu eban mundua, eskuz esku, onela aldatuz neureetara eldu arte. Kaisar izan nintzan, eta Justinian nozu,

eta emen gozaten dodan leen Maitasunaren nai-izatez, legeetatik baztertu neban geiegia ta alperrekoa. Eta egintza onetan jardun aurretik, Kristogan izate bat bakarra ta ez geiago egoala uste neban, eta pozik nengoan alako siñiskeraz; baiña Agapito zoríonsuak, artzain guren izan zanak, egiazko federa ekarri nindun bere itzakaz. Ari siñistu neurson nik, eta aren fedeko zana orain dakust zuk ikusten dozun baizen argi, kontrako zerbait ba-dala egiazko zati bat eta guzurrezko beste zati bat. Elizari jarraitzen asiaz batera, eder izan jakon Jainkoarí lan garai a idaroki ta ats emotea, ta arí lotu nintzakon ni oso-osorik, eta neure Belisari gudaiburua-
ren eskuetan jarri nitun izkilluak; oni, ostera, zeru-esku-
meak guztiz egokiro lagundu bait eutson, ezaugarri izan zan niretzat aregan uste ona jarteko. Onagiño zure leen-itaunari dagokio nire erantzuna; baiña aren aiurriak beste zerbait geitzera naroa ikusi daikezun zein errazoi gitxigaz igitu oi diran írakatsi santuaren aurka, berau eurentzat artu daroenak eta erabat beroni arpegia emoten dautsenak. Ikus zenbat on-egitek egin dauan begiramenaren duingarri, erreíñua bere eskuetan izteko PaJante il zan² ordutik asita. Zuk bada-kizu ezaugarri arek jarri ebala Alba'n bere egoitza iru-reun urte ta geiagotan, iruk iruren aurka aren alderako oin-diño burrukatu eben arte; baita ba-dakízu zer egin eban Sabindarren ebasketatik Lukrezia'ren samintasunera arte, zazpi erregeren nausigopean, ingurumari azpiraturik auzo-ko ziran errialdeak. Ba-dakizu erabat zelan jokatu eban erro-matar goragarriak eraginda Breno'ren aurka, Pirro'ren aurka ta beste printze ta erkalen kaltetan; origaitik, Torkuat eta Kintzi'k, bere ule zabar itxiagaitik goi-izena artu ebanak noski, eta Detzi-k eta Pabi'k, nik atsegiñez daroan ospe ta aintza jadetsi ebenak. Berak apal-azo eban arabeta-rren arrokeria ta Anibal'en ondoren alpetar arkaitzak igaro ebezanak; zuk, Po, ortik dozu jatorria. Aren agindupean garaiJle bilakatu ziran, oraindik gazte, Eskipion eta Ponpei, eta zu jaio zintzazan muiño artetan,³ garratza iruditu zan. Ge-ro zeruak, mundua bera eredu jakon bakera ekarri nai izan eban garaia ur egoala-ta, Kaiser'ek, Erroma'k orrela naita,

beretzat artu eban, eta Var'tik Rin'eraíño egin ebana Isara'k eta Era'k eta Sena'k, baita Rodano asetzen daben ibai gu2-tiak be ikusi eben. Gero Ravena'tik urten eta Rubikon igarorik egin ebana, oso ariña izan zan, miífiak eta lumak jarraitu ezinekoa. Espaiña'rantz zuzendu eban bere gudari-tal-lea, gero Durazzo'rantz, eta Farsalia'n latz jokaturik, Nil beroan be burrukaren sua gordin somatu zan. Antander eta Smoenta ikustera biurtu zan, au da, abiatu zan lekura, eta Ektor datzanera, ta ordu txarrean Tolomeu'rentzat, urrindu zan gero. Andik Juba gaiñ jausi zan iñestu giza; ta orren ostean zure sarkalderaiño jo eban, ponpeiar turutak ots-egian lekura. Urrango ikurrin-eroalearen eskuetan arek egiña Bru-to'k eta Kasio'k zaunkatzen dabe inpernuan, Modena'k eta Perusa'k origaitík negar dagiela. Keleopaterre itsak be negartzen dau, oren begietatík iges joiala, sugegorriagandiik bat-bateko eriotza gordiña aru ebalako. Ortik lortu eban Itxas-Gorriaren ikurra, oní esker ipiñi eban mundua bake osoan, Juno'ri be jauretzea itxirik. Baiña diñodan ikurriñak aurretik egiña ta aren mende egoan erreíñu ilkorren alde gero egingo ebana, irugarren agintariaren eskuetan begi aratz eta biotz garbiz begiratu ezkerro, irru ta illun gertzen da itxuraz beintzat; niri indar degistan zuzent2a bi-ziak emon eutsan ba, aítatu dodanaren eskuetan, aren asarrearari apendua artzeko aintza. Izu zaitez orain esatera noa-kizunagaitik: Tito'rekin alkartu zan gero aspaldiko peka-tuaren apenaren apena artzeko;⁴ eta lonbardar ort2ak egal-pean arturik Eliza Ama deunari grauk egin eutsonean, Kar-lo Aundia, gaiñetik urten eta irabaziz, lagun etorri jakon. Aurrerakoan zeuk ebatzi zeinlcez oraintsu salatu nitunak, baita euren erruak be, zuen gaitz gu2tien erro 2Íranak. Onek, guztien ikurriñaren aurka jarten ditu bere lis ariak, eta arek, bere alderdiarentzat eskuratzen dau, ez da errez ortik zein dan pekatariago jakitea. Irazi beie2 gibelindarrak, irazi beiez euren iruzakuak beste ikurrin baten azpian, baiña txarto doa aren atzetik zuzenbidez okertu gura ezta dabi-llena, baita Karlo barri au beronen guelfoarrakaz erasten alegintzen ez dana be; baiña bildur bedi leoi sendoagoari

ule-adatsa erauzi eutsen erpadunarena. Sarrí negartu dabez seme-alabak gurasoen erruak, eta ezpei inok uste izan izkiliuak lisez Jainkoak trukutzen dabezanik. Izar txiki au, dedua ta entzute ona atzetik izteko alegiñak alegin egin zituenen arimaz, arima onez ederturik dago; eta gurariak ortara makurtu oi diranean, orrela bidez oker egiñik, egoki da egiazko maitasunaren erraiñuak bizi-kemen gitxiagoz dizdiz dagiela olakoen gaiñera. Gure irabazi ta merituak, baiña, bardindu-bardinduz neurtzeak gure zorientasunaren zatia egin daroa, ez bait doguz aurkitzen ez aundiago ez txikiago. Zuzentasun bizia danak gozaten dau guban guraria ezelango pekatura geiago ez makurtzeko moduan. Armoni ta eresiots gozo bat eratzen dabe askotariko abots-oiuak, eta orrela gure bizitzan askotariko maillak eresi-ots samurra sortzen dabe goial.de oneitan, eta arri-pitxi onen barruan dirdir dagi Erromeu'ren argiak, naizta onen lan aundi-ederra esker txarrez artua izan. Baiña aren aurka jagi ziran probentzarrak ez dabe aren Jepotik irri-barrerik egin, txarto erabiliia izan oi da, ba, besteak egin dautsoezan egiteko onak nobere kaltetan biurtu oi dabezana. Lau alaba euki ebazan Erraimun Beranger'ek, eta danak erregiñak, eta au Erromeu'k egin eban, erromes apalak. Gero, guzur gaiztoak eragin eutson ari zintzo oni kontuak eskatzera, eta onek amarreko zazpi ta bost emon eutsozan, ondoren txiro ta erkin alde egiñik; eta munduak ba'leki, zelako biotza euki eban kaski ta kaski eskale emonez bere bizia, goratzen dauan baiño be geiago goratuko leuke».

(1) Konstantino'k Erroma'tik Kontantinopla'ra eroan eban aginterriko uriburua.

(2) Turno'ren eskuetan U 2an,

(3) Fiesoli mendia, Florentzia gaintxoan dagoana.

(4) JerusaJen suntsituz.

VII KANTUA

MuLña: *Bigarren zerua.*— *Arima bizkor ongilleak.*— *Kristoren eriotza.*— *Eroapena.*— *Arimearen ezilkortasuna,*

«*Osanna, sanctus Deus sabaoh, superilustrans claritate tua jelices ignes horum malacoth*» (Aintza zuri, gudarozteen Jainko santua, or goitik bee-alde oneitako su zoriontsuak zeure diztiraz argitzen dozuzana). Olantxe entzun neutsan abesten itzal ari, bere gaiñ dizdiz bilcotxak argi egiela, Arek eta besteak euren dantzea esi eben, eta oiñeztu bizkor-bizkorra lez bat-batez ostendu jatazan urriñean. Ezpaian ni, neure kolkorako au esaten: «Esan, esaiozu!». Neure andereagaitik niñoan au, nire egarria tanta gozoka itzungi eroastana-gaitik; baiña *Zo* edo *ne*¹ entzunaz bakarrik nitaz osoan jabetzen dan lotsa-begirune arek loak eratsitako gizona lez raakur-azten ninduan.

Labur jasan eban Zorione'k ni olan ikustea, eta bertatik asi jatan esaten, sugar artean legoken gizaseme bat be doatsu egiteko naikoa litzakean írribarrez zorarazten ninduelarik:

—Nire eretxi uts-eziñez, pentsa eragin dautzut apen zuzena zelán zigortua izan zan zuzenki; baiña beiñola argituko dautzut pentsamentu ori. Entzun eidazu, nire itzak egin aundi baten emoitza eskiñiko dautzue-ta. Ber-bere borondatea ezelango galgaz menperatu ez ebalako, jaio etzan gizonak,² bere burua gaitzetsirik, bere etorki guztia be gaitzetsi eban, eta beraz makur aundi batean etzana egon zan gaxorik gizakia mende luzeetan, Jainkoaren Itzari, izadia bere Egilleagandik aldendua egoan lekura jatsi ta gizakia bere nor-izateaz batu eban bere betiereko maitasun-egintzaz bakar-bakarrik. Adi zagokídaz orain esango dautzudanera: Egilleaz alkarturiko izaki au, sortu zanez gero, ona ta zintzoa zan; baiña bere erruz atsegin-tokitik jaurtia izan jatzun,

bidetik, ots, egitik eta bizitik okertu zalako. Zigorra, bada, onentzat landatua izan bait zan gurutzea, artutako izatez neurtzerakoan, bat bera be etzan iñoiz au baiñen zuzen ezarri, eta era berean, izate aregaz alkartuta egoan eta au jasan eban pertsonari begiratu ezker, batek be ez eban gaiztakeri ain aundirik izan. Bestelako gauzak, orraitino, erne oi dira eglntza bat beretik; eriotza bera eder izan jaken Jainkoari ta judutarrai; beragaitik, ikara egin eban lurrak, eta zerua edegi. Ez bekizu aurrerantzean illuna iruditu apen zuzen bat gero auzitegi zuzen baten bitartez apendua izan zala, esaten danean. Baiña orain dakust zure adimenak, ol-dozkunez oldozkun gogor artua, korapillo barne ain zuzen, gogo biziz bertatik jaregitea nai dauala. Zuk diñozu: «Ondo ulertzen dot dantzudana; baiña gorderik daukat Jainkoak zergaitik nai izan eban gure eroskundea, bide ortatik arean». Ezkutu au, neba, obiratua dago maite-suaz azi ez diran adimendun guzti arein begientzat. Unetxo au egiaz asko ausnartu ta gitxi ulertua dan ezker, argi esango dautzut bide ori zergaitik izan zan duin eta egokiena. Asarre oro beragandik uxatu daroen Jainkoaren ontasunak, beregan irakinka, betiereko edertasunak erakusteraiño dirdai daga. Ezetariko bitarteko barik ixuri-azten dauanak, ba, ez dau amairik, arek irartzen dauan ikurra ez bait da ezabatzen. Aganik iñoren laguntza bage dariona nske da oso-osoan, birgauzen al-izateari ez jake-ta menperatzen. Agaz batago ta atsegiño jako, izaki guztietara zabaltzen dan su sagarua agaz antzekoago danagan biziagoa da-tn. Doai guztiotatik onura artzen dau gizakiak, euroatik baiña batek uts-egitean, beera doa bere jatortasun garaitik. Pekatuak darakar morroitzara batik bat, eta on gurenaz dauan antza lapurtzen; aren argiak beraz gitxi dau argitzen eta ez da iñoiz bere duintasunera biurtzen erruak itxiriko utsunea bete ezik, atsegin eta apeta gaiztoen aurka penitentzi ta neke-nin zuzenak ezarriz. Zuen izatea, osoz pekatuan jausirik bere ernemiñean, gabetua izan zan dalako duintasunez, paradisutik jaurtia lez, eta ezin zituan barriz beregandu eurak, mee ta sustraiz ausnartzen ba*dozu gauzea, ez andik ez emendik

ibai-arte oneitako batetik igaro ezik: edo Jainkoak, bere ontasun zabalez parkatzen eutsola, edo gizonak, bere pentzura, utsegiLeagaitik ordaintza emonik. Azter begiz kontseillu betikorren leza-barrena, alik geien zeure adiera neure itzetan jarriaz. Gizonak, mugatua da-ta, ezín leikean kitutu iñoiz be, bere apaltasunaz ezin baít eban jatsi esaneko esana ausiz jagi nai izan eban neurriraiño; eta errazoi auxe izan zan soil-soil gizonak berez ezin ebalá zor ebana bete ta albora izteko. Naitaezkoa zan, beraz, Jainkoak gizona barriz eroatea egokiozan bideetatik biztza betera, bai batetik eta bai bietatik. Baiña egiña, egillearen biotz ontasuna bertan geiago azaldu ta atsegiñago jakon lez bera burutu dauanari, mundna ikurrazten dauan Jainkoaren ontasunari be ederrago izan jakon gorantz doazan bíde guztiak saiatzea. Azken gauaren eta Ieen-egunaren artean etzan egin ezta egingo be, ez bide batetik ez bestetik, gauza ain guren eta bikaiñik, Jainkoa ba biotz-zabalagoa izan zan bera gizonari emonez gizona jagi zeitekean parkatn ba'leutso baiño; eta beste bide guztiak etziran naiko zuzentasunerako, Jainkoaren Semea aragi egíteraiño apaldu ez ba'litz. Orain, gurari guztiak asebetetik geratu daitekezuzan, punturen bat argiagotzera natorkizu, gauzak neuk lez ikusi daikezuzan. Zuk diñozu: nik ura dakust, sua dakust, aizea ta lurra, ta euron naste guztiak ustel biurtuz gitxi irauten dabe; eta gauzok, alan be, sortuak izan ziran, eta esan dana egia ba'litz, usteltzetik aske egon bear leukie. Aingeruak, neba, eta zagozan leku garbi au sortuak izan zirala esan daiteke euren izate osoan; baiña zuk ízentatu dozuzan gaikiak eta eurakaz osotu daikangun edozein gauza sortz-indarra dauan aalmen batetik artzen dabe euten itxura. Sortua izan da eurak eraten diran gaia; sortua izan zan indarra, ingurumari biraka dabiltzan izar oneitan erea ta egokitasuna ezarten dauana. Abere-piziti ta landaren arimak, aal-azpegitik dakarrez izpiak eta argi sagaratuen zirkiñak;³ baiña zure bizia goitar ontasunak zuzenean arnastua dozu ta maitez mindua beran beraríz beti bera nai izateko moduan. Eta emendik atera zeinke oindiño

zeuen berbizkundera gure leen-gurasoak sortuak izan ziranean giza-aragia zelan eratuak izan zan gogora ba-dakarzu.

- (1) Zo-rio-ne, asierako ta amaierako izkiak.
- (2) Adan.
- (3) Izarren eragiña, ta emenclik abere ta Jandaren arimak ilkor diraia.

VIII KANTUA

Muiña.—*Iragarren zerua, edo Benus'ena.*—*Maitale espi-rituak.*—*Izarbelaren izena.*—*Karla Martel.*—*Errobert, Napo-le'ko errege.*—*Era askotako gaitasunak.*

Munduak uste izaten eban arriskuan bizi zanean Zipri-na ederrak maitasun zoroa islatzen eba irugarren obo gai-ñez bira egiñik; antxiñakoak ez eben, ba, a bakarrik omen-duten euren oker-uste zaarrean opariakaz eta zin-abestiakaz, baita omendu oi eben orreraz gaiñ Dione ta Maitagarri be, ama lez a ta seme lez au, ta auxegaitik esaten eben Dido'ren altzoan jarri zala au; eta leenen aitatu dodanagandik atera eben, bai garondoaz eta bai bekokiz,¹ Eguskiak atsegiñez be-giratzen dauan izarraren izena.

Ez naz gogoratzen zelan igon nintzan araiño; baiña ni-re andreak aitzen emon eban aren barruan nengoaJa, au ba leen baiño ederrago egin jatan. Eta sugarrean iñarra ikus-ten dan lez eta abots bat besteagandik bereizi, bata eutsia danean eta bestea xaramelatua, ntk be argi aretan ikusi ne-bazan beste ditzira batzuk geiago edo gitxiago bizkor bira-ka ebiltzanak, betiko ikuskariaren neurrira, nik uste. Odei otzetik etzan aizerik urten, ez agiririk ez agiri etzanik, gu-gana etorten ikusi genduzan jainkozko argi areik, baldar edo apatz-geldi ez iruditzeke baizen bizkorrak, aurretik asitako

jirabirak sudun aingeruak dagozan lekuan itxirik. Eta bera barrero entzuteko gogoia inoiz be palta ez jatan alako osana edo gora! batek ots-egiten eban.,

Areitako bat, guganagoturik, soil-soil asi zan esaten:

—Danok gagoz zu omentzeko bizkor, nasai ar daizun gugandiko gozotasuna. Zerutar printzeakaz gabiltz gu biraka itzul-inguru ta era berean, zuk munduan esan zendun egarri berberaz, onan: «Zuok, zeuen adimenez, irugarren zerrua zirrinka jarten dozuenok»,² eta alako maitasun betean gagozan ezker, zuri atsegin emotearren ez jaku gozo-ezago atsedean unetxo bat».

Nire begiak, so ederrez, neure andreagan josi ta ak bere pozaren ziurtasuna emon eutsen ondoren, eskiñia izan jaken argirantza biurtu ziran, eta:

—Esaizu, nor izan? —nik itaun, txeratsu ta maitekor.

Eta, oi!, orduan bai eder-dirdaitsuago egin zala gozotasun barriaz, ni mintzatu nintzanean arek artu eban barnepozarri esker! Olaxe antz-aldatua esan eustar:

—Munduak an beean iabur euki ninluan, eta luzarago egon izan ba'nintz, etzan jazoko jazo zan beste gaitz. Zugandik gorde naroa ene pozak dariozan argiñirñirrakaz, eta ni be eurotan nago ostendurik, ziriko (seda) arra bere oial barruan legez. Askoo raate izan ninduzun, eta errazoa zenduan ortarako, nik beean jarraitu ba'neu, bada, orriak baiño zerbait geiago erakutsiko neuskizun neure maitasunetik. Rodano'k bere ezkerretik ureztatzen dauan ur-egal a, Sorga'rekin nastau ondoren, bere jauntzat, aldiz, itxaroten nindun, baita Ausoni bazter arek be, Bari, Gaeta ta Katona uriakaz, Tronto ta Verde itxasoan ustu io diran lekutik ara. Orduko dizdiz egian nire bekokian, tudeskar ur-egalak itxi ta gero Danubio'k bustiten dauan luralder aren koroiak. Eta Paxino ta Peloro tartean laiñotzen dan Tinakria ederra,³ Euro'k emonda, ez Tirreu'gaitik, an sortzen dan sulphur-uragatik baiño, zigor aundiagoa artzen dauan itxas-kolko gainean, Karlo ta Errodolfo gandik neu bitarteko jaiio ziran

erregeen zain egongo zan, errialde azpiratuak betí kezkaraz-
ten ditun jaurlaritzaz kaskarrak Palermo'ri onan deadar egi-
tera eragin ez ba'leutso: «II bedi! , il bedi! » Eta nire anniak
ori ikusi izan ba'leu aurretiaz, urrin legokean orduko Kata-
luña'ko urrialde zikoitxa itxirik, onek gal ez egizan errial-
de arefik, ornidu bearra dau, ba, berenez edo iñorenez, nor-
bere ontzi zamatuari oraindik karga geiago leporatu nai ez
ba'jako. Aren zoriak, esku-zabal izatetik zikoitz izatera ja-
tsiak, jaurlari artzak bear zituan elburutzat euren kutxak
betetea baiño zerbait geiago opa ebenak. Baiña zure itzak
damosten egiazko poztasuna, uste dot, jauna, emen on guz-
tien asiera ta amaia dagoan tokian, nik dakustan lez ikusten
dozu zuk be, ta atsegínago be bai bear bada, zuk jainkoa-
ren begipean berau oar-azten dozulako. Poztasun au emon
daustazun ezkeru, jar naízu argi, zure itzak ezpaira eroan
nabe-ta; au da: zelan azi gozo batetik frutu garratza eto-
rri daiteken.

Au esan neutson, eta arek jardetsi:

—Egin bat adierazo ba'daiketzut, arpegia biurtuko dau-
tsazu galdezka daukazunari orain bizkarra emoten dautsazun
lez. Zu igonaz zatozan erreíñu osoa mugituz poz-azten dauan
onak, nunbait, egin oi dau bere ardurea gorputz aundi onei
eragiteraiño be zabaltzea. Eta berez oso-betea dozun adime-
nak, ez ditu izateak bakarrik ornidu, baita euroi iraun-azo
be berak egiten, beraz uztai onek erauzten dauan guztia au-
rrez beroni jarritako elburura doa artz-artez, gezia bere apa-
rara doan lez. Olan ez ba'Htz, zu igonez zoazan zeruak le-
karkezan ondorioak ez litzatekez eresitsuak izango, sunsi-
garriak baiño, eta ori ezin daiteke izan izar oneik mugitzen
dabezan adimenak oso-ezak izan ezik, eta leen-izakia be oso-
eza ezpada, areik osotu ez ebazana. Egi au geiago argitzea
nai ete dozu?

Eta nik erantzun:

—Ez da bearrezko; eziña uste dot, ba, izadiak bearrezko
dan ezertan uts-egitea.

Arek gaiñeratu eustan:

—Esaidazu orain: txarrago ete gizonarentzat gizartean bizi ez ba'Jitzateke?

—Bai —erantzun neutson nik—; eta emen ez dot itanduten zergaitik.

—Eta izan daiteke olnn, an beean era askotara bizi ezik, ogibide ta zeregin askotaz? Ez, zuen maisuak⁴ idatzi ebana egia bada.

Onela joan zan ondorioka onaiño, eta azkenez amaitu eban:

—Orain ba, egizko da zuen egíñak bestelako sustraiak eukitea; bat orixegaítik Solon jaioten eta beste bat Jerjes, bat Melkisedek eta beste a, semea galdu ebana,⁵ au airean zear egaz joialarik. Argizai ilkorrai bere ezaugarria ezarten dautsen izar-inguruen izateak ondo burutu oi dau bere egikizuna, baiña egoitzak, arena ta onena, ez ditu artez bereizten. Ortik dator Esau'k jaiotzatik Jakob'ez bereiztea, eta Kirin, Martegandik etorrela uste izateraiño aita doillor-doillorretik etortea. Sortutako izateak beti jarraituko leuke sortu ebanaren bide antz-antzekoa, Jainkoaren ardureak tar-teko lanik ez ba'legi. Orain leen gibel zeunkana aurrean daukazu; baina zugar atsegin dodala jakin daizun, ondatz bat emon nai dautzut geigarri. Izateak beti emon daroa, alabearra kaltekor ba'jako, edozein azik lez bere girotik kanpo, ondoren edo atze txarra. Eta munduak an beean, izateak eraturik daukan oiñarrira jaramon geiago egingo baleutso, jente ohea eukiko zeunke, arí jarraituz, Zuok, alan be, erlejiñorantza okertu oi dozue ezpatea jazteko jaiio dana, eta errege egin oi dozue izlaritzarako egoki dana; zuen urratsak, beraz, bidetik at emonak dira.

- (1) Arrats-izar eta aitizar.
- (2) Dante'ren «Janketa» liburuan datozan itzalc.
- (3) SizLia.
- (4) Aristotele.
- (5) Dedal, Ikar'en aita.

IX KANTUA

Muiña.—*Irugarren zerua.*—*Gogo, aitalenak.*—*Muga-bageko iragarpena.*—*Kunilza.*—*Feltro.* *Falko.*—*Rahab emagaldua.*—*Eliz-gizonen zikoizkeria.*

Zure Karlo'k, Klementzia eder, nire dudak argitu eban zanean, bere ondorengoak zelako maltzurkeri-pean bizi izan bearke eben, iragarri eustan. Baiña gaiñeratu eban: «Zagoz ixillilc, eta doazala urteak». Nik ezin dagiket esan, beraz, zuen kalteak negar zuzena izango dabela atzetik baiño,

Eta orduko izar santu aren amasa> gauza guztira zabal-tzen dan ona lez Eguzkiak beteten dauan arengana biurtua zan. Ai, aríma afzipetu ta izaki gaiztoak!, arpegia utsalera biurtuz, biotzak gisa orretan baztertu oi dozuezanok! Baiña orra, neugana zuzendu zan dirdai areitako beste bat, niri eder izateko gogoia erakutsiz bere argitasunaren txastadura geiagoturik aín zuzen. Leen lez nigan josirik egozan Zorío-ne'ren begiak, níre gogoari jagokon on-eritxi ta txera gozoa ziurpetu eusten.

—O! emoiozu —esan neban— nire gurari biziari eska daukazu bete azkarra, espirítu doatsu orrek- Erakustazu nik dirdai daikedazala zugan neure burutapenak.

Orduan, niretzat oindiño ez-ezaguna zan argiak, leen abesari ekion barrutik murdukatu eban eder izanez gozatu oi dauanaren antzera:

—Rialto'ren eta Brenta ta Piave'ko iturri artean barraia-tzen dan italiar lurralde atsitu aretan muiño bat daukazu, ez aundia be; andixek jatsi zan zuzi bat ba2ter nreitan oker galantak egin zituana. A ta ni sustrai berberatik erne gintza-zan. Kunitza izan nintzan ots-egiña, eta dizdiz dagit emen izar onen argiak azpiratu nindualako; pozik alan be neure buruari ezarriz neure zoriaren errazoia, eta onek ez daust miñik emoten; zuen erritarrak au ez dabe bear bada errez ulertuko. Nigandik urren aurkitzen dan gure zeruko pitxi

argitsu ta samur ontaz zabal geratu zan entzute betea eta aomen ori ítzalí baiño leen eungarren urte au bost alakotu egíngo da ziur asko. Begira, bikain biurtu bear ezpadau gizonak, lendabiziz beste bat izateraiño noski! Ez dau orrela uste gaurko giza-talde Tagliamento ta Adize tartean dagoanak, eta zigortua izanik be ez da damutzen. Baiña laster jazoko danez, Padua'k kolorez aldatuko dau Vizentza bustitzen dauan zingirako ura, paduar jentea dagokiozan bear-kunetan gorbizi ta ezi-gaitz dalako, eta Sile ta Kañan alkar-tzen diran tokian be ba-dalako bat jaun ta jabe ízanik, buru-zut doana, jadanik bera atzillo artzeko sareak eioten diarduelarik. Feltro'k be negartuko dau bere artzain azpi-sugearen balzkeria,¹ aundia izango bait da, iñoiz Malta'n inor itxitua izan ezpaita alako gaiztakeriz. Itzala izan bearko eban ferraratar odola artuko eban upela, eta nekatua geldituko zan bere alderdiaz ona izatearren odola ixuri eban eliz-gizonarena ontzaz pixatuko ebana; eta olako doaiak lurraldeko bizi-moldeaz bat datozanak dozuz. Ispiliu batzuk dagoz goian, zuok aulki deituak; andik Jainkoaren epaiak dirdir dagi gure gaiñera, eta arek onak dagiz gure itzak.

Emen ixildu zan arima a, eta aitzen emon eustan beste arima batengana zuzendu nendin, bera leen egoan itzul-inguruan ber-jarri zan-eta. Arima zorionsu au,² lendik be maitagarriro ezagun jatana, eguzkiak jotako errubi antzera agertu jatan. An gozatuz dirdaia geitu oi da, emen barre-egiñez geitzen danez; baiña ondar-ondarrean espiritua naigabetu-ala arpegikera goibeltzen.

—Dana ikusten dau Jainkoak —esan eustan—, eta zure ikustea, arima doatsu, Arengan sartzen; zuri beraz ezin dai-tekizu ezertxo be ezkutatu. Ortik, zer dala-ta zure abotsak, sei egoz jantzirik dagozan su sagaratu arein kantuaz beti zerua poztu daroanak, ez ditu nire leiak ase-beteten? Zu nigan lez ni zukan barrentzekoa bariintz, ni ez nintzateki zure itaunen zain egongo.

Onela esaten asi jatan orduan:

—Ura ixurtzen dan ibarrik zabalena, lurra esitzen dauan itxasotik kanpo, ur-egal etsaikorren attean, ainbat zabaltzen da eguzkiaren ibilbidearen aurka, leen osertzaren birbilla zan lekuan orain eguerdía egiñik. Ibar aretan izan nintzan Ebro ta Makra artean ur-ertzeko, genobarra ta toskatarra tarte laburrean banantzen ditun lekuko. Sartzetik eta sortzetik ia-ia bidarlo bardiñera dagoz Buxia ta ni jaió nintzan uria, beiñola bere odolez kaia gorri-azo ebana. Falko esaten eustan nire izena ezagutzen eban jenteak, eta zero onek neure argiduriak artzen ditu nik bereak artu nituan legez; adiñak itxi eustanez maite-sutan ni beste etziran, ba, kiskal-azo Belo'ren alaba Sikeu ta Kreusa suminduz, ez Errondopa a, Demofon'ek atzipetua, ezta Alkide be Jole euki ebanean bere biotzean giltzapetua. Emen, alan be, ez dago damurik, poza baiño; ez gomutara osterá datorren erruagaitik, oro moldatu ta eran ipiñi ebanaren jakituriagaítik baiñio. Ertia miresten da emen, makifia bat bitxiz jazten dana, emen ezagutzen da gaikizko mundua beekoaren gaiñ eregita daukanaren ontasuna. Baiña zeure gurariak eroan daizuzan oso-osoz beterik, inguru ontan sortutakoak ain zuzen, egoki da beste zerbait be gaiñeratu daizudan. Zuk jakin nai dozu, nire aurrean, eguzki-erraiñuak ur garbitan lez, didiz dagian sugar orreitan, nor aurkitzen dan. An sartu zala, jakizu, Errahab³ eta, gure taldearekin alkartua, maillarik gorengoenean artzen dauala argiaren aztarna. Zero ontara, zuen munduak egiten dauan kerizpea amaitzen dan leku ontara jaso izan zan beste edozein arima aske baiño leen Kristoren garaitzagaitik. Egoki zan zeruren baten geratu zedin, berak palma-adar batz eta besteaz irabazitako garaipen goenaren ikur lez, berak aldeztu bait eban Josue'ren leenengo aintz-adarra Lur Santuetan, Aita Santua onetzaz gitxi arduratu arren. Zure uriak, bere Egilieari aurrenik sorbaldak emon eutsozanaren frutua danak, eta bere bekatxez ainbat kalte ekarriak, ardiak eta bildotsak oker-azoz lora madarikatuak sortu ta zabal-azo ditu, artzaiña otso biurtu dau-ta. Ebanjelioa ta Elizguraso santuak origaitik aaztuta dagoz; Erabagiak soil-soi) ikasten dira, euron ertz-orrietatik dakusgunez. Au onesten

dabe Aita Santuak eta kardenalak; Nazaret-era ez doaz euron pentsamentuak, GabrieP ek bere egoak zabaldu zituan lekura, baiña Batikano'k eta Erroma'ko goi-taldeak, Kepa'ri jarraitu eutsoen guda-taldearen obi izan diranak, laster ikusiko dira likiskeritik aske ta libre.

(1) Alesander Movello gotzaiña.

(2) MarseLla'ko Foulke, probentzar bertsolaria. geroago Tolosa'ko gotzain izan zana.

(3) Enaab, Jeriko'ko amagaldua, Josue'k bialdtuako ikerieak bere etxean artu ebazana.

X KANTUA

Muiña.—*Laugarren zerua edo eguzkiarena.*—*Jainko-za-leak eta jainkolariak.*—*Jaungoikoa, egille nausi.*—*Jzadiaren egokitasuna.*—*Laugarren zerura igotean gogo jakintsuak, ela eskolastikuak.*

Leen Al-Ízate esan-eziñak, bere Semearekin batera ta bagandik eta besteagandik tat barik datorrena dan Maitasunarekin, adimenak sort-azo ta zabaldian begiak ikusten dabenguztia, iñok be artaz gozartu bage ikuskatu ezin dauana osotu eban egokitasun bete-betetan. Jaso ba. irakurle, neugaz batera zeure begiak goiko it2ul-ingururik gorengoentara, igiera bat besteaz gurutzatzen dan alderdirantza zuzenduz, eta an asten da atsegin artzen bere barruan iñoiz be begirakuna kendu barik ain maite dauan maisu aren egiñean. Begira andik zelan banatzen dan zearkako ingurua —Zodiakoa—, bere izarbelak dei dagitsen munduari poza emoteko atzean daroazala, eta bere bídea okertuta ez ba'lego, alperrekoa lítzateke 2eruaren eragiñetik asko, onen ia indar guztia ezerezturik geratuz lur-gaiñean. Eta alkar zutiñetik

asko naiz gitxi aldenduko balitzakez, lurbiraren egokitasunak uts-egite aundia izango leuke goian eta beean.

Zagoz orain, irakurle, zeure jarlekuan, emen marratu besterik egin ez diran gauzetan pentsamentua murgildurik, nekea baiño leen atsegiña somatu nai ba'dozu. Aurrean ipiñi dautzut janaria; orain artujzu zeure eskuz, nire ardura guztia idatzi bear dodan gaiari dagokiona ízango da-ta,

Izadiaren leen-arduradunak,¹ zeru-kemena munduan ipiñi ta bére argiaz aldia neurtu-azo daroanak, aitatu-barri dogun alderdíaz batera, egunero goiztarrago agertzen jakun inguru-biribillez bira egian, eta agaz nengoan, naiz-ta igonaz gogoratu ez, gizona pentsamentuaz etorri jakonean edo konuratu oi dan legez. Eta Zoríone zan ni on batetik aundiago batera, azkar be azkar, neroiana. aren eragiña aldiz esitu eziñeko eran eroan be. Dizditsu bai izan bear ebala, berez. ni sartzera niñoian eguzki-barne ikusgarri zana, ez gero margoz, argiz baiño!

Nik asmamenari, ertiari ta ekanduari laguntzeko dei egin da be, ezingo neuke adierazo zer ikusi neban, iñoiz iruditu be bakoa dozu-ta; siñistua, baiña, izan daiteke, eta nai izana. Gure irudimena kaskarregia baldin bada goreskunde orreitarako ez da mirestekoa, ez da izan ba begirik eguzkia baiño diztitsuago dan ezer ikusi dauanik. Onakoxea bait zan emen Aita Goi-goikoaren laugarren sendia,² beti atsegin aundiz bizi dana, Aren Semea zelan sortu ta Espiritua biengandik zelan datorren erakutsiz. Eta Zoríone esaten asi jatan:

—Eskerrak, eskerrak egin aingeruen eguzkiari, bere ondo-naiez izar sentikor ontara jaso zaitulako.

Egundo etzan biotz ilkorrik egon ni baizen gertu eras-penerako ta Jainkoari osoz emoteko, esker onez bete-beterik. ni orduan lez nunbait; itz areik entzutean Arengan etzan zan guztiz nire maitasuna, Zoríone aantz-lezan lauso murgiltzeraiño. Au ez jakon mingarri izan, baiña, era zoragarrian irribarre egiñik, bere begien poz-jario dizdizak asko

tako zerez bereiztu eustan oldozkuna, gauza baten bakarrik josita neukana. Dirdai bizi ta garaillerik asko ikusi neban gugaz erdi-unea osotu ta inguruz inguru koroia egiten euskuela, aotsez gozoago begietarako dizdizari baiñio. Olaxe biratua ikusi oi dogu nolzik beiñean Latona'ren alaba (illargia) airea lodia danean, bazter-argia erutzen daben erraiñuak geldi-azorik.

Oraíntxe natorren zeru-jauregian, andik atera ezin daitezkan arripitxi aberats bikain asko dagoz, eta dizdiz arein kantua zan areitako bat. Ara gora igoteko egorik ez daukana, mutu batek onetzaz barriak emon daiozan itxaroten legokena lez dozu. Alan abeska jardun ondoren, iru eguzki gori areik buru-tinkoetatik ur-ur izarrak lez iru itzuli emon zituen gure birundan. eta niri iruditu jatazan dantzaldia amaitu barik, eresgai barria entzun arte ixillik entzuten geratzen difan emakume dantzariak. Eta alako baten barruan entzun neban esaten:

—Esker-erraiñuak. benetako maite-sua bíztu ta gero maitatuz aunditzen danak, olan ugarituagoa dizdiz bai dagi zugan, iñor barriro igon bage jasten ez dan zurubi aretan gora eroanik. egarria arintzeko bere saparrako ardaoa ukatuko leuskizunak ez leuke eukiko itxasorantz doan urak arantza egiteko ez leukaken askatasuna baiño geiago. Zuk jakín nai zeunke zelako landareak dakazan zerura igoteko indarra demotzun emakume ederra inguratzen dauan uztaiak daukazan lorak. Ni Domingo'ren artalde santuko bildotsen artekoa izan nintzan. bidea galdu ezik asko aurretatzen dabenen artekoa. Ni eskuman urren aurkitzen dan au, neure anai ta maisu izan zenduan, eta Kolonia'ko Alberto dozu. eta ni, Akino'tar Tomas. Besteak zeintzut diran ziur jakin nai ba'dozu, jarrai zuk begiakaz itzakaz diñotzudana, inguru santu onetan zear itzulia egiñaz. Grazian'en irri-barretik ernea da beste dizdiz a ango ta emongo legezko zuzenari zerbitzu bikain egin eutsonez, gozatzen bait dago paradisuán. Aren ondoan dagoan beste a, gure taldea edertzen dauana, Pedro (Lanbardo) dozu. alargun beartsuak lez, Eliza Ama doneari bere ondasunen otzurra egin eutsona. Bost-

garren argia, gureetan ederrena dana, maitasun txit betea islatzen bait dau, mundu guzria dago an beean beronen albiste-gose. Ezpiritu garaia datza beraren barruan, jakíte sakon guztiaren barne-une, egia egi bada, beste kideko barik jakitez jakitun izan zanarena (Salomon). Ikus ondoren tortxo aren argia, an beean, aragi ilkor bizi izanik, aingeruen izatean eta zerbitzuan geien ikusi izan ebana. Beste argi oso pitiñean kristiñau denporetako jagole izan zan arek irripar dagi, onen irakatsiz baliatu baít jakun Agustin. Orain adimenaren soa argiz argi ba'daroazu neure goralpenen atzetik, dagoneko zortzigarrena ezagutzeko egarria sortuko jatzu. Barruan ikusiz on guztiaz gozaten da arima santua, entzuten dautsonari munduko maltzurkeriak agiri-agirian jarten dautsozana. Bere gorputza an beean datza, Zieldauro'n, andik egotzia izan bait zan, eta martiritik eta erbeste-alditik ona etorri zan (Boezio). Begira an, urriñago, Isidoro, Beda ta Errikartaren gogo sutsuak dizdizka, azkejn onena barne-ikuntz gizonarena baifío geiago izan zana. Ori, zure begítua ortik nigana igaroten dan ori, espiritu baten argia da, bere gogarte sakon-sakonean murgildua eriotzeak etorten luzatu egiten ebala, uste ebana nunbait. Sigieri'ren argi betierekoa dozu, lastozko kalean (Paris) irakatsiz, erre-miña esnatu eben egiak adierazo ebazana.

Bertatik, dei dagiskun orduariaren antzera, Jainkoaren emaztea, bere senarrari maite izan dagian, gau-orduak kanratzera jagi oi dan orduan, eta orduari orren korapilloa ozka batetik bestera íbilli tintiñaren otsak jo artean, ots eztiak nunbait ondo giroturiko arimea maitasunez beteten dabena; olaxe ikusi neban nik aintzazko borobilla ibiltan, eta abots batek besteari an zoriona betirauntzen dan lekuan bakar-bakorrik idoro daikezan giroz ta leunez erantzuten.

- (1) Egu2kia, Tolomeu'ren eritxiari jarraituz.
- (2) Zorionsuen talde, zeruan bizi diranena.

XI KANTUA

Muiña.—*Laugarren zerua edo Eguzkiarena: Jakinzaleak eta Jainkolariak.—Lurreko gurari ta joranen ezereza.—Zalantza ta duda bi.—Asis'ko Vrantzisko deunaren bizitza.—Dominikarrai agiraka.*

O ilkorren zentzun bako nrdurak! Aulak bai dirala lurazalez irristadan egaz eragiten dautzuen errazoiak! Nor eskuago atzetik joian, nor osabide atzetik eta nor apaizgo atzetik, índarrez naiz azpikeriz errege izatera, edo lapurretara. erriko garaztetan murgihzera edo aragi-atsegiñetara. Edo-ta alperkerira; ni, zer gnztiotatik, aske, Zorione'gaz nengoan goian, zeruan. orren aintzagarriro artua izan nintzan lekuan.

Bakotxak. leendik egoan oboara biurtuz. geldi-geldi íraun eban argi-ontziko zuzi bat letxe. Eta nik lenengo itz-egin eustan ari barruan entzun neutsan barriro irripartsu itz-egiten, gero ta dizditsuago biurtzen zalarik:

—Nik neure dirdaia aren erraiñnetatik artu daroanez, era berean. betidaiñoko argiari begira. ezagutu oi dot zure pentsamentuen jatorria. Zu zalantzaz zagoz eta nik azaldu daizudazan, nai dozu itz lau zeatzetan neure itzak, zeuk ondo ulertzeko moduan ipiñi daidazala leen esan dautzudazanok: «Asko aurreratzen da emejndik», edo-ta ots egin neban au: «Bardiñik ez dauna». Eta oneri buruz azalpen bat beintzat naitaez egin bear da. Jainko-ardurak dau munduaren jaurlaritza; onen erabagi aurrean sorturiko adimen oro azpiratua da barrenera eldu al izan orduko; bere Maiteagana bide-egin daian arek. abots zolitan odol donea ixuriz ezkindu zan Aren emazteak; eta seguru-leialago aurkitu zedin, printze bi bíaldu eutsozan lagun, gauza biotan zuzendari lez izan jakozanak (Frantzisko ta Domingo doneak).

Bata serafin-garrez bizi izan zan gori; bestea, jakituriz, kerubiñen argi-erlantz izan zan lurtean. Eurotatik bat aitatu-ko dot, naiz bat naiz bestea, bat bakarrik goretsiz biak bait dira aipatzen; arein egintzak elburu bat-batera jo ebelako. Tupino ta Ubaldo doatsuak autatu eban menditik jastendan uraren artean, bazter emokor bat dago, goi-erpiñetik beera datorrena, emen artzen dau Perusalco otza ta beroa Eguzkiaren Atetik; eta onen gibelean negartzen dabe euren buztarri astuna Nozera'k eta Gualdo'k.¹ Aldapa ontan, antxe patar pikeak bere ixuria gitxituz doan unean, antxe jaio zan mundura eguzki bat, Gangez gaiñ nozik bein dizdiz dagianaren antzekoa. Baiña toki ontaz mintzatzen danak ez beio esan Asia, gitxi esatea litzake-ta, Sortalde baiño, zuzen-zeatz jardun nai ba'dau bederen. Sort-lekutik urrin oindiño ez egoalarik, bere on-egite ederrez lurrari poz pitiña emoten asi zanean, alako andreari² ba, gaztetxo izanik, opatua izan zan bere aitaren naiaren aurka; ari, ezta eriotzeari be, ez dautso iñok atsegin-aterik edegiten, eta gozoko auzitegiaren aurrean *et coram patre* ari lotu jakon eta gero egunetik egunera maiteago izan eban bera. A, leenengo senar (Kristo) bage, milla ta eun urtetik gora bizi izan zan illun eta txarto ikusia, ordurarte iñok be gomitatu bage. Ez eutsan ezer balio Amiklate'ren etxean segurua aurkitu ebala esateak, onen atean oles egitean mundu guztia dardaraz euki eban arek;³ ezta ez eutsan balio iraukor eta biozti izateak be, ain zuzen Maria gurutz-oñean egoala, bera abean Kristo'gaz josia zalarik. Baiña izketa gordeegian ez jardutearren, jakin eizu Frantzisko ta Txirotasuna dirala geure itzaldi luzean aitatu dodazan maitaleak. Arein eritxi bardiña ta arpegikera doatsua, arein maitasun zoragarria ta begirakunen gozotasuna, oldozkun deunen sustrai izan ziran: Bernardo agurgarria leenengo ortoztu zana ta ainbat bakeren ondoren ibilli zana, arin-aringa ibilli arren luzatzen ebala iruditzen jakona ain zuzen. O aberastasun ezezagun! Oi ondasun jori! Egidi ortozten da, Silbester ortozten da, emaztea kutun ebelako senarrari jarraituz. Andik ba-doz aita a ta maisu a bere emazteaz eta sendi aregaz,

orduko kordoi apalarekin Iotuta egoanaz. Ez eban eratsi bere bekokia zatartua ikusirik bere burua Kepa Bernandone'ren semea zalako, ezta arrigarrero gitxi-esteko ager* tuarren be; bestera, duin-duin bere araudi zorrotza Inozentio'ri aurkeztu eutsen, onegandik arturik bere alkartearen leenengo onespena ta baietza. Jente txiroa gero bizi-bizi ugarituz joan zan, areik eroien bizi-moldea miresgarria bait zan, zeruko aintz-artean obeto legokena noski; eta, jakiña, bigarrenez Espiritu Santuak koroitua izan zan, Onorio'ren birtatez, artximandrita aren asmo santua. Eta, martiri egarriz, sultan arroaren begi aitzinean Kristo ta jarrai joakozanaí ots-egin eta jente a Jainkoagana biurtzeko mukerregi aurkíturik, zeregin bako ez egotearren, Itali-ko ortulco frutuak batzen itzuli zan barriro be, ta Tiber eta Arno bitarteko mendi latzean artu eban Kristo'gandik urte bían bere sointaletan eroan eban azkenengo ikurratza. Bere burua ain ezezez egin ebalako merezi izan eban sariraiño afnbat on egin ebana jasotea, Jainkoari nunbait, eder izan jakonean, bere anaiai, bidezko oiñordekoai lez, berak maiteen eban andre goraintzi eutsen, fedez maíte izan egiela agindurik; aren magal berotik egastu nai izan eban arima argi-argiak bere erreñura biurtu zedin; bere gorputzarentzat, baiña, ez eban beste obirik naí izan. Gogora orain nor izan zan, bere lagunkide leiala, Pedro ren ontzia itxas-zabal zear ipar segurantzara eroaten lan egiteko ardurea artu ebana (Domingo); au izan zan gure arbasoa, beraz arek agindua egiñez ari jarraitzen dautsonak, esan daikegu, saleros-gauza ona zatzen dauala. Artaldea, alan be, jateko barri galez dago, eta ez da gaitz an-emengo landetan zear sakabanatua izatea, eta ardi sakabanatu orreik zenbat eta urrin-barraituago ta esne gitxiagoz biurtzen dira ardokira. Batzuk ba-dira kaltearen bildur artzaiñaren inguru estutu oi diranak, baiña oso gitzi diranez ez da oial askorik bear arein jantzitarako.⁴ Illunak ez ba'dira nire itzak eta ondo entzun ba'daustazuz; esan dodana buru-muiñean josten ba'dozu, zure guraria zati bat beintzat asetua geratzen da, ikusiko zenduan ba spildu

oi dan landerea, baita ulertu be au; *Asko aurreratzen da, bidea galdu ezik* esatean egin neban bereizkuntza.

- (1) Perusa'koak zapalduta bizi ziaan.
- (2) Txirotasuna.
- (3) Juli Kaiser, AmÍclate arrantzalearen etxean, txirotasuna pozik aurkitu ebana.
- (4) Dante'ren eritxiz, frantziskotar onak gitxi.

XII KANTUA

Muiña.—*Laugarren zerua, eguzkiarena.*—*Dirdai bizien bigarren burestuna.*—*Domingo deunaren bizitza.*—*Frantziskotarra mokoka.*—*Bonabentura deuna ta beronen lagunak.*

Sugar bedeinkatua azken itza ebagi ta ixillera zaneukoxe, biraka asi zan txirringilla santua ta itzuli osoa emoteko oin-diño egoalarik, beste batek artu eban bere oba barru igiera igieraz eta kantua kantuz alkaturik, gure musak eta lamiñak dakarrena azpiratzen dabena nunbait, argi-izpi batek bere dirdira azpiratu oi dauan lez eresgaillu gozo areitatik urtenik. Juno'k bere neskatxa (ostarkua) bialtzen daunean odei mee batek uztai aurrez-aurreko ta kolore bardiñeko bi, barrukoa kanpokotik sort-azoz, inguratzen dauan antzera, eguzkiak lurrinak lez maitasunak urtu eban maiteder aren abotsa.iduri, Jainkoak jenteari gogorazoz Noe-kin egin itunagaitk. mundua ez dala geiago uiolatuko; betiereko larrosa-buruntza bi areik be gure biran ebiltzan inguruka kanpokoia barrukoaz bat etorrelarik.

Dantza, kirol ta beste kantuzko ta alkar dirdaitze leun maitekorren pozkarío aundiak beingoz ta naikari baten eragiñera azkenera ziranean, begiak daragoioen naira edegi naiz itxi batera egin oi diranez, argi barrien biotz batetik abots batek urten eban, eta niri, ipar-orratzak izarrerantza le2, a egoan lekurantz biureragin eustan; eta esaten asi zan:

—Ederrazten nauan maitasunak, nitaz emen ain bikainki mintzatu dan beste buruzagí a (Bonabentuta deuna) goratzera naroa. Egoki ta bidezko da, izan be, bat goraltzen dan lekuan bestea be aitatzea: gudari ízan ziran lez alkarrren ondoan, aintzak eta ospeak be bardintsu dizdiz dagiela bientzat aldi berean. Kristoren gudari-taldea, iskilluz garesti samar bir-jantzi al izan zana, astiro, susmotsu ta urri joian aren ikurrin atzetik; beti errege dan Kaiser'ak galzorian aurkitzen zan gudari-taldean ardurea artu ebanean, eta au errukiz geiago egin euskun eta ez onen duin zalako. Esan izan danez, txapeldun bigaz jagon eban bere emaztea, arein egiñez eta itzez erri bidekatua arteztu bait zan. Europa barriz apaintzen ikusten dan adar barriak erne-azteko aizeño biguna jagiten dan alderdian (Espaina), olatuak astjn diran lekutik ez urruti; onein atzean, eguzkia bere sapero luzee-naren epean, gorde egiten da batzutan giza-begi guztien ikus-bidetik, bere egonlekua Kaleruaga doatsuak dauka, ikurdt aundiaren (Kastilla) babespean, leoia emen bait dago menderatua, berak be menderatuz, Antxe jaio zan kistar fedearen maitale gartsua, gizaseme azkar, bipil, errotsua, beretarrentzat onbera ta sugarra arerioentzat; aren arimea sortzettk doai ta ontasun biziz jantzia izan zan, ama-sabeletik. ama berberaren aoz igarle gertatua: Iturri sagaratuan bere ta fedearen artean ezkontza osoturik, emen bait ziran osasunez ornidu, aren orde z bere baietza emon eban emakumeak, amesetan ikusi eban, agandik eta aren oiñordekoengandik urten bearra zan frutu zoragarria. Eta izenetik be izango zana izan zedin, antxe goi-argitan, oso-oso bereztat artua eukan Aren jabe-izenez izendatua izan zan, Domingo deiturik, eta ni aretaz mintzo naz Kristok bere ortuan lagundu egi on aukeratu eban lur-langilleari dagokionez. Kristoren bidalia ta etxekoa dirudi ain zuzen, aregan lenengoz agertu zan guraria, ba, Kristok emon eban leenkontsejuaz bat etorrena izan zan. Sarri ixillik eta belauniko idoro eban beean bere iñudeak, esango ba'leuan: «Onetarako etorri naz». Oi, aren aita bai izan zala egiaz zoriontsu! Oi, JuanaVbai izan zala aren ama, esan nai dauanez adie-

razten baldín bada bere izena! Ez munduagaitik, Ostien-
se'ri ta Tadeu'ri jarraitzen asko ta asko bertan saiatzen bait
dira, egiazko mana-ren maitasunagaitik baiño, irakasle aun-
di egin zan epe laburrean, beingoan jarririk maastia zain-
tzen, au laster oritu oi da-ta maasti-zaiña nagia bada. Eta
leen beartsu leialentzat onbera izan zan aulkia, orain oker-
tua, ez bere erruz bertan jarten zanarenaren erruz baiño,
ez eban eskatu sei ordez bí edo iruko lakemenik, ezta utsik
legoken leenengo eliz-onik, ezta *decimas, quae sunt paupe-
rum Dei* (Jainkoaren txiroenak diran amarrenik) be, mun-
duaren okerrak zuzentzen jarduteko baimena baiño, ingu-
ratzen zaituen ogetalau landarak dakarren azi aren bitartez.
Eta gero, ikasiaz eta nai zintzoaz korapillo egifík, arin be
arin abiatu zan bere apostolu-lanerako, mendi-gaiñetik bee-
ra amiltzen dan ixurkia antzo, eta siñausleen aldaska gai-
ñera jaurti eban bere oldar kementsua, biziago jakiña gibel-
oldarra aundiago zan lekuan. Andik gero askotariko ibaiak
sortu ziran, emendik baratz katolikua ureztaturik eta aren
kimuak ortik biziago dira aurkitzen. Orrelakoa izan ba'zan,
beraz, guda-burdiaren txirrinketako bat Eliz Ama Deuna
jagon eta errí arteko burruka zelai zabalean garaitu ebana,
bidez ederretsi zeinke argi ta garbi bestearen bikaintasuna,
Tomas'ek, ni emen agertu aurretik, ainbesteko gorazarrez
itz-egin dautzuna. Baiña aren oboa goi-aldeetik marratzen
dauan itzul-ingurua bertanbera itxita dago, eta leen bedar
ezea azten zan tokian, gaur lizuna agiri da. Bere oiñatze-
tatik artez ibilli zan aren sendiak, asko aldatu bait jatzu,
ak oin-puntak jarten zituan tokian orpoak jarri daroaz, eta
asko luzatu bage ikusiko dozu txarto zainduaren uzta, zo-
ragaria garautegia itxi jakola-ta uluka asten dauena.² Gure
liburua orriz orri irauliko leukenak, nik uste, oindiño aur-
kituko leukela orri bat au irakurriko litzakena: «Ni naz
egin oi nebana»; baiña ez da izango Kasal'era ezta Akas-
parta'rena be, oneitatik bait datoz araudiari muzin egin dau-
tsoenak, edota berau estutu nai dabenak. Ni naz Mafforre-
gio'ko Bonabentura'ren arimea, kargu aundietan egunean
eguneango arazoak beti bazter itxi oi nebazana. Iluminato

ta Augustin³ dagoz emen, onetxek izan ziran aurrerik ortoztu ziraneko beartsuak. Oneikaz dago Ugo San Bitor, eta Pedro Mangiadora, eta Pedro Ispano, an beean amabi liburuz dirdai egin ebana; Natan igarlea, ta Krisostomo gotzain-burua, eta Anselmo, ta dalako Donato, arteetatik leenengoan eskua jartea ontzat euki ebana. Emen dago Errabano, ta neure ondoan dizdiz dagi Jokin kalabriar abatak, igarle-garrez jantzitakoak. Gi aseme biozti a goratzera eragin dauste Tomas lekaidearen ontasun kartsuak eta itz benetan zuurrak, neure lagunak be neugaz batera biotz-ikutu dabezan legez.

- (1) Juana'k, Jainkoak «onartua» csan nai dau ebreoz.
- (2) Araudia ta gaiñerakoak ez beteteak dakarren uzta.
- (3) Framziskotar leenengoetako bt.

XIII KANTUA

Muiña.—*Eguzkiaren zerua: jakintsuak eta Jainko-maitaleak.—Dantza barria ta kantu barria. Salomon, Adan eta Krrstoren jakituria.—Gizonaren arinkeria gauza sakoak ebaztean, munduz bestaldeko zoria epailzean batez be.*

Orain nilc ikusia errotik ezagutu nai dauanak, iruditu bei (ta euki bei irudia, nik itz dagidan artean, arkaitz irmo bai litzan), amabost izar bestelako eskualdeetan, edozein aire-loditasun gairiditurik, zerua bizi be bizi argituko leukenak; iruditu bei gure ortziaren usgunea gau ta egun naikoa jakon burdia,¹ endaitzak bira egitean begiz ez galtzeko moduan; iruditu bei leenengo borobilla biratzen dan gurpilmuturrean zabalduz doan adar aren aoa,² ikur bi ezarriz zerruan, Mino'ren alabak eiotako lore-aroaren antzera, erio-tza somatu ebanean nunbait, eta bata bestearen fñrñfñr-izpiak artu ta biak buru-buztanka egingo ba'lebe lez bira

egiñik; olantxe eukiko dozu ni nengoan unearen inguruan igitzen zan egiazko izartzaren eta dantza bakotxaren antz-
emoteko zer margul bat, dana egoan ba ikusi oi dogun le-
kutik egiaz urrin Txianren³ ibilli astiroa zeruetako igiera
bizkorretik egon Ieikean lez.

An ez jakon abestu Bako'ri ez Pean i, iru nortzuri bai-
ño, Jainko-izatedunak irurak, eurotatik bat jaincozko ta gi-
zakizko izateduna izanik. Amaitu zan kantua, bardin batzak
bere aldia, ta adi-adi jarri jakuzan gero izar ditzikor areik,
arreta batetik bestera igarotean pozturik. Ondoren alkarre-
kiko goí-argitasun arein ixil-miesa eten eban Jainkoaren
txirotxo aren bizitza arrigarriri edestu eustanak, esanez:

—Gari-arlo bat joa izan danean, eta garaua dagoneko
gorde, beste arloa jotera dagist maitasun eztiak. Zuk uste
dozu, munduari ain garestí izan jakon ao-sapai elerra era-
tzeko saietsa atera eutsan bularrean, eta beste Arengan, lan-
taz zaurituan, erru ororen pixua garaiturik, ainbeste or-
daindu eban leen eta gero, giza-izateak argitan euki dailcen
guztia areitan ixuria izan zala, bata ta bestea egin eban in-
darrari esker; eta orixegaitik, miresgarri jatzu leen esan neu-
tzuna, bostgarren argian itxita dagoanak bigarrenik ez eba-
la eukí baiestu nebanean. Edegi orain begiak erantzutera
noatzunera, ta ikusiko dozu zuk uste dozuna ta nire itzak
dirala, egiari buruz, erdi-une oboaren puntuetata lez. Ilten
ez dana ta il daitekena ez dira gure Jaunak maitatuz sortu
daroan gogoeta aren isla ta dirdaiak besterik, argi bizi arek
ba, aren argontzitik jalgi ta, aregandik eta irugarren nor-
tzuak eraten dauan maitasunetik banatzen ez danak, bere
ontasunez dirdira.dura bialtzen dau, ispillu antzo ñirñirka,
bederatzi zermara, bat-bakarra iraunik betidaiño guztian. Bee-
rantz dator emendik azken-almenetara, maillaz mailla jatsiaz,
ondoren gertakizun pitiñak baiño agiri ez dirala, eta ger-
takizun orreik uste dot zeruak sortuak dirala, zirkin eginka,
zilletik naiz zil-ezetik ekarriak. Onein ezkoa ta berau mol-
datzen dauana ez dira beti era batekoak; orixegaitik, beean,
geiago edo gitxiago agiri izaten jatzuz ikur-ereduak, eta

onela egin oi da zugatz berbera, zelako arikoa dan, igale obea edo txarragoa ekartea, eta zuek jaio oi zarie jeiñu, ganora ta molde ez-bardiñetan. Ezkoa bera izatez bete ta osoa ba'litz, eta zerua bere indar garaian aurkitu, itxurea irarten dauan argia oso-osoan agertuko litzateke; izamena alan be beti osa-eza, bere ertia daukan ertilariaren antzera jokaturik, eskuak dardar bait dagitso. Maitasun gartsuak, orraitíño, leenengo kemenaren argi bíziaz erabagi ta íkurtu ezkeru, orduan artu daroa gauzeak osotasunik bete-beteena. Olantxe egiña izan zan Lurra dagoneko, abere osotasun osoaren. duin; olantxe sortu eban Andra Maria. Ortik, ba, onartzen dot zure eretxia, giza-Ízamena ez bait zan iñoiz izan, ezta izango be, pertsona bi areíngan izan zan legez. Orain, aurrera joko ez ba'neu,. zuk esangó zeuskit: «Onek orduan zegaitik ez dau kiderik?». Baiña beste gauzá bat dirudiana ondo ikus daiten, nor zan bera pentsatu eizu ta zek eragin eutsan eskatzera, esan izan jakonean: «Eska». Zuk ulertu eziñeko eraz ez dautzut ifz egin nai, edozein zalarik be, errege izan zan a, bene-benetan errege izateko jákitufia eskatu ebana, ez gero emen goiko bultz-gailluen kopurua zein dan jakín nairik, ezta *si est dare primum motum esse* (beste batetik ez datorren leen-zirkiñik emon ete daiken), ezta zoko-ertzik ez dauknn iru-ertzekorik obo-erdian esitu leitekenik be. Esan dodana beraz ta esango dodana ulert ba'dagizuz, errege-zuurtasuna deritxo nire asmoaren geziak erakusten eban zientzi bardiñik bako ari, eta «jagi zan» itzak argiro azter ba'dagizuz, eurok ikusiko dozu erregei egozten jakezala, asko bait dituzu erregeak, baiña onak mee samar. Bereizpen onez jantzita ulertu nire itzak, olan alkar-erazo zeinkez ba len-Aitari ta gure Maiteari buruz siñisten dozunaz. Eta izan bekizu au, beruna oiñetan lez, astiro ibil zaitezcan, nekatu dan gizonaren gisaz, argi ez dakusazun bai edo ezaren biderantza, ondo bee geratzen bait da ergel ta kaiku artean, bape bereizte barik kasu baten nai bestean, baiesten nai ezesten dauana; sarri jazoten dana data, ariñegi emon eretxia guzur-aldera okertutea ta gero griñak adimena arpa artean lotzea. Txarto baiño gaizkiago

urrintzen da ur-ertzetik, egia atzemon nairLk urten zana ez bait da itzultzen joan zan legez, orri buruzko ant2e ta eria ezagutu bage, eta ontaz testigantza ederra damoe Parmenide, Meliso, Briso'k eta norantz joiazan ez ekiela ebiltzan beste askok lez, Orrela egin eben Sabelio'k eta Arrio'k, eta beste areik. Idazteunetan ezpata lez izanik bertako nabardura artezenak ezaindu ebezanak. Garia eldu aurretik sojoan ederresten dauanaren antzera, jentea ez dago lar seguru ebaztean; nik ikusi dot-eta larrosondoa negu osoan leenengo ziztakor, latz eta gero, gain jazten larrosa guri bikaiñez; baita ikusi ditut itxas-ontziak zuzen bizkorrak itxas-zear ibillaldi luzea egin ostean, kaira sarreran ondatzen. Ez uste izan Urlia anderea ta Sandia zalduna, bata ostuten eta bestea oparíak egiten ikusteagaitik, Jainko-baitan bardin ikusterik; a ba jagi daiteke, eta au, jausi.

(1) Bost Izarrak.

(2) Zaspi Izarren azken biak turut-adar eratzeko aoa dagie.

(3) Toskana'ko ibaia, astiro dabillena.

(4) Salomon'ek ez eban eskatu errege on bat izatelco bear eban zuurtasuna baiño.

(5) Sabeiio'k Irutasuna ukatu eban, eta Arrio gaitzetsia izan zan Nizea'o. IV'gn, mendean.

XIV KANTUA

Muiña.—*Eguzkiaren zerua: zorionsuen dirdaria, berbiztuta gero.*—*Ñirñir bizien irugarren aro-uztaia.*—*Marte zerurako igoera.*—*Bostgarren zerua, edo Marte'rena.*—*Simsme-naren ziñopak: Marte'ren gurutzea.*—*Dante'ren birlora.*

Erditik ingurura edo ingurutik erdira igitzen da ura ontzi biribil baten, zelan eragiten jakon kanpotik edo barrutik. Supituan jarri jatan gogoan Toma'ren arima aintzatsua ixilduaz bat, aren itzetatik eta Zorione'k esanetatik erne-

ten zan antzagaitik; oni eder izan jakon aren ondoren au esatea:

— Egoki jako oni, beronek ez ítez ez pentsamentuz ez diñoan arren, beste egia baten errora jotea. Esaiozue zuen izate-mamiña barruan artzen dauan dirdaiak orañ lez iraungo ete dauan sekula ta beti; eta ba-dirau, esaiozue zelan, gero bír-egiñak zarienean, zuen begiak nekerik ez izatea jazo leitekena da-ta.¹

Inguruka dantzan dagienak batzutan, biotz-ikara ta pozez, abotsa jaso ta alaitasunezko zantzoak bota oi dabezan lez, era berean erregu onbera ta adierazkor aren aurrean, atsegin barrizatua erakutsi eben obo santuak euren jirabirra ta kantu miressgarrietan. An goian bizi izateko emen ilten dala-ta larri ta zinkuriñez dagoanak, an ez dau ikusi betiereko euriaren atsegiñik. Bat eta bi ta iru a beti bizi ta errege dana iruan eta bian eta batean, esitu bagea ta dana esitzen dauana, íru aldiz izan zan aúkatua² ereskitsu be ereskitsu espiritu areitako bakotxak abestua, eres-batzik bikaiñenak egin daikean baiño be edertoago. Eta bira txjkiko argirik jainkozkoenean abots apal bat entzun neban, bear bada aingeruak Maria'ri itz-egikerakoaren antzekoa, onela erantzunez:

—Paradisuko jaiak dirauño, iraungo dau dirdaika gure maitasunak gure soiñeko biran. Geure gar-kemenetik datorrena da orren argitasuna; gar-kemena zeru-ikuskaritik erreten, eta au dagokio graziak berezko on-izateari damotsona. Aragi aintzatsa ta donez jazten gareanean, gure pertsona, osoa dalako, atsegiñagoa izango da, aziagotu egingo da ba goieneko onak dubarik argitan damoskunaz; argi orrekin ikusiko dogu Bera, ta ortik aziago egin bearko dau ikuskariak, aziagotu bai onetatik bizten dan garra be, eta bardin afnbesteko garretik sortzen dan ostrintza. Baiña garjaurtika dagoan ikatza lez, a bizi ta dizditu agiri danez, gaiñetik, erdian dagoala be nabarmentzen dalarik, orrelaxe gu orain inguratzen gaitun erlantz edo dizdiz-jario au be oraindik lurpe datzan aragiak garaituko dau ikus-indarrean, eta

ezingo gaitu lausotu ainbesteko argitasunak, soin-atalak bada sendo gogorak dirake atsegindu geinkezan guztiri erfi-me eusteko.

Bat-bateko ta eretxi bardiñeko begitandu jatazan, zein bata zein bestea, «Olantxe» esaterakoan; biak erakutsi eben, bai, euren porputz ilkorrak barriz artzeko gogo bizia, ez bear bada eurakaitik, euren amak, aidak eta betiereko gar biurtu aurretik kutun izan jakezan beste izaki batzukaitik baiño. Eta or'a emea: beste erlantz bat agertu izan argitasun aretn bíran. egun-sentian osertz bezela, an egozanen gaiñez. Eta gau aurrean zeruan dirdai barriak ikuskatzen diran lez, bai agertzen ez agertzen begien aurrean, era berean us-te izan neban nik ikusten así nintzala an mamin barriak, beste inguru bietatik at obo bat egiñez. Oi Gogo Deunaren egiazko dirdai! A bai agertu jatala begi aurrean bat-batean eta diztikor, naiz-ta nik ezin jasan! Baiña orren eder ta irripartsu agertu jatan Zorione'k itxi eban niretzat ikuskari a, nire gomutamenak gogoratu ezin leikezanan artean. Nire begiak orduan ber-indartu ziran jagi al izateko ta neure andereaz batera goragoko aintzara eroana gertatu.

Besteetan baiño gorriago iruditu jatan izarraren suzko dizdizeraren bidez konturatu nintzan goragoko mailla batera igona nintzala; eta guztiona dan izkera berarizkoan esker barri oni egokion oparia eskiñi neutson Jainkoari biotz osoz. Eta etzan oindiño itzalfá nire bularrean opariaren garrá, biotz onez artua izan zala ezagutu nebanean, erraiñu bi agertu jatazan, ba, ainbat eta ain bizturiko dirdirakaz, nik esanik: «O EUos (emen Jainko), zelan edertzen dozuzan!».

Argi aundi ta txikiz apain, munduaren buru artean zuriz jazten da Galaxia (ostraillika), jalcintunak be ezmez jarten dituna; erraiñu areik Marte'ren sakonean era orretan bananduak egiten eben euren alkar-jotean obo baten laurenak dabezan ikur agurgarria. Nire oroimenak eraen senaren jita azpiratu daroa, gurutz aretan ba Kristok dizdiz dagi, nik bera adierazteko modu egokirik ez aurkitzeko eran dizdiz egin be. Gurutzea artu Kristoren jarrai doanak, baiña,

parkatuko daust esan bage izten dodanagaitik, zuritasun aretan Krísto dizdizka ikusi dagíanean batez be. Beso batetik bestera ta goitik beera argiak igitzen ziran bizi-bizi, txingar gorituz alkar aurkitu ta gaiñez jartean. Olantxe ikusten dira emen, lerro zuzen naiz oker, azkar naiz astiro, antzirudia aldatuz, gorpuzño txikiak, luzeak naiz laburrak, zirkin egiten, gizonak noizík bein bere burua babesteko, antzez eta maiñaz gertatu dauan itzalpea zearkatu daroan etrañua bide. Eta arrabitak naiz maniurak euren ari-moltzo naasiaren naasian soiñu leun-eztia dakarren bezela, baita eresiaren jarraia bereizten ez daben areintzat be, era berean agertu jatazan argietatik ateraten zan gurutzez ereserkia ulertu ezta be ni birloratzen nindun musíka berezia. Ondo konturatu nintzan orduan goratzarre gurenez gaiñezka egoala, «Resurgi» (jagi) ta «Vinci» (garai) nigana bait ziran jaristen, baiña entzuten dauana ulertu ez dagianaren antzera. Ni aregaz poz-eztitan nengoan; ordurarte ez dot uste lotu ninduanik lokarri ain samurrek.

Ausartegiak dira bear bada nire itzak, begi ederren atsegiña gibel itxiz, eurotan begiratzuz bait guraria baretzen,³ baiña edertasun betearen ezaugarri biziak, garaiagoak eta obeto josten dirala, ta ni ez nintzala areitara biurtu konturatzan danak, neure burua babestu ta gaiñ-zuritzeko autoritzen dodanagaitik erru bageko itxi ta egia diñodala ulertuko dau; atsegin santu a, ba, ez dago emendik bazter itxia, gorago igon eta zintzoagoa egin oi da-ta.

- (1) Aragia biztu ondoren jazotekoa.
- (2) Irutasun Txit Santua goratuz.
- (3) Zorione'ren begietan, jakiña.

XV KANTUA

Muiña.—*Bostgarrena, au da, Marte'rena.*—*Siñismenaren martiriak.*—*Cacáaguida.*—*Antxiñako Firenze (Florenzia).*—*Dante'ren arbasoak.*

Nai-izate onberak, zuzen argituriko maitasuna ontan bait da beti be urtzen, zekenlceria gaitz-egitean lez, ixilla jarri eutson Hra gozo ari, zeruko eskoiak tenk ípiñi ta ixilera2ten ditun ari sagaratuak bakeraturik. Zelan mutu egongo, bidezko eskarien aurrean, mamin areik eska nengioela niri naia someko, ixiltzeko bat etorri ziranak? Ondo dator-ko azken barik miñetan egotea, ari, iraunkor ez diran gauzen maitasunagaitik, betiere-betiarean maitasun artaz gabe-tzen danari.

Ortzi aratz garbian zear, ara naiz ona, bat-bateko sua ibilli oi danez, leen ardurage egozan begiaak beraganatuz, eta tokiz aldatzen dan izarra begitanduko litzakiguna, barri-ro be piztu ta gitxi irauten dauan tokian ezer palta ez ba' litz; era berean, eskumara lu2aturiko besorik gurutz aren oiñeraiño, an dizdiz dagian argi-moltzoko izar bat iradu abia-tu zan. Diamantea etzan banandu aren kerpatik, gerriko dir-daitsua zearkatu baiño, ar-zuri edo alabastroaren atzean ar-gia zirudiela. Olaxe onbera agertu zan Ankise'ren itzala, federik merezi ba'dau gure musarik aundienak, Eliseu Lan-detan bere semea ezagutu ebanean: *O sanguis meus, o su-perinfusa gratia Dei, sicut tibi, cui bis unquam coeli ianua reclusa?* (O ene odol! O Jainko-grazi goitik ixuria! Nori, zuri lez, edegi izan jakon birritan zeruko atea?) *Enearena*, VI kantua.

Olan itz-egin eban argi ak, aregan jarri neban nik ar-dura osoa; gero neure andreagana biurturik arpegia arritu-ta geratzen nintzan aren eta onen aurrean; arein begietan irribarre leunak dizdiz egian, eta neureakaz graziaren eta paradisuaren ondarra ikutzen nebala neritxon. Ondoren, es-piritu arek, ikusi ta entzun gozotasuna emoten ebanak, bere leenengo itzai gaiñeratu eutsen nik ulertu ez nebazan gau-zak. Arek esana sakona bait zan, aren asmoa etzan arren niri itzen zentzuna estaitzea; baiña orrela izan zan aren gogaiak ba ilkorren adimen-indarra baiño gorago egozan.

Eta aren maite-su gartsuaren uztaia, bere itzak gure adi-menaren mende egoteraiño jatsi ziranean, nik lenengo en-tzun neban gauzea, auxe izan zan:

—Onetsia zara zu, iru ta bakar ori, nire ondorengoaka2
ain onbera zarana!¹

Eta jarraitu eban, esanez:

—Aintxiñako gurari atsegintsu bat, iñoiz be zuria baltz eta baltza zuri² biurtzen ez dan liburu mamintsua irakurriaz, asetu dozu, seme, míntzo naitzun argi onen barruan, egazkada ain garairako lumaz jantzi 2Índuzan ari esker. Zuk uste dozu zeure pentsamentua leenengoa dan Arengandik eldu zala nigana, jakiña dan legez, batetik datozanez bosta ta seia, eta orixegaitik ez eidazu itandu nor nazanik eta zergaitik naitzun moltzo alai ontako beste edozein baiño pozalaiago. Egitan zagoz: bizitz ontako txikiak eta aundiak ispilluan begiraten dabe; emen pentsamentua, pentsatu aurretik, dirdaitua dozu. Baiña betiere osoan ikuskatu ta gurari gozotan estutzen nauan maitasun sagaratu obeto goza dadin, zure abotsak tinko, sendo ta atsegingarri zure naia, zure guraria adierazo daian, nire erantzuna dagoneko gertu bait dago.

Zorione'gana biurtu nintzan ni; eta onek, ni mintzatu baiño leen entzun eustanak, irribarre egin eustan, nire irritsen egoak azi-azorik. Gero, onela asi nintzan:

—Leenengo bardintasuna iragarri jatzenetik, sentipenak eta adimenak pisu bardiña daukee zuetako bakotxetan, bere zu ta argiz argitu ta galdatzen zaituen eguzkian, oso bardiñak bait dira, ta adibide oro aiperreko dozu. Baiña ilkorren naiak eta errazoiak, zeuek dakizuezan zerak-aitik, era askotako luma-egoak daukez, eta nik orixe dala-ta ilkor na2alako, ez-bardintasun au daroat; beraz, ez dautsot eskerrik emoten biotzez baiño aita-zurreko arrera oni. Arren bai arren eskatzen dautzut zuri, arripitxi aberats bikain orri, topazi bizi onetan kokaraztuta zagoan orri, egin naizula zeure ízenaren jakitun.

—Oi ene kimu! , zain nengokizun bitartean zu ziñan nire atsegin! Ni izan nintzan zure sustrai.

Itz oneikaz asi zan niri erantzuten. Esan eustan gero:

—Zure etorkiak bere izena artu eban a ta eun urte baiño geiagotan mendiari bere leenengo kareletik jirabirak emon dautsozana izan zan nire seme ta zure aitalena. On izango da zeure egiñez arindu daizun neke luzea. Florentzia, bere aspaldiko arresi barne, oraindiño irugarrena ta be-deratzigarrena joten entzuten dana, baketan bizi zan, neurritsu ta garbi. Ez eukan beso-zirgilarik, ez koroirik, ezta inendeldun gonarik, ez pertsonak baiño be gerriko deigarriarik. Alabeak ez eutsan oindiño, jaiotean, aitari bildurrik emoten; ezkontzako adiña ta ezkontzariak ez bait ziran oindjño urrindu neurri guztitik. Ez egoan etxe utsik; Sardanapalo etzan oraindik eldu etsari baten zer egin daiken erakustera. Oindiñokarren etzan azpiratua Montemalo gure Uccellatio'oren bitartez, gorunzkoan lez beerunzkian be azpiratuko dauana. Nik ikusi neban Bellinzion Berti azurezko belarridun narruzko gerrikoaz joaten, eta bere emaztea arpegia margoztu bage ispillutik alde egiten, eta ikusi nebazan Nerli'tarrak eta Vecchio'tarrak narru-mintz soillez estaldurik pozarren eta euren andrak ardatzari ta goruari era-goioelarik. O zoriontsuak! Bakotxak ba-ekian nun eukan bere illobia, ta oraindiño bat-bera be etzan bere oian zapuztua izan Frantzia'ren³ erruz. Batak kumea zaindu oi eban arduraz, eta semeari poza emotean aurretik gurasoak poz-azo zituan izkuntza erabillen; besteak, goruari uletatik tiratuz, erasiz ziarduan bere sendikoakaz troiar, Fiesole ta Erroma'ko jazoerak. Arrimena sortuko leukean orduan Zianghella edo Lapo Saltarello batek, Zinzinato ta Kornelia'k gaur legez. Ainbesteko baketan, erritarren bizimolde ain bikaiñean, uri-bizí-izate zintzo ta sukalde gozoan, erne-azo nindun ni Andra Mariak oi u aundiz deiatua, eta zuen aintxiñako bataiarrian kristau egin nintzan batera, ta Kacciaguida, Moronto ta Eliseu izan ziran nire anaiak; nire emaztea Po ibarretik etorri jatan, eta andik dator zure ebizena. Gero Konrado agintariari jarraitu neutson, eta ak egin ninduan bere gudartzako zaldun burutu neutsozan egintza onak eskertu nairik. Aren atzetik joan nintzan lege gaiztoaren aurka, erri arek bait dau indarka bereganatzen, artzaiñaren erruz, zure jabe-

tzea. An izan nintzan ni jente baldar aren bitartez mundu naltzurretik askatua, arima asko bait ditu ziztrin biurtzen mundu-maitasunak; eta martiritzatik bake ontara etorri nintzan.

- (1) Cacciaguida da mintzatzen dana, DanteYen irugarren osaba.
- (2) Iñoiz aldatzen ez dan alanberraren liburua.
- (3) Florentziarrak, euren emazteak itxi oi ebezan salerosketan Frantzia'ra joatelco.

XVI KANTUA

Muiña.—*Marte'ren zerua\ Smhmenaren martiriak.—Aundikitzaaren arropuzkeria, Kacciaguida ta beronen aurreti-koak.—Florentzia'ko uritar zaar eta gazteak.*

O gure odol-garbiaren balio exkasa! Arro dedilla zutaz emen beian jentea, gure ondo-naia raakaltzen dan lekuan, sekula miretsiko ez nauan gauzea berau, an bada leia oker ez dan lekuan, ots, zeruan, neu errotu nadin zutaz. Egiaz laster laburtzen dan txabuxa zara, ta egunero ipingia barria ipíni ezik aldiak bere artaziakaz doatzu inguruan ebagiz. «Zu» itza Erroma'k lenengoz onartu eban eta bertakoak gaur gitxiago darabilen «zugaz» asi ziran barriro nire berbak, eta Zorjone'k, nigndik pitin bat urrinduta egoanak, irribarre egin eban, Ginebra'z idatzi dan lenutsera eztulka jardun ebanaren antzean (*Infernua*, V).

Ni asi nintzan onela:

—Zu zara nire aita; zuk damostazu arnasa itz egiteko; zuk aJaxe jaso bai nagizu, nazan baiño geiago egifrik. Ur-tximpa askoz pozten jat adimena, ta goza oi da beraz potik egin bage eroan daikelako. Esaidazu ba, ene aitalen laztan, nortzuk izan ziran zure arbasoak eta zeintzuk zure

aurtzaroan oiñatza ítxi eben urteak; mintza zakidaz San Juan ¹ artaldeaz, zelakoa zan orduan, eta zeintzuk zíran bere artean kargurik gorenenak eukezan pertsona duiñak.

Ikatz-txingar ixetuak aizeak ikutzean biztu oí diranez, olaxe ikusi neban nilc argi a dizdiz egiten nire eskari aurrean; eta níre begientzat ederrago zalarik, aots bigun samurragoz baiña ez gaurko gure izkeran, esan eustan:

—«Agur» esan zan egun atatik nire ama —zeruan bego—, erdibituz, nire pixutik askatu, nigaz bait egoan astun, eta bere Leio'ra eldu arte, bosteun berrogetamar eta ogetamar bider izarbel au aren oiñetan su artzera urreratu zan, Nire aurretikoak eta ni jaio gintzazan, zuen urteroko jokuetan lasterka dagianak azkenengo egoitza leenengo ídoro daroan lekuan. Au jakiñez naiko dozu nire arbasoetaz, zer izan ziran naiz nundik etorriak, ixiltzea esatea baiño zuzenago da-ta. Orduan Marte ta Bateo-arri artean armak eroateko gauza ziran guztiak, orain an bizi diran bostena besterik etzan; baiña uria, gaur Kanpi, Zertaldo ta Fegghine'ko jentez nastua, odol garbikoa zan azkenengo langillearaiño. Oi! oba bai litzakela dinodan lako jentea auzoko eulcitea, eta zure nrugaldeak Galluzzo'n eta Trespiano'n ba'legoz eta ez eurok barruan euki ta Aguglion'go ta Signa'ko uritarren atsa egari, garatz eta sal-erosketarako zoli trebe ba'dira be. Munduko jenterik ustelena izan ez ba'litz Kaisar'entzat amorde, ama onbera bere semearentzat, florentziarra egin zan lez erosi ta trukatzeko, Simifonte'ra biurtuko zan, bere aitita billa ebillan lekura; Momtemurlo oraíndik Konti'tarrena izango zan, Zerchi'tarrak Ankona'ko piebanian legokez, eta bear bada Valdigrieve'n Bondelmonti'arrak. Urietako gatxen asiera pertsonen nastea izan zan beti, zeuen gorputz-gatxak janari bat beste bati ezartetik datozen lez, eta zezen itsua ariñago jausi oi da bildots itsua baiño, eta sarri ezpata batek geiago ta obeto ebagiten bos tek baiño. Ikusten ba' dozu zelan beia jo eben Luni ta Urbisaglia rrak eta zelan doazan arein atzetik Chiusi ta Siniaglia, ez jatzu irudituko gauza barri ta latza zelan suntsi-

tzen diran sendiak jakiteak, uriak muga bat daukie-ta. Zuen gauzak oro eriotzera doaz, zeuok bezela; au baiña ostendu egiten jatzue naiko iraun oi dauan zerbaiten hatcuan, zuen bizia laburra bait da. Eta illargiaren goraberak estaldu ta agertzen dabezana lez itxas-ertzak² atertu barík, gisa berean dagi Alanbearrak be Florentzia'z; ez zaizula íruditu, ba, gauza arrigarri leenengo florentziarraí buruz esango dautzudana, euren entzutea aldiaren galtzarrean gordea bait datza. Nilc íkus nitun Ughi'tarrak, eta ikusi nitun Kattellini, Filippi, Grezi, Ormanni ta Alberichi'tarrak, euren gainberakoan, uritar argiak; baita ikusi nitun aundiak bai-zen antxiñakoak, SanneJla'koakaz Arka'koak, Soldanieri, Ardinghi ta Bostichi'tarrak. Ate gaiñean, zure ontzia, gaur maltzurkeri barríz zamatua bait dago, pixuaren pixuz laster urperatuko dauanean, Ravignani'tarrak egozan, oneinkandik etozen Guido kondea ta gerora Bellinzion aundiaren izena artu daben guztiak. Preso'koak ezagutzen eban orduko erria zelan arteztu bear dan, eta Galigaio'k bere etxe urrezatuan eukan orduko gudari-taldea zaíntzeko ta ezpatearen sagarra. Aundia zan dagoneko mustarelaren guda-zerrenda, Sacchetti, Giuochi, Fifanti, Barucci ta Gaili'tarrak eta artu ebezan neurrietaz lotsatzen diranak. Kal-fucci'tarrak erne ziran enborra aundi egiñik egoan orduko, baita Sizzi'arrak eta Arrigucci'arrak kargu garaietara jasoak be. Oi, zelan ikusi nebazan nik gaur euren arrokeríagaitik lur jota dagozanak! Eta urrezko goronbillak loratu erazten eben Florentzia euren egite arrigarri guztiakaz. Orrela egin oi eben arein gurasoak, eta zuen eliza buru bage geratzen zanetan batzarrera deituz loditzen eben gauzea. Igesi doazanen atzetik asarre bizitan doan leiñu arroak, eta ortzak edo-ta ziskua erakutsi daroitsenen aurrean bildots antzera otzan agertzen dana, gorantz etorren orduko, baiña etorki apaletik, beraz Ubertain Donato'ri ez jakon gogoko fzan bere aitagiñarrebak arekin senidarlekotzerik. Merkantuan egozan orduko Fiesole'tik jatsitako Kaponsako, ta orduko uritar on ziran baita Giuda ta Infangato be. Gauza siñist-ezin bat esango dot, baiña ziurra: Pera'tarren izena

eroian atetik sartzen zan barren txikira. Bari aundiaren ikur dotorea daroien guztiak, onen izenak eta ospealc dizdiz baít dagie Toma Deunaren jaian, agandik artu ebe2an tituluak eta dedu-legeak, naizta gaur erriaz naste ibilli urrezko litsez inguratua doana. An egozan orduko Gualterotti'tarrak eta Inportunitarrak, eta naroago egongo zan noski Borgo'a auzokoz baru gelditu ba'litz. Zuen naigabea jaio zan etxea, suntsitu zaituen asarre zuzenagaitik, zuen bizitza alaiari azken a emonik, arek eta aren adiskideak omendua izan zan. O Buondelmonte! Zenbat oker ekarri zenduan arekiko ezkontzatik iges egitean, besteentzat pozkario! Goibel dagozan asko, alai izango Jainkoak Ema'ri emona izan ba'zintzaz leenengo aldiz urira etorri ziñanean. Baiña idatzita egoan zubia zaintzen dauan arrí apurtu aren aurrean, opari bat egin egiala Fiorentzia'k bere azken bakealdian. Jente oneik azi eta beste batzuk oneikaz, ikusi neban nik Florentzia barealdi oso betean, eta ez eukan, ez, zetan negarrari emon. Jente orreikaz ikusi neban nik aintzatsu ta artez zure erria; lili-ikurra⁴ ez bait eban agan egundo eroan itzulietara, ezta inki-anka ta tiraberaz gorritznta be.

(1) Florentzia uri erdian egoan toki au. Ospetsu ziran San Juan lasterketak.

(2) Itxasoaren gora-berak illargiari ezarten jakoz.

(3) Amadei sendikoa emetik sortu bait ^iran Florentzia'ko asareak.

(4) Lilia, florentziar ikurra.

XVII KANTUA

Muiña.—*Marte: Veddaren ziñopak.—Erbesteko neke-miñak.—Dante'ren garraztasunak eta itxaropenak.—Egiaren balioa.*

Klimente'gana jo eban bezela, beretzaz zer egoan jakitearen> gurasoak oindiño euren semeakaz zuurrak izaten sustatu ta aolkatzen ditun arek;¹ alantxe nengoan ni be, ta ondo ulertzen eben Zorione'k eta neugaitik tokiz aldatu zan argi deun arek. Nire andereak, beraz, esan eustan:

—Laga urteten zeure gurari biziari, ta zeure barru-irudiak argi ta aratz ikurraztuta uíten daitela, ez zure itzakaz gure ezaguntza geiagotzen dalako, beste batzuk be atsegin artu dagien munduan zeure egarria adierazten oitu zaitetzan baiño.

—Oi ene landara kuntun! ainbestean goratzen zareana! Lurtar adimenak iru-zokoko baten ertz kamuts bi ez diraila sartzen ikusten dauan lez, zuk orrelaxe ikusten dozuz jazo aurretik gertakizun diran gauzak, aldiak oro bateratuta begien aurrean lez daukazuzan unera begiratzuz! Arimak osatzen dítun mendira igoten edo mundu illera jasten Bergili'gaz nenbillela, itz astunak esan jatnzan neure geroko biziiaz, eta, ni alanberraren ukaldien aurrean lau-ertzekoa lez tinko nabari izan arren, ase geratuko litzake nire naíizatea jakingo al ba'neu neuri dagokidan zoria, gezi aurrez ikusiak min gitxiago bait dakar.

Onela itz-egin neutsan aurretik mintzatu jatan argi berberari; eta Zorione'k nai ebanez, neure guraria emon neutsan. Ez gero zear-mearka; gure pekatuak kentzen dauazan Jainkoaren Bildotsa opari egiña izan arte, jente ergela errez jausi oi zan orretan; ez, itz garbiz ta latera artezean erantzun eban aita-maitasun arek, bere kautako irripardizdiz argitan ezkutu ta egiriko erabat dan arelc:

—Zeuen munduko mugetatik kanpora gertatzen diran jazokizunak, aurre-aurrean daukaz oro betiereko adimenak; ezin daiteke baiña emendik atera euren bear-izana, beera doan ontzi baten ibillia islatzen dan begikadatik esegita dagoan antzera. Goi-gaillurretik eta organuaren eresi oskideatsua belarrietara eldu jakun lez, datorkit begietara gertatzen jatzun aldia. Atenai'tik abiatu zan Ipolito,² bere

amorde biotz-gogor doillorragaitik, zuk be bardintsu urten bearko dozu Florentzia'tik. Au opa da ta au billatzen da dagoneko, ta egifía izango da berau laster, an Kristo egu-nero saldua dan tokian, ori gogo-emonez dabiltzanen bidez. Errua, oi danez, azpiratnai egotziko jake; baiña zigorra egíaren ziñaldari izango, dagokionari ezarria. Zuk geien maíte dozuzan gauzak itxiko dozuz, erbestearen uztaí-geziak dakarren leenengo lor-miña. Zuk ikusiko dozu zein garratza dan iñoren ogia ta zein bide latza besteen zurubitik beera ta gora ibiltea. Eta bizkargain jausiko jatzun pisurik aundiena ibar onetan leporatuko jatzun lagun-talde gaizto ta txatxo-ñukua izango, esker txarreko zoto ta errukírik eza, zeure aurka jagiko dana; baiña gerotxoago, berak eta ez zuk, negarrari egin bearko. Bere aberekeriaren zantzu bere jokabidean ekarriko, ta an gertatuko jatzu zuri onik aregandik zeurez aldendu izana. Zuk zeure iges-aterpe ta babesa Lonbardo aundiaren jauregian aurkituko dozuz; zurubi gaiñean daroa onek egazti sagaratua, ta beronek artuko zaitu guztiz tzeratsu; artu ta emon, zuon bion artean, leenengo gertatuko da, enparauen artean azken joan oi dana. Atekin ikusiko dozu jaiotean izar sendo onen eragiña artu ebana, eta beronek burutuko ditu egintza arrigarriak. Jentea ez da oindiñokarren artaz konturako, adin laburrekoa bait da; bederatzi urte dira-ta bakarrik aren inguruan biraka dabiltzala; alan be, gaskoiñak Enrike aundia atzipetu baiño leen, aren birtute-diztirak nabarmenduko dira, aren lanak eta diruari egiñiko ukoak. Oso ezaguna izango da aren aundi-izatea, bere arerioak eurak be ixi-Uik euki eziñekoak. Izan uste on arengan eta aren obarrietan; a dala-ta jente asko aldatuko da, aberatsak eta txi-roak jokaeraz besteturik.³ Eroaizu au buruan aretaz idatzita, baiña ez ifiori esan...

Beste ainbat gauza edestu eustazan ondoren, entzuleei siñist-gaitz egingo jakezanak. Azkenez gaiñeratu eban:

—Ene seme, onetxek dozuz esan jatzunaren azalpenak, eta or daukazuz, urte gitxitan baiña, gorderik izango do-

zuzan lakio ta maltzurkeriak. Ez dot nai, alan be, zeure aukoei gogaikarri izan zaiakezanik, goragokoa da ba zure bizia, ta zabalagoa gizaldiz, arein gaiztakeriaren zigorra el-tzen luzatuko litzaken baiño areago.

Arima santu arek nik gertatu neutsan irazkiaren eun-
eiotzea, ixilduz, amaira ebala erakutsi ondoren, ni asi nin-
tzan esaten, bere duda-mudetan, pertsona aitu, zuzen eta
maitale bategandik kontsejua irrikaz itxaroten dauanaren
antzera:

—Ondo dakust, ene aita, zelan laprast dagian aldiak
enegana kolpe bat neuri emon nairik, zenbat eta bat er-
dura bakoago ta latzago diran orreitakoa; ondo litzakit, be-
raz, aurretik iskillutzea ainbestean, olan, kutunen dodan
Iekuz bagetu ba'níndukie be, besteak galdu ez daidazan
neure bertsuen erruz. Beian munduan, azkenik bako garraz-
tasuna dagon tokian, eta mendi aretan, neure andrearen be-
gialc aren erpiñetik jaso bait ninduen, eta gero zeruan, ar-
giz argi, ikasi dodazan gauzak esango ba'nitu, askorentzat
sapora garratza eukiko leukie; baiña, egiaren adiskide bil-
durtia ba'naz, lotsa naz galduko ete dodan izen ona orain-
go aldiari aspaldikoa esango dautsoenen artean.

Toki atan nik aurkitutako altxorra irribartsu neukan
argia aurrenik dirdaitsu egin zan, urrezko ispillu bat eguz-
kiaren erraiñutan legez, ondoren jardetsirik:

—Norbere lotsaz edo-ta besterenez kezkatu-
rikio kontzientzia izango da bakar-bakarrik zure itzen gordintasuna
sentiduko dauana; baiña, alan eta guzti be, bazter egizu
guzur oro, erakus oso-osorik zeure ikusbjdea ta itxi ezka-
bia daukana igortzi dedtn, zure abotsak, ba, leiaz egotz ba'
dagi kera gaiztoa, egositakoan gibel itxiko dau bizi-azku-
rria. Aizeak lez edo egingo dau zure abotsak, gorengo ton-
torrak gei-ago astin-azo, eta ez da izango deduari buruzko
errazoi txikia.

Boronbil oneitan erakutsi jatzuz, baiña, mendian eta
ibar naigabetsuan, entzute aundiko arimak bakar-bakarrik;

entzuten daunaren gogoak, izan be, ez dau uste onik ezta federik emon be, bere sustraia ezezaguna ta gordea dauan adibideari, ezta argiak ez diran zergaiti ta errazoiai be.

(1) Faeton, bere amagana joan zan, Eguzkiaren serae ete zan jakin nairik.

(2) Iraindua ta erbesteratua.

(3) Txakur Aundia, ainbatetan aitatua.

XVIII KANTUA

Muiña.—*Bostgaren zerua\ Siñismenaren martirtak.*—*Marte'ren gurutzan dirdir dagien espirituak.*—*Jupiter'tik zerura igoera.*—*Nagusi jakitun eta zuzenak: «Diligite iustitiam».*—*Agint-arranoa.*

Espiritu doatsu a jadanik gozaten egoan bere pentzamentuetan, eta niri atsegiña ekarsten neureak, garratza gozoz arindurik, Jainkoarantza gidatzen nindun andra arek jalgi eustanean:

—Itzul eizu gogoa; pentsa zuzen-gabe oro kítutzen dauanaren urre nagoala.

Biurtu nintzan azkartzen nindun abots maitatiarengana ta aren begi doneetan ordun ikusi neban maitasun-sua ezin dagiket nik margoztu, ez neure itzetan entzingait2 nazalako bakarrik, adimenak, zuzen daroan beste izakiren bat laguntzaille ezpadau, ainbat gairduten dauana birritan eraso ezin daualako baiño. Puntu onetaz auxe esan daiket soil-soil: a ikusiaz, nire zalea aske somatu zala beste edozein zaletik, betiko dan atsegiñak, ba, Zorione'ren gain artez artez eraiñuturik, betarte ederra bide, zoriontsu egin oi nindun ni be bere argi-dirdaitan.

Par-irn argiz erasten ninduelarik, berak esan eustan:

—Biur ta entzun; paradisia ez dago, ba, nire begietan bakarrik.

Eta emen be, noizik bein, grñña-zaletasuna begietan dizdizka ikusi oi dogunez, barru guztia orri loturik ba'dago beintzat, orrelaxe, arengana itzultzean, dizdiz santu aren isla ta su-laman oar nintzan oindiño itz-jarioz jarduteko gurrariz egoala. Eta esaten asi jatan:

—Goi-kemenez bizi dan zugatzaren bostgarren adar onetan egundo orria galdu barik, beti frutua dakarrenean, espiritu doatsuak bizi dira, an beean, zerura etorri orduko, abestu eutsen edozein olerkariri atsegiña emoteko beste ospe izan ebenak. Baiña begira gurutzearen besoai; areik, nik izentatuko dautzudazanak egingo dabe euren agerpena, tximista azkar batek odeian lez.

Dirdira bizkor bat ikusi neban gurutzetik igaroten Josue izentatn nebanean, izentatuz batera ain zuzen be, nik jakin ezin izan nebalarik itza ala egiña izan zan leenago. Eta Makabeu anndi izentatzean, beste argi bat ikusi neban bira-biraka, pozkarioak akulatua. Olan, Karlomaiñ eta Orlando'rentzat, argi biri jarraitu neutsen neure begiratze adikorrez, mirotzari begiak jarraitu oi dautsoen lez bere egazkadan. Nire begiak gero gurutz gaindí Gilelma ta Erre-noardo'ri jarraitu eutsen, Gottifredi dukeari ta Errobert Guiskardo'ri. Bertatik, beste argiakaz naste biraka, leen mintzatu jatan arimeak zelako zan bera be erakutsi eustan zeruko abeslarien artean.

Eskumarantz biurtu nintzan zer egín bear neban jakiteko Zorione'gan, onen itzen eta esku-erabillien bitartez; eta begi arras garbí ta eztiak ikusi nebazan, eta argikera be besteak eta berak be geienez euki oi ebanean baiño ederragoa zala. Eta gozotasun aundiagoa somatzearren, bere on-egitez egunetik egunera aurrera doala konturatzen dan gizona lege, neu be konturatu nintzan zeruazko níre inguruko ibilteak be biribil zabalago bat artzen joiaia, mirari a dizditsua-

go ikusiz. Eta epe laburrean aldatu oi danez zuri lotsa-pi-
sutik askatzen danean emakume baten arpegia, olaxe ager-
tu zan nire begien aurrean, itzuli nintzanean, ni bere ba-
rruan artu ninduan seigarren izar neurrituaren zuritasuna.¹

Jobe'ren sugar atan ikusi nebazan nik bertan egozan
mañasunezko argi-ziztakak marraztu eroela, neure begi au-
rrean, gure abezea. Jatekoz ase ondoren, ibai-gaiñ jaso ói
diran egaztiak egaz aldra biribil luzatua eratzen dabena lez,
alantxe, argi-barruan, bira-biraka ebiltzan kantari ta euren
ibilkeraz oraín D. bat, gero I. bai: naiz L. bat tajutzen eben.
Aurrena, abestuz, neurrira zirkin egien; gero, ikur areita-
ko bat itxurazturik, pitin baten gelditzen ziran, eta ixildu.
OÍ Pegasear³ jainkoti! , asmotsua aintzaz bete ta bizi luze-
ko egin daroazuna, ta oneik, uritarrak eta erreñuak erabat
aintzaz jazten! Argi naizu, itxura areik nik ikusi lez adie-
razo ta bertso labur oneitan ager dedin zure aal-izatea!

Bost bider zazpi zenbakitan agertu jatazan, lagunbako
ta lagundun izkien artean eta nik ager-alan gogoan artu ni-
tun arein atalak. *Diligite iustitiam* (maite egizue zuzenbi-
dea) izan zan leen marratu aditza ta izena. *Qui iudicatis te-
rram* (lurra epattzen dozuenok) izan ziran azkenak. Gero,
bostgarren izkiaren M'an ondo ipiñita iraun eben, eta Jupiter'
en izarrak, zidarrezkoa zirudian une aretan, urrez zirtatua.
Eta beste argi batzuk be ikusi nebazan jasten araxe M'ren
goi-aldea egoan lekura; gelditurik antxe abestet) eben, nik
uste, erakarten zituan ona. Gero, illinti ixiotuak kaskatuz
konta-ezin-ala txiñar motatzen diran lez, ergelak zori gaiz-
totzat daukezanak nunbait, andik jalgi ta erneten zirala be-
gitandu jatan milla argi, ta igon, zein geiago zein gitxiago,
ixetu zituan eguzkiak eratu ebazan antz-antzera; eta, bako-
txak tinko bere lekuan, arrano baten burua ta semea era-
bat itxuratzen ikusi neban.

An margozten dauan arek ez dauka nok zuzendurik, be-
rak zuzentzen bait dau bere burua; aregandik dator baita
abiai itxura damotsen indarra. Beste doatsuak, lenengotan
M eratuz naiko eukela zirudienak, zirkin laburrez osotu

eben arranoaren iduria. Oi izar leun! Zenbat eta zelako bitxik erakutsi eustezan gure zuzentasuna zuk edertzen dozun zeruaren zer bat besterik ez dala! Otoizka nago, beraz, zure zirkiñaren eta kemenaren iturri dan adímenari adierazo daiala nundik datorren zure eraiñuak lausotzen dauzan kea; mirariz eta odol-ixurtzez eregi zan jauretxean egitejn diran sal-erosketaz barriro be sumiña sortuz. O zeruko gudaritza, aurrean bai dauka nire ikus-soak! Otoitz, arren, munduan ikasbíde gaiztoa jarraituz, bide onetik saiestu diranen alde!

Ezpataz egun egin oi da gudua; baiña, zoritxarrez, emen eta an egiten, zeruko Aitak iñori ukatzen ez dautson ogia kenduz. Zuk, alan be ezabatzeko bakarrik idazten dozun orrek, gogora eizuz Kepa ta Paul, zuk lardaskatzen dozun maastiagaitik il ziranak, bizirík dagozala oindíño. Ondo esan zeinke: «Soil-soil bizi nai izan eban arengan josirik daukadaz neure gurariak, eta dantzaldi batgaitik martiritzara eroana izan zan arengan; ez dodala ezagun errantzalea, ezta Paul be³.

(1) Jupiter izartegira doa Dante.

(2) Pegaso zaJdi egoduna zan musaentzat abere sagaratua. Emen deitua Urania da ziur asko.

(3) Eztenkada latza. Kepa ta Paul ez dodaz ezagun; ererutarrfl dot maite, baiña onen irudiko urrezko florinek maiteago.

XIX KANTUA

Muiña.—*Seigarren zerua, Jupiter: nagusi jakintsu ta zuzenak.*—*Arrano iztuna.*—*Fedearen bearra.*—*Jainko zuzenbidearen iker-eziña.*—*Fedea ta egintzak.*

Aurrean agertzen jatan, ego-zabalik, an alkaturiko ari-mak gozo betean doatsu egiten zituan irudi bikaiña. Pitxi-

gorri zirudian bakotxak; dirdir egian bertan eguzkiaren erraiñu batek guztiz ixetua, oni neure begietan dirdai azorik. Eta orain adierazo bear dodana, ez dau abots batek be aitatu, ezta iñun idatzia izan, irudimenak eztau egundo barne artu; baiña nik ikusi ta entzun neutson piku ari esaten «neu» ta «neure», gogaia «geu» ta «geure» izanik. Eta asi zan:

—Zuzen ta onbera izan nintzalako nago emen., nai-izanak garaitzen izten ez dauzan aintza onetaraiño jaso; eta jente gaiztoak be, lurrean itxi neban oroimen oso-betea, naiz eta nire egintzak ez antz-artu txalotzen dabe.

Txingar batetik bero bakarra sortzen danez, irudi atan be maítasun-txingar askok itz egien abots batez. Nik, ba, erantzun neutson:

—Oi betiereko pozaren lora betikoak, bat bakarra bai' litzan, zeuen usain oro artu ta senti-azten daustazuenak! Ebatz eidazue, mintzatuz, aspaldi gosekilla euki nauan barau aundia, lurrean ez bait dot beronentzat aurkitu janari egokirik. Ondo dakit nik, zeruan beste erriñu bat ba'da Jainko-zuzentasunaren ispillu, zuona ez daula ikuskatzen zapi baten bitartez. Ba-dakizu adi-adi nagokizuna zuri entzuteko; ba-dakizu ezbai, duda a ni ain luzaro baraurik naukana.

Mirotzak^J estalik dauken gaiñeko kukutza kentzean, buaruari eragin eta egoak zaplatzen dauazan lez, bere gurea erakutsi ta txairo astinduz, bardin egiten ikusi neban nik Jainko-graziari gorazarreka egiña egoan irudi a be, an goian atsegin betean dagoanak dakizan kantuekin ain zuzen. Onela asi zan ondoren:

—Munduaren azken-mugak bere eres-neurkiñez bereizi ta beronen barruz anbait gauza ezkutu ta agiri gorde zituan arek ezin zeíkean bere aal-izatea lurbira osoan irarrita itxi, onen gaiñ aren adimena amaibako einetan kokatua izteraiño. Eta argi darakusgu au leenengo arroak, izaki guztietan beteena izan zanak; au argiaren zain ez egotearren, ez-oso-

an jausi jatzun, eta emendik ateraten da izaki txikiago oro azkenik ez daukan eta berez bakarrik neur-azten dan ontasun aren ontzi txiki dala. Gure ikusmena, beraz, gauza guztiak beterik dagozan adimenaren erraiñu besterik ez dana, berez ezin daiteke ain aaltsua izan, bere astera berari agertzen jakona baiño askoz urriñago dagoala ez ulertzeko. Itxasoan baiñen nekez beregandu oi dau begiak betiko zuzentasunean zuen munduak artzen dauan iknspegia; itxas-egaletik ikusi daiteke barrena, itxas-zabalean ez ostera ta ez dago origaitik ara-ezago, sakonago dagolako ezkututzen da-ta. Ez dago argirik iñoiz naasi-azten ez dan baretasunetik ez ba'datorki-gu; emendik kanpo, barriz, ez dago besterik illunpea, aragi-geriza edo-ta beronen pozoia baiño. Onegaz naiko azaldu dautzut zuzentasun biziak gordetzen eutzun ezkutu-unea, orren askotan itandu oi zendunari buruz egin-egiñean be, onela esanez: «Indo ibai-ertzean jaioten da gizaseme bat, an ostera ez dago Kristo'z mintzaten danik, e2 Aretaz irakurri ta idazten dauanik, arein gurari ta egintzak, giza-errazoi eretxiz, onak dira, egiteko ta itzeko pekatu bage; ez bateorik artu ez federik ezagutu barik ilten dira. Nun dago gaitzesten dauan zuzenbidea? Berak siñisten ez ba'dau nun dago bere errua?» Orain ba, nor zara zu aulkian jarri naita, milla millara dagoana arra batera bakarrik eltzen jatzun ikusteaz epaitzeko? Ziurki, nigaz mee eio nai leukenak, Idazti deuna ez ba'lego zuen gaiñetik, errez sartu leike dudamudan. Oi lurtar abereak! Oi adimen baldarrak! Leen naia, berez ona dana, berenetik, on garai danetik, ez dau iñoiz be alde egiten. Zintzoa da aregaz bat datorrena bakar-bakarrik; sortutako ezerk ez darakar, baiña berak dirdiratzuz dana sortu daroa.

Bere kumak janaritu ostean abi-gaiñ egaz biraka dabilen burrio edo ziguña ta kumetatik jatekoa artu dauanak ama egazka pozik ikusi oi dauanez, orrelaxe jazo jatan niri be, eta orrelaxe jaso nitun begiak ainbeste arimen eragiñaz egoak mugitzen iduri zoragarriaganatz. Inguruak egi-

ñilc, abeska, iñoan: «Ulertzen ez dozun nire kantua zuretzat lez olaxe da betiko epaia zuontzat ilkorrontzat».

Espiritu Santuaren diztira argitsu areik gelditu ziranean, erromarrak munduan izukor egin ebazan ikurra oindiño be eratuz, ikur a esaten asi zan ostera:

—Erreiñu ontara etzan igon iñoiz Kristogan sinistu ez ebanik. A gurutzean josia izan zan aurretik naiz geroztik. Baiña begira, «Kristo!» oiu dagien asko, epai-egunean, Kristo ezagutzen ez daben batzuk baiño ur-ezago egongo díra Agandik eta lotsaz itxiko dítu olako kristinauak alako etiopiarrek, allcarte biak banandukeran, bata aberats beti-betikoz eta doakabe bestea. Persitarrak zer esan al izango ez ete dautse zuen erregeai, pekatu guztiak ídatzi ta daukazan libuxua zabalik ikustean? An ikusiko da Alberto ren lanen artean laster lumeari eragingo dautsona, beronen bidez Praga'ko erreíñua eremu geldituz. An ikusiko da, baita, Sena ondoan dardaratuko dan azpikeria, dirua aizu egiñaz, basurde batek zaurituta ilgo dana.² An ikusiko da eskoziarra ta inglesa zorarazten ditun arrokeri aseगतxa, euren muga-barru irautea jasan-eziña jakena. An ikusiko dira —zelan ez?— Espaiña'koaren eta Boemia'koaren lizun-keria ta bizikera bigun-guria, kemenik ifíoiz ez ezagutu ez ezagutzerik nai ezean. Jerusalem'go errena be ikusiko da, bere ontasuna L'gaz ikurtua ta aurkakoa M'gaz ikurtuko dalarik. Suaren ugartea zaintzen dauanaren diru-gosea ta doillorkeria ikusiko dira, Ankise'k bere egun luzeak amaitu zituan tokia nunbait; eta toki gitxi balio dauala aitzen emoteko, leku estuan asko adierazoko daben itz motzetan idatziko da berau. Eta danai agertuko jakez ain etorki argia ta koroi bi ezaindu dabezan osabearen eta anaiaren egintza loiak. An ezagutuko dira Portugal'koa ta Noruega'koa, Raszia'koa ta Benezia-ko diru-moldeak aizundu ebazana.³ Oi Ungari doatsu, txarto zuzen-azten itxiko ez balitz! Oi Naparra doatsua, ingurumari daukan mendiaz bere burua jagongo ba'leu! Danak siñistu bear leukie onezkeron; onen zantzu lez or Nikosi ta Famagusta aienez eta garra-

xika euren piztiaren kaltetan, besteengandik alde aundirik ez daukanaren aurka.

- (1) ELzarako txoria, burua estalduta eroan oi dabe.
- (2) Prant/zia'ko Pelipe Ederra.
- (3) Esteban Urosio.

XX KANTUA

Muiña.—*Jupiter'en zerua: Jakitun zorroz eta naguí leialena.*—*Zintzoen kantua.*—*Nagusi leialak Arranoaren iru~dian.*—*Fedea ta salbamera.*—*Jainkoaren autua.*

Mundua zabal ta nasai argitzen dauna gure borobil-er-ditik jasten danean, eguna nainundik amaituz, leen berau-gaitik soil-soil ixetu oi zan zerua argi askoz apain ager-tzen da bat-batetan, danen artean batek (euzkiak) dizdiz egiñik. Eta zeruaren egoera au burura etorri jatan mundua-ren eta bertoko nagusien ikurrak ixilJera ebanean bere piku doatsua; argi diztikor guzti areik, ba, diztitsuagoak orain-dik, nire gomutamen argeletik iges egindako kantuak oi-u-katzen asi ziran. O maitasun ezti, irripar dizditsuan batzen zareana! Zu bai gartsu iruditen zakidazala eresi-jarion arei-tan, gogoeta doneetatik bakar etozanak!

Seigarren izarra apain ikusi neban bitxi bikain garbiak aingeru-kantuak ixileratu ebezanean, erreka bateko urak beerantz doazala arriz arri atera oi daben Iako murmur-otsa entzun uste neban, bere sorburuaren oparotasuna iragarritz. Eta soiñuak kitararen idunean eta txirulak bere zulo-irri-killetak aizean artzen dauan lez bere txintotsa, olantxe, bat-batean, murmurio a arranoaren saman gora igon zan, au zuloturik bai legoan. Abots biurtu zan bertan, eta pi-kutik urten zan nire biotzak itxaroten ebazan itz binrtu-rik nik bere barruan idatzi nitunak.

—Orain adi-adi begiratu bear daustazu —asi zan esaten— eguzkiak arrano ilkorretan ikusi ta jasan oi dauan alderdia; nire irudia eratzen daben suen artean, ba, nire buruan printzak dirdi-azten dauazan suak, orretzek dira guztietatik gorenengo maillea artzen dabenak. Begi-niniaren antzeko erdian argi dagiana Espiritu Santuaren abeslari izan zan, kutxa uririk nri erabilli ebana,¹ orain dazau abestu eban kantuaren ederra, bere naiaren ondorena izan zan aldetik beintzat, artu izan dauan ordain-sariaren bidez. Bekaiñaren uzta eratzen dauksen bostetatik, pikora geien ureratu oi jatan arek pozt-azo eban bere semea galdu eban alar-gun beartia; orain ezagutzen dau zein garestia dan Kristori ez jarraitzea bizitza ezti onen eta bestelakoaren experintziagaitik. Eta diñodan borobillean, uztaiaren goi-aldean, jarraitzen dauan arek, atzeratu egin eban eriotzea egiazko penitentzia egitearren; orain ezagutzen dau ez dala betiko epaia aldatzen otoitz gartsuak an beean gaurkoa biarko iztea lortu arren. Ondoren datorrena, legeaz eta neugaz, asmo onaz frutu txarra emon ebana, gerkar egin zan Artzaiñari leku izteko,² ta gaur dakus bere egintza onetik etorritako gatxa ez jakola ez kaltekor, mundua egintza on origaitik sunsiturik aurkitzea jazo arren. Uztaiaren aldaarrean ikusten dozuna Gillermo izan zan, Karla ta Federiko bizi diranakaitik erosta dagian lurrak negar egiten dautsona. Orain ikusten dau zelan maitemintzen dan zerua errege zintzo batekin, eta ikus-erazten dau ori biran dizdizka daukan izarne dirdaian. Nok siñistu an beean, mundu erratuan, Erri-fu troiarra³ dala uztai onetan argi doneetatik bostgarrena? Orain munduak naiko ondo ezagutzen dau Jainko graziaz ikusi ezin daikena, naiz-eta aren begiak ondarra bereizteko gai ez izan.

Airean kantuz dabillen larratxoria lez, leenengo kanta ta gero ixillik egon, alaia izan jakon azken eresiz pozarren noski, olaxe begitandu jatan niri atsegin betikoak ikurraztutako irudia, Aren nai-izatez bait dozu dan guzti-guztia. Eta niñ neure duda ta ezbaiakaz, jazten dauan kolorea zear-

agertu oi dauan kristala ba'nintz be, eziña litzakidan ixil egotea; nire aoak, beraz, esan eban:

«Zer dira orreik?» indar ixil batek eraginda, eta onen atzean nik poz aundiko drízt-drízta ikusi nebazan. Gero, begia sutuagotuta, ikur doatsuak erantzun eustan, ni izularri ez eukitearren, antza:

—Gauzok siñisten dozuz zuk, dakustanez, neuk dirautzuzalako, baiña ez dakusazu euren errazoirik; beraz, siñistuak ba'dira gorderik dagoz. Gauzak euren izenez ondo ikasten dabezanarena egiten dozu, ezin dau alan be ikusi euren mamiña norbaitek azaldu azik. *Kegnum coelorum* estu darabil maitasun bizi ta itxarote aundiaren erasoak, jainkozko naia gaínditzen dauan, baiña ez gizonak gizona goitu oi dauanez, berak azpiratua izan nai dauanez baiño; eta orrela izanik, berak, bere aldetik, bere onberatasunez azpiratzen dau. Bekaiñeko uztaiaren leenengo ta bostgarren arimak arrigarrí jatzuz aingeruen eskualdea dakusulako eura-kaz edertuta. Uste dozunez etziran euren gorputzetík jentil urten, fede sendoko kristiñau baiño, au oiñez jasateko ta bestea dagoneko jasana. Bata, infernutik, norbere gogoz iñoiz be itzultzen e2 dan lekutik, gorputzera biurtu zan, auxe izanik itxaropen bizi baten saria; itxaropen bizi batena, Jainkoari berbiztu egiala erregu egiala eskatu eutsona, aren naiari eragiteraiño eskatu be. Mintzo gareanaren arima aintzatsua,³ aragira biurtua, epe laburrean iraun eban bertan, lagun egin leikeon arengan siñistu ebalako, eta siñistuz egiazko maitasun-sutan ainbestean ixetu zalako, bigarren eriotzaz gozotasun ontara etorteko lain izan zan (Trajano). Besteak, eskerrak ari, izaki bat egundo bere begiz ak sorburua daukonera eldu ez dan iturri sakonetik darionari, an beean bere maite-su guztia zuzentasunean jarri eban; Jainkoak orixegaitík; eskerrez esker, begiak edegi eutsozan etorteko zan gure erospenarako, beraz siñistu eban aregan eta aurrerantzean ezin eroan izan eban jentillen izurria, ta estu artu ebazan jente siñis-gogorak. Eskumako txirrinkaren ondoan zuk ikusi zenduzan iru emaku-

me areik bateatu eben bateoa baño milla urte leenago. Oi autapen! Urrin bai dagoala zure erroa leen-errazoa osorik ikusten ez dabenengandik! Eta zuok, ilkorrok, izan arreta ebatzia emotean, guk be ba, Jainkoa ikusten dogunok, ez doguz oinLiño autatutako guztiak ezagutzen, eta gozo jaku ez-jakite ori, gure ona on orregaz osotzen bait da, Jaungoikoak nai dauana guk be nai dogu-ta.

Olan, Jainko-iduri aren bitartez, neure ikuspegi laburra argitarazteko, osakai bat emon jatan leuna. Eta abeslari onari kitara-jotzaiile onak arien dardaraz laguntzen dautson iez, kantuak atsegin geiago ekarriz, orrelaxe, arek mintzatu-aia, gogoratzen naz, argi bedeinkatu biak, betazalen alkar-zartea bateratzen dan legez, itzen neurri-otsera euren su-lamak igitu zituela.

- (1) Dabid erregea.
- (2) Kontantino^k, Aita Santuari Erroma iztearren. Bizanzio^{ra} aldatu eban bere agint-aurkia.
- (3) Errifeu, trojar zintzoa, BergLi^k diñoanez.
- (4) Gregorio Deunak Trajona^{ren} alde egindako erreguak.

XXI KANTUA

Muiña.—*Seigarren zerua, ots, Satumo'rena: On-egilleen espirituak.*—*Zazpigarren zerurako igoera.*—*Zeruko mailladia.*—*Pedro Damian deuna.*—*Eliz-agintarien girgilleria.*

Barriro be adi-adi egozan nire begiak neure andraren arpegian, eta jakiña eurakaz arimea, beste edozein asmotik libre. Irribarre egistan arek.

—Baiña nik irribarre ba'nengi —asi jatan esaten—, Semele^l auts biurtua izan zanean lez geratuko zintzakez; ni-

re edertasunak, ba, zenbat eta gorago igon eta argi geiago dago betiko jauregiko maiUadietan zear, ikusi dozunez, eta gírotua ez ba'litz, ikaragarrero dizdiz egingo leuke ta zure indar ilkorra, aren dizdizera, oiñaztarriak zatitzen dauan adar bat lez izango Htzateke. Zazpigarren iztasunera igon gara Leoi argitsuaren bularpean dizdiz dagianera, an beean bere eragiñetan nastaurik. Jar eizu adimena zeure begituen atzetik, eta begiakaz egin ispilluak ispillu ontan agertuko jatzun irudiari.

Neure adikunea beste zer batera zuzenru nebanean, arpegi doatsua ikusiz nire ikusmenaren atsegiña noraiñokoa izan zan, lekianak ezagutuko leuke zein leuna izan jatan zerutat jarraigoaren esana egitea, olan atsegin bat bestegaz axean emonez. Kristal barruan, mundua biratuz bere jaun argiaren izena daroan, onen azpian dongakeri oro bait dago ixillik, argiak islatzen dauan urre-koloretan ikusi neban zurubi bat gora jasotakoa, nire begiak ari jarraitzeko gauza etzirala. Baita ikusi neban zurubitik beera jasten dizdiz-moltzo ikara garria erabat, zeruko izar guztien argia andixek zabal-azten zala nik uste izanik. Eta belatxingak berez lez egun urratzean aJkartu, ego otzak berotu nairik bizi-bizi zaplatu ostean, batzuk joan eta itzultzen ez, beste batzuk urten-lekura beingoan itzultzen, eta irugarren batzuk abi-gaiñ egazkari ibiltzen... era berean dirdai ibilli zirala iruditu jatan niri be, batera etorritz koska baten gaiñ kokatu zirala, ain zuzen. Gugandik urrun geratu zan a, barriz, guztiz dizditsu biurtu bait zan, neure barrurako nifioan: «Ondo dakust erakusten daustazun maitasuna». Baiña itz-egin eta ixilduaren zelakoa ta noizkoa nik itxaroten nebana, zirkiñik egiteke gelditu zan, eta nik orduan, neure gogoz goiti, ezer ez itanduz bear nebana egin neban. Orixegaitik arek, oro dakusan Aren aurrean nire ixiltasunaren errazoia ikusten ebanak, esan eustan:

—Aska eizu zeure irrirts bizia.

Eta ni onela asi nintzan:

—Zuri erantzuteko ez nabe duin egiten daukadzan jñe-rezimentuak; baiña zuri itz-egiten izten daustanarenakaitik, zeure pozaren barne gorderik doatsu zagozan arima orrek, ezagut-erazo eidazu nigandik ain urre zergaitik ipíni zaitun, eta esan zergaitik dagoan ixillik, inguru ontan, beeragoko besteetan ain biotz-samur soíñu dagian paradisiko sinfoni eztia.

—Zuk ikusmena lez entzumena be ilkorra daukazu —erantzun eustan—; emen ez da beraz abesten, Zorione'k irribarrerik egin ez dauan errazoi berberagaitik. Zurubi santuko mailladi beera jatsi naiatzu neure itzakaz eta inguraztzen nauan argiaz zuri poz-atsegiña emotearren soil-soilki. Ni gertuago senti-azo nauana ez da izan maitasun aundiago bat, emen ba ba-dago nirea edo nire baiño gartsuago dan maitasunik, dirdirak erakusten dautzuenez; baiña mundua zaindu darabillaren naiaren zerbitzari egiten gaitun maitasun garaiak, ementxe ipiñi gaitu, ikusi daikezunez.

—Ondo ikusten dot —nik jardetsi—, argontzi sagartu! , jauregi ontan maitasun askea naiko dala betiko arretari jarraitzeko; ulergaitz egiten jat, alan be, zergaitik izan ziñan zeu bakarrik, zeure lagunen artean, zeregin onetarako autatua. Azken itzera orduko, aren argiak ardatza erdiko egiñik, gurpil bizkor irudi biratu zan; ondoren aren barruan zetzan maitasunak erantzun eban:

—Gain datorkit Jainko-argia nigan sartu ta geregan murgiltzen nauala, eta aren kemenak, neure ulermenaz batuak, neure gaiñ jaso naroa ta bere datorkidan jatortasuna bera ikusten. Emetik sortzen dizdizka naukan poztasuna, neure ikuste ain argiari, ba, dizditzen nauan argiaren argitasuna gaiñerutzen dautsot; baiña zeruan geien dirdir dagian arimeak, begiak Jainkoagan tínkoen daukazan serapiñak, ez dau ase-beteko zure eskaria, zuk eskatzen dozuna izan be betiereko erabagien leza-barrenean ondatzen da ta edozein ikusmen sortutik gordeta dago. Mundu ilkorra biurtzen zareanean, iragar egizu au, elburu ain garaira jo gurarik iñor be ibilli ez dedin. Emen dizdiz dagian adime-

na, keak lainoturik dago lurrean; ikus zelan ulertu al izango dauan an beean, zerura jasorik ulertzen ez dauana.

Aren itzak ezin argiagoak izan ziralako auzia laga ta nor izan zan itandu neutson apal-apaJik:

—Mendiak jaikitzen dira Itali'ko itxasalde bien artean, zure aberritik ez ain urrun, trumoiak batzutan, areik ain goratuak diralako, beerago ats-durundua egin oi dau, Katria deritxon tontorra eratzen dabe, ta onen azpian eremu bat dago Jainkoaren gurtza-arazoari bakar-bakarrik eskiñitakoa.

Orrelaxe asi jatan irugarren aldiz itz-egiten. Gero, ja rraituz, esan eban:

—An asi nintzan sendo baizen gogotsu, Jainkoaren zerbitzaritzan; ortuariakaz eta orioaz errez igoraten nebazan beroak eta otzak, neure barne-oldozkunetan naastua. Itxitu arek frutu ugarí ekartsen zeru onei; orain utsik dago, ta egoki Jitzake jenteak au bizkor baleki. Toki aretan egon nintzan ni, Pietro Damian, eta Pietro Pekataria Andra Mariaren etxean egon zan, Adriatik itxas-ertzean. Ilkor bizi laburra geratzen jatan, txarretik txarragora aldatu oi dan kapela a eroateko dei egin eustenean. Kepa etorri zan eta etorri zaji Espiritu Santuaren edontzi aundia, argal eta ortozik, edozein aterpetan jatekoa eskatuz. Orafn nai dabe gaurko artzaiñak, an-emen, jaso ta eutsi dagioela, ain dozuz astunak! , eta eroan dagitsela buztana. Euren soin-gaiñekoak ez estaltzen dabez zaldiak, eta patari bi doaz narru batberaren azpian. Oi eroapen ikaragarria, ainbeste daroazuna!

Itz oneik esatean, maillaz mailugar asko ikusi nitun bira-biraka jasten, inguru bakotxean eder-bikaiñago zirudienak atan be. Argi aren inguruan gelditu zian, abosbatza osoturik; talde garaia egiaz, emen beean ezer antzekorik idoro ezin leiken lakoxea, nik beintzat ez dot iñoiz olakorik ez ikusi ez entzun egin. Ainbatean azpirataua itxi ninduan aren abarrotsak.

(1) **Jupíter'ek maitatua^ arrokeriz auts biurtua.**

(2) **Artzain gaiztoak merezitako zigorra dakar gogora.**

XXII KANTUA

Muiña.—Zazpigarren zerua: *ezpiritu begiraleak: Benito deuna, monastegien galdura.*—Zortzigarren zerua *edo izartua.*—*Espiritu garailleena.*—*Geminis ikurra.*—*Begiralde bat izarbelai ia Lurrari.*

Izu-ikarak artua, umeak usterik geien damotsongana jo oi dauanez beti, ni be neure gidariagana biurtu nintzan, eta onek seme laru mingurua sorosi daroan ama iduri, zelan bizkorazo ba-ekian ao-otsez, esan eustan:

—Ez al dakizu zeruan zagozana? Eta zerua oso-osorik santua dana iturburu onetik datorrena? Ausnar daikezu orain zu lilluratu zinduzan leengo eresia ta nire irribarrea, deadar-otsak orrela eragin ba'dautzu, bertan joian erregua ulertu ba'zendu, il baiño leen ikusiko dozun zigorra eza-gun izango zenduan. Goi ontako ezpateak ez dau ebagiten ez leiaka ez astiroegi, naiz edo ikaraz itxaroten dabenen ustetan izan ezik> Baiña biur zaitez onezkero beste alderantza, ta espiritu errime argituak tkusiko dituzu, begirakunea biurtu ba'dagizu, dirautzudanez.

Biurtu nitun begiak, arek nai ebanez, eta eun biribil txiki ikusi nebazan, alkar arturik alkarrekiko izpiz euren edertasuna ugaltzen ebenak. Izu be izu nengoan ni, naiaren eztena barruan galgatu oi dauanaren antzera ta geiegikeriren bat esango ete dauan bildurrez itaunik egiten azartzen ez dana lez. Eta arripitxi areitatik aundi ta dizditsuena aurreratu zan nire guraria asetzeko. Gero aren barruan entzun neban:

—Zuk ikusi ba'zengi, nik bezela, gure artean dabillen maitasun-sua, adierazoko zeunkez zeure pentsamentuak; zuk, orraitio, zain egonez, zeure xede garaia luzatu ez daizun, zu adierazoten azartzen ez zarian pentsamentuari, eranrzuna emongo dautsot. Mendi a, alboko ertzean Kasino aurkitzen dana, sarri ikertua izan zan aren tontorra jente atzipetu ta txarto gertatuz, eta neu nozu an goian ainbat duin-

tzen gaítun egia lurtean iragarri eban Aren izena lenengo eroan ebana; eta neure gaiñ graziak ugari be ugari dJdziz egin bait eban, inguruko uriak mundua lilJuratu eban guruteta gaiztotik urrindu nebazan.¹ Beste argi oneik gizaseme otoitzari emonak izan ziran, lorak eta frutu santuak sorterazen dauazan sugar bizi artaz sustatuak. Emen daukazu Makarí,² emen Erromualdo,³ emen daukazuz neure anaiak lekaretzeko itxitu barruan gorde ta euren biotzak garbi zaindu ebezanak.

Eta nik erantzun neutson:

—Itz-egikerakoan erakusten daustazun txera ta zeure argi guztietan ikusi ta nabari dodan ondo-naiak aziago dagie nire zukanako uste ona, eguzkiak larrosearena lez au ak jotean al giñoan zabaltzen dalarik. Origaitik deskatzut, eta zuk, aita, ainbesteko graziaren duin baldin ba Yiaz, eidazu zure irudía estalki barik ikusteko mesedea,

Ak onela erantzun eustan:

—Zure gurari garaia, anai, azkenengo boronbillean bete-ko da, beste guztiena, ta nirea be antxe bait dira asetzen. An osoa, eldua ta betea da gure itxarokizun oro; an bakarrik dago zati bakotxa beti egon 2an lekuan, usgunetik at bait dago, ardatz-buru gaiñ biratzen ez dala. Araiñotzen da gure zurubia, ta orixegatik galtzen jatzu ikus-indarra. Ara goraino eltzen ikusi eban Jakob aitalenak aren mutur go-renera, aingeruz beterik agertu jakonean; baiña bera igoteko iñok ez ditu oiñak eldenduten, eta nire araudia papera alperrik txautzeko geratu da bakar-bakarrik. Abategi bat antolatzen eben ormak, koba-zulo dira orain, eta kapusaiak urun txarreko zaku. Baiña lukurreri erruduna ez da Jainkoinari ainbestean aurka dagiona, lekaideen biotza orrela 20-rarazten dauan beste frutu a beste, Eleizeak gorde daroan guztiaí ba, Jainkoarren eskatzen dauan jentearena da, eta ez senidarteko edo-ta beste duin-ezago batzuen. Ilkorren aragia argal bait da, an beean ez da naiko asiera on bat artearen ernetzetik ezkurra ekarteraiño eltzeko. Pedro urre ta zidar barik asi zan, eta ni otoitz eta barauakaz, eta Frantzis-

ko'k apaltasunaz asi eban bere ordenea. Eta bakotxaren asierara so ba'dagizu ta gero bakotxa nora eldu dan, zuria baltz biurtu dala ikusiko dozu. Egi-egiaz, Jordan atzeraka ta itxasoa igeska Jainkoak nai izan ebanean, onen osabidea baiño míresgarriago ízan zan ikusteko.

Onela esanez bere lagunakaz aU<artu zan; danak molztotunik, gorantz egaz egin eben batera, aize-biurraren pareko. Arein atzetik bultz-egin eustan niri andera ezetik ikur bat-bakarras mailladi aretatik gora, aren kemenak azpiratu bait eban nire berezkoa, emen beean egundo be, igon eta jasten gareanean berezko indarrez, ezta ezagutu nire orduko egazkadeaz kideku leiken mugidura ain bizirik. Ai itzuli bako bako noizbait, irakurle, garaikunde done artara; sari bai dodaz agaitik negartuten neure pekatuak, bularra joaz, atz bat sutan sartu-atera egiteko bear zeunkean baiño be aldi laburragoan, Zezenari jarraika doan ikurra ikusi neban, itzetik ortzera aren barruan aurkitzen nintzalarik, Izar aintzatsuak! Oi argi indarrez izar; zuri zor dautzut, zareana zareala, nire asmamenaren zorrotz izate guztia! Zuekaz jaió ta gorde oi zan bizi ilkor osoaren aita dana, leenengo aldiz toskanar aizea sumatu nebanean, eta gero, zuek bira dagizuen boronbil guenean sar al izateko grazia emon jatanean, bazter au jausi jatan zotz egiterakoan. Zuekana makurtu oi da nire arimea eskertsu erakarka dagoan egikizun ez-errezean dagokidan onbidea irabazteko.

—Azken salbabidetik ur-samar zagoz —asi zan Zorione esaten—, eta zorrotz-argi euki bear dituzu begiak. Ori dala-ta berton sartu baiño leen, begitu beerantza ta ausanar zenbat mundu jarri dautzudazan oinpean, zure biotza pozalari aurkeztu daiten zeruko ganga orretan zear, pozarren, eltzen diran arima garaitzailleen begi-aurrean.

Zazpi boronbillak zearkatu nitun begiakaz; eta boronbil au ain ezereza ikusi bait neban, barre egin neban beronen itxura ziztriffa ikustean, eta ontzat joten dot berau gixtisten dauan eretxia; beste mundua gogora dakarrenari esan leikeo egi-egiaz prestu ta zentzunduna. Ixiotua ikusi

neban Latona'ren alaba, nik urritu ta tinkotua zala uste izateko errazoa emon eusten gerizpe a barik. Zure semearen arpegia, Iperion, emen jasan al izan neban; baita ikusi neban Maia ta Dione zelan dabiltzan aren urrean eta arí inguruka. Emen agírí izan jatan Jupiter'en girotu-bearra, aita-ren eta semearen artean eta ementxe egin jatan argi beroen tokiz aldatzea. Eta zazpi guztiak nabari izan jatazan aundi ta azkar diran lez, eta zelan dagozan bestelako egoeretan. Ain anker egiten gaítun lur pitiña, nik bira egitean Bikoitz betikorraz, osorik agertu jatan mendi ta itxasoz eder. Nik gero begiak biurtu nitun begi ederretara.

- (1) Benito Deuna.
- (2) Eremuan bizi izan zana.
- (3) Ravena'koa, kamaldular. ordenea sortu ebana

XXIII KANTUA

Muiña.—Zortzigarren zerua, izartsua.—Espiritu garai-pentsuak.—Kristoren garaitza.—Andra M.ariaren bureskunda.

Orritza maitean txoria lez, gauzak gordeten dabezan gau-aldiak bere kuma samurren abi ondoan atsedena arturik, izaki kutun areik ikusi ta eurak zegaz janaritu aurkitzeko, lan astuna baiño atsegingarrí jakona, orri-arte edegi gaiñ aldiari aurrea artu ta, egunsentia nun erne ari adi-adi, eguzkiaren zain egon oi danez lei biziz; antzera aurkitzen zan nire anderea be, tente ta adi-adi, eguzkiak ainbeste leia erakusten ez dauan alderantza biurturik eta nik, a orren lilluraturua ta bere kautan ikusiaz, gurako leuken zerbait opa izanarren, aren zain dagoarena egin neban. Baiña tarte labu-

rra nunbait una bion artekoa, nire zain-egote ta zerua gero ta argiago ikustearen artekoa dinot. Eta Zorione'k mintzo:

—Orra or Kristoren garaitzako taldeak, eta boronbil onein jira-biratik baturiko frutu osoa!

Aren betartea, su-jatio ba'lego lez, iruditu jatan; eta alako pozez kuin-kum neukazan begiak, oba dot berau adierazo barik igarotea. Illargi bete nareetan, zerua nun-naitik edertzen daben maiteder betikoen artean Tribia'k¹ irripar dagian lez eguzki bat ikusi reban millaka argi-gaiñ danak piztuazten ebazala, gureak izarrakaz egin oi dauanez, eta nire begiak, argi bizi-biziari esker, muin-barrua be dizditsu-dízditsu agertzen bait jatan, ezin eben iñolaz be eroan.

—O Zorione! —ots egin neban—> biderakusle ezti, maitagarri!

Berak erantzun eustan:

—Zu azpiratzen zaituna, on-kemena ezek be gogor egin ezin leikeona. Emen dagoz jakintza ta al-izatea ainbat mendetan opa izandako zeru-lurren arteko bideak edegi ebezanak.

Sua odeitik jaregin oi danez, ezin bait da bertan egon, eta, bere izatearen aurka, beerantz oldartu ta amiltzen dan bezela, janari barriz azitako nire adimenak be, beretik nrten eta ez daki egin ebana gogoratzen. «Zabal egizuz begiak eta so eidazu nazanez; zuk ikusi dozuz nire irribarreari eusteko kementsu egin zaftuen gauzak». Aazturiko ikuskizun bat gogora ekarri naiez, ostera be gogameneratzen saiatzen danaren antzera nengoan ní, dei a artu nebanean esker on aundikoa egiaz, joana idazten dan liburutik egundo kenduko ez dana.

Abots guzti areik orain itz-egingo ba'lebe, Polinmia ta onen aiztak, euren esne gozo-gozoz aberastu ta niri laguntzera etorri ziranak, egirik pitiñena be ez leukie jaritxiko, irripar deuna abestuz ta arpegi doneak zelan dizdiz egian adierazoz. Eta orixegaitik, paradisua margoztean poema santuak zapart egin bear dau bidea ebagita aurkitzen dauanak lege; beraz, gai sakonean eta olako zama-sorta eroan da-

ben gizasemeekan pentsatzen diarduanak, ez ditu ezetsiko euren pisupean dardar ba'dagie be. Ez da ontzi kaskarrentzat ur-zabal nire branka ausartak brintzatzuz doana, ezta bere indarrak gerorakotu nai dauazan itxaslariarentzat be.

—Nire arpegiak, zer dala-ta maíte-minduten zaitu orrela, Kristoren erraiñu azpian loratzen dan baratz ederrerantza zeure begiak ez dozuzalarik? Emen dago larrosea, Jainkoaren Itza onengan aragi egin bait jatzun; emen daukazuz zitorMiliak onein usaiñaz bturtzen bait da bat bide onera.

Onela mintzatu zan Zorione; eta nik, beti erne aren esana egiteko, barriz jo neban neure begi makalen burrukkara. Odei urratua zearkatzen dauan eguzkiaren izpi artean lez nire begiak ikusia eben orduko, itzal miesape, landa loretsu bat; orrelaxe ikusi neban nik dirdai mohzo aundia, erraiñu sutsuz goitik argituta; dirdaien sorburua ikusi bage. Era orretan argitzen dozuzan indar onbera! Gora jagi zintzazan ikusi ezin zinduezan nire begiai leku egiteko, ain zuzen! Beti, goiz ta arrats, dei dagiodan lora zoragarriaren izenak erdiratu eban níre espíritua, oso-osorik, su beteagoa ikuskatu naiez; ta nire begi biak, emen beean azpiratu eban lez, an goian be azpiratu daroan izar biziaren izatea ta zolitasuna dizdiztu ebenean, zeru barrutik obo irudiko garra jatsi zan koroi lez, bere inguruan biraka ertsítu ebana. Edozein eres-soiñu, emen beean ots-dagian samurrena dala ta gogoa geien erakarri daroaskuna. trumoi-ots dagian odei urratua begitanduko litzakigu zerurik argiena apaintzen dan zafir ederra koroitzen eban lira aren soiñuaz bardiñean iplfii ezkerro.

—Aingeru-maitasuna naz ni, gure naiaren aterpe izan zan sabeletik erneten dan aintza goena zabalazten dodana, ta biraka jardungo dot, zeruko Andera, zuk zeure Semeari jarraitu ta goi-ingurua zeure egotez jainkotzen dozun bitartean.

Olantxe adierazten zan eres-soiñu birakorra, eta beste argiak be Mariaren izena durundi azten eben. Munduko inguru geienetako erregiñ mantuak, Jainkoaren arnaspean eta

bikaintasunetan geien dirakian eta bizien agertzen danak, urruti baít eukan bere mendel barrena, ni nengoan lekutik beraz etzan ikusten aren arpegia; nire begiak orixegaitik ez euken bere semearen ondoraiño jagi zanugar koroatuari jarraitzeko indarririk. Eta besoak bere amagana luzatu oi dauazan umetxoaren antzera, beronen esneaz janaritu ondoren, jakiña, kanporantz olan iragarten dan maite-txeraz; era berean, dirdira areitatík bakotxa be gorantz zuzendu zan bere garra lagun; onek argi erakutsi eustan Mariari eutsen maitasun beroa. Ondoren neure aurrean kokatu ziran *Regina coeli* oso eztitsu abesturik; ez dot egundo atsegin aren gozoa neugandik aldendu.

«Oi! Ugaria bai dala kutxa aberats areitan gordeten dan gozotasuna, emen beean ereille onak izan ziranena! An bizi dira ta gozaten urrea itxi eben Babiloni'ko erbeste-aldian negarrez irabazi eben altxorra. Garaille agiri da an, Jainkoaren eta Mariaren Seme goi-goikoaren mende, Itun Zaar eta Barrikoekin, ainbesteko aintzaren giltzak daukazana» (Kepa donea),

- (1) **IJargiaren beste izen bat.**
 f2) **Jesukristo.**

XXIV KANTUA

Muiña.—Zortzigarren zerua, ots, izartua: *Espiritu garailleena.*—Kepa Deuna.—Dante aztertzen, fedeari begira,

—O lagun-talde Bildots bedeinkatuaren apari aundirako aukeratua!, onek ba janaritzen zaitue zeuen naia beti aserik eukiteko moduan! Onek Jainkoaren graziz txasta ba'dagi zuen maitik jausten dana, eriotzeak bere ordua ikur-

erazo dagitson baiño leen, jar ardura olakoaren gurari nuiga eziñari ta emoiozu edaten pitin bat; zuek beii edaten dozue ak uste dauan iturritik datorren guztia.

Au esan eban Zorione'k eta arima doatsu areik boronbil biurtu ziran ardatz mugi-ariñetan, bira egitean izar buztan-dun lez gar-urtika, Eta orduarien tresnerien txirringillnk dagienez, dakusgun leenengoa geldi egonik eta azkenengoa itxuraz beintzat egazka, lora-txorta areik be, eraz beste dantzaturik, bizkor orain astiro gero ebiltzala, euren zorientasuna eder-etsi eragiten eusten. Ederrena eritxi jatanetik dirdai txit doatsua¹ urteten ikusi neban. Abesti oso jainkozkoz Zorione'ren inguruan jira egin eban irutan, nire irudimenak bir-esan ezin dauanez. Orixegaitik aurrera doa nire iuma ta ez dot bera zeazten, gure asmamenak ba olako lits eta berezigarrietarako, orobat diñot itzari buruz be, jarduera zakarregiak daukaz.

—O, ene aizta deun, maite-su gartsuz ain jainkoti otoi egiñik, borobíl eder ontatik banantzen nozuna!

Dirdai onetsia gelditu zanean, neure andereagana zuzendu eban bere arnasa, esan dodazan berbakaz. Eta arek erantzun eutson:

—O gizaseme aundiaren argi betiko! í oni bait eutsozan itxi gure jaunak atsegin beteko leku ontatik beera eroan zitan giltzak! Azter eizu berau nai dozunez fedeari begira puntu arin eta astunetan, fede au zala-ta zu ibilli bai ziñan itxasoko ur-gaiñez. Ak ondo maitatu, itxaron ta siñistu dagianik ez jatzu ezkututzen, begirakuna antxe gauza oro íkusten dan lekuan daukazu-ta; erretñu au, baiña, egiazko fedez irabazi eben ezkeru uritarrak, on eta egoki litzateke au fede ori. aintzatzera irixtea.

Batxiller ikaslea gertatu ta maisuak auzia jarri arte, ikusteko, ez ebazteko, itza artu bage ixtllik dagoan lez, ni be olaxe errazoi guztiekaz izkillotzen nintzan, bera mintzatzen zan bitartean, alako aztertzaillarentzat alako gaitan gertu ta trebe egon nendin.

—Esaizu, kistar on; azal zaitez: zer da fedea?

Au entzutean jaso neban bekokia itzolz etozan lekuran-tza; gero Zorfone'gana biurtu nintzan; onek orduan kiñu bizkorra egin eustan, kanpora jarion nengian neure barne-iturriko ura.

—Ni autortu nadln emofen jatan graziak —asi nintzan— len-ikurraren eroale garaiaz batera, egin bei nire gogaiak ondo adierazota geldi daitezala.

Eta jarraian:

—Zure anai laztanaren luma egitiak idatzi ebanez, aita, Erroma zugaz betera bide onean jarri ebanak ain zuzen, fedea da itxaroten doguzan gauzen euskarri ta ikusten ez doguzanen erakuspide; auxe deritxat níri aren Ízatea.

Orduan entzun neban:

—Zuzenean zagoz, ondo ulertu ba'dagizu, zergaitik ipi-ñi eban euskarrien artean eta gero erakusbideen artean.

Eta nik:

—Emen begietara eskintzen jatazan gauzak, an beean ain dagoz ezkutuak begientzat; arein izatea egon be itxaropen garaia oiñarritzen dan siñestean dago bakar-bakarrik eta aren ezagutza ortik euskarriarena bera da. Eta beste ai>gi bagarik sifieste ontatik atera bear dogu, aren ezagutza beraz argibidezkoa da.

Orduan entzun neban:

—An beean irakatsi bidez lortzen dana orrela ulertua ba'litz, sofistearen asmamenak eleuke bearrik izango.

Onakoak maitasun gori arek bota ebazan itzak, gero gaiñeratuz:

—Ondo neurtuak dira diru onen nastea ta pisua; baiña esaidazu berau ziskuan daroazun ala ez.

Erantzun neutson:

—Bai, ba-darpat; dizditsu ta biribil oso, ez dago beraz aren moldearen zalantzarik.

An argi egian erlantzatic bat-batez urten:

—Onbide guztia bere gain oiñarritzen dan atsegin bioz-
kor au nundik jatortzu?

Nilc jardetsi:

—Espiritu Donearen euri joria, orrialde zaar ta barri
gainez² zabalazoa, dozu ni zorrotz be zorrotz sendotu nauan
silogismua, ta ez edozelan sendotu gero, beste edozein ar-
gibide ta argumentu aregaz bardiñean jarri ezkeru, ulergairz
eta kamuts iruditzen jataz eta.

Nik ondoren aditu:

—Orrela zuritu zaituen leen ta oraingo adierazpenak,
zergaitik daukazuz zuk jainkozko itza lez?

Eta nilk:

—Egia darakustan siñisgarria ondoren etorri ziran egin-
tzak dira, izadiak ba orreintzako ez eban iñojz burdiñarik
berotu, ezta ingurarik jo be.

Erantzun jatan:

—Esaizu, nok ziurtatzen deutzu eginda areik izan zira-
nik? Geu gara egiztatu gura dogunok, eta ez beste iñor,
baiezten dogunak.

—Mundua kristautasunera biurtu ba'zan —nik esan—,
mirari barik, oríxe dozu bat eta aundia be, ta besteak eu-
nen bat be ez dabe balio orren ondoan, zu bada txiro ta go-
sez sartu zintzazan maats-ondoa izan zan landan landara ba-
rria sartzen eta orain sasi biurtua dago.³

Ondo eldukeran, jauregi doneko inguruetan zear «Gora
Jainkoa» zabaldu zan ozentsu, an goian kantatzen dan eres-
soiñuakin. Eta gizaseme arek, ni olan aztertuz adarrez adar
dagoneko azken ostoetaraiño aurreratu arte eroan nindu-
nak, jarraitu eban:

—Zure adimenera ixuritako graziak edegi eutzun agoa
oraiño edegi bear zanez, onartzen dot beraz bertatik urten-
dako; orain, baiña, egokí da azal daizun siñesten dozuna
ta nundik jatortzun siñiste ori.

—O Aita santu, síñistu zenduana ikusten dozun espi-
ritua! Olan irabazi al izan zeuntsen illobirantz bide egifik

oin gazleagoai! —esaten asi nínlzan. Zuk nai dozu nik emen adierazo dagidan neure siñistearen erabidea, ta bardin erabide orren arrazoia azal daidala. Nik derantzutzut: Jainko bakar betiko bategan diñisten dot, zerua oso-osoan mugitzen dauana Bera iñok mugidu barik, maitasunez eta guran. Etn siñiste ortarako ez daukadaz argibide fisikuak eta metafisikuak bakarrik; ba-daukadaz baita argibideak Moises igarle, salmuetatik datozenak, Ebanjelioak eta zuek, Gogo sutsuak goi-argitu ondoren idalzi zenduenok emonda. Eta siñisten dot im pertsona betikoetan; eta siñisten dot izate bat bakarra ta irintasuna, iru pertsona batera diranak eta Jainko bat dana. Jainkozko izaera ta maillaz, orain diarduanaz nunbait, askotan ikurraztu daust adimena Barri Onaren irakaspenak. Emen asiera; auxe da su-txingarra gero gar bizitan luzatzen dana eta> zeruan izar irudi, nigan dirdai dagiana.

Eder jakona entzun daroan ugazaba, barri ona ekarri dautson morroia besarkatu, agurtu ta ixillik egon ezin daren antzera, abeska onetsi nindun; iru aldiz estutu nindun, ixildu nintzanean, apostoluen argiak, onen aginduaz itz-egin bai neban. Alako atsegiña emon eutsan nik esanak!

- (1) Pedvo apostolu deuna.
- (2) Testamentu Zarra ta Barria.
- (3) Elei^aea, usteldu ta irotu dana.

XXV KANTUA

Muiña.—*Espiritu garaipenlsuak.*—*Aberriari inliri ta asgorak.*—*Jakoba.*—*Dante'ri egindako azterketa, itxaropenari buruz.*—*Joan Deuna.*—*Zerutar argia.*—*Lurtar begia.*

Iñoizkoren baten jazoko ba'litz zeru-lurrak euren eskua ipiñi ta ni urteetan aul-azo nauan olerki¹ sagaratu onek lo egin neban ardoki ederretik jaurtita naukan eta ni gerra

dagitsen otsoen bíldots etsai, alako ankerkeriak azpiratuko ba'ninduke, beste abots batez eta beste ule-mototsez biur-tuko naz olerkari lez eta neure bateo-iturrí gaíñean artuko dot koroia, an sartu ba riintzan arimai Jainkoa ezagut-azten dautsen fedean, eta gero Kepa'k, orixegaitik, ain ondo ertsitu baít eustan bekokia. Dirdai bat urreratu jakun ondoren Kristok ítxí zituan ordezkoetatik urten zan boronbil atatik ain zuzen, eta nire andereak, alai ta bizi, esan eustan:

—Begira, begira! Orra or, gizaseme origaitik ikertu oi dabe Galízia, an beean.

Uso bík, alkar artuta. batak eta besteak biraka ta urru-ma gozoz euren maitasuna alkarri erakutsi oi dautsen lez. ikusi nebazan nik printze aundi ta aintzatsu an goian janaritzen dauzan azkurria txalotu ta aundietsiz. Euren atsegin-gurrak amaitu abezanean. alan be. ixil- ixillík geratu ziran *coram me* (neure aurrean) egozten eben dirdai biziz nire begiak beeraturik. Orduan, irribarrez, Zorione'k esan eban:

—Arima aintzatsu, zure esku-zabalak zutik jarri eban gure basilika; ots eragiozu itxaropenari gaiñalde onetan,² zuk ba-dakizu Jesus íruroi argiago agiri izan jatzuen aibatzen iruditzen dauana. Jaso burua ta mana zaitez, ilkorren mundutik ona gora datorrenari, ba, egoki jako gure errai-ñuetan umotzea.

Bigarren dirdizetik eldn jatazan poz-itzok; nik, beraz, jaso nebazan neure begiak leen pisu geiegiz makur-azo nebazan tontor areitara.

—Zure agintariak, ba, bere ederrez, zu aurrez aurre euki-tea nai dauan lez, egoitzik ezkutuenean bere kondeakaz, jauregi ontako egia ikusiz an beean lillucatu oi dauan itxarokizunak zu ta beste batzuk be bai kemendu zaiezala, esaidazu zer dan bera, ta zelan loratzen dan zure adimenean, eta nunik jatortzun.

Bigarren argiak oindino taiu onetan jarraitu eban. Eta egazkada benetan aundian nire egoen lumak zuzendu zituan emakume j.ainkoti arek, aurrez gertatu ninduan erantzuteko, onela:

—Burrukari daragoion Elizak seme bat be ez dauka, gure gizatalde osoaren gaiñera dirdai dagian eguzkian idatzita dagoan itxaropenez baiño geiagoz; orixegaitik laketu jako Egipto'tik Jerusalem'era etortea, bere gudaritza amaitu orduko ikusi daian. Beste puntu biak, jakitearren itanduak ez diranak, birtute au zein maitagarri jatzun erakusteko baino, berarí izten dautsodaz, ez jakoz ba gatzak izango, ezta arroeritxirako be; erantzun bei, beraz, eta Jainko-graziaren doe izan daizula.

Ikasleak berak dakian gaien bizkor eta nai-ala bere maisuaren gogoá bete daroanez, aren doea ager dedin, orobat erantzun neban nik be:

—Itxarokizuna, geroko aintzaren zain egote ziur bat da; Jainko-graziak eta aurrez irabazitako on-egiñak ekarria ain zuzen. Izar askotik jatort argi au, baiña nire biotzean leenengo ixuri ebana, Jainkoaren kantari goena³ izan zan. «Itxaron beie Zuregan —diño bere jainkozko abestian— zure Lzena ezagun dabenak». Eta nok ez daki, fededun ba'da? Zuk goiargitu ninduzun gero aren goi-argi berberagaz zeure idazkian; beterik nago, ba, ta besteen gaiñ dixnrit zure euria.

Mintzo nintzalarik, sutzar aren magal bizian dildil egian gar batek, bat-bateko ta sarriko, bristada iduri ondoren jalgi eban:

—Oraindik irakiten naukan maitasunak, martiritzaraiño ta guda-zelaitik urten arte jarraitu eustan kemenez, bigarrenez be zuri itz-egitea nai dau; zuri, bai, aganako atsegiñetan pozten zarean orri, ta eder jat zuk esan daistazun zera, itxaroak agíntzen dautsun gauzea.

Eta nik erantzun:

—Idazti zaar eta barriak so-aurrekoa ipiñi oi dabe, ta orixe erakusten daust Jainkoak adiskidetzat daukazan ari-mak begirutzen dabenak. Isaia'k diño bakotxa bere lurrean soiñeko bikotxez jantzia izango dala, ta bakotxaren lurra bizitzaldi samur au. Ta zure anaiak, argiago bear bada, an soiñeko zurietaz diarduan lekuan, agerkunde au adierazten dauku.

Eta itz onein amaieran, bertatik entzun zan *Sperent in te* (itxaron zugar) gure gain inguruko arima guztiak erantzunik. Euren artean gero argi eskerga batek argi egin eban: Zangurruak baleuko alako dizdiza, neguak egun bat-bateko illabetea eukiko leuke. Eta neskuts atsegingarriak etorri-barri dan lagunari ez ezetariko auleriz, omen egitearren soil-soilki baiño, dantzaldian jagi ta esku artu oi dauanez, edu orretan ikusi neban nik dirdai erraiñutua, euren maitasun kartsuari egokionez, bira egien beste biekana urreratzen. Arein kantu ta zirklñetara egokitu zan, eta nire andereak aregan josi ebazan bere begiak, emazte ixil geldia iduri.

—Auxe da gure astonaren —pelikanoareri— bular gain atsedean artu ebana,⁴ baita auxe izan zan gurutz gainetik arazo aundirako aukeratua be,

Onela mintzatu zan nire anderea; baiña itzok esan aurretik lez gero be adi adi jarraitu eban gora begira. Nik illuntzera doan eguzkia ikustearren, unetxo baten beintzat begiak zerbait lortu nairik, ezer ikusten ez dauanaren antzera, egin neban nik azkenengo zirt-zirt aregaz; azkenez esan eustan:

—Zer dala-ta itsutzen zara emen ez dagoan gauza bat ikusi naita? Lurrean lur da nire gorputza, ta antxe egongo da besteak ainbat, gure zenbakia bardindu arte betiren beti danaren asmoarekin. Itxitu doatsu ontan ez dago soiñeko biakaz leen jagi ziran argi bi-biak ezik, eta au iragarri bear dozu zeure munduan.

Ots onetara gelditu zan birunda sutua ta bardintsu, kantu irukotxaren soiñuakin eratzen zan eres-saldo gozo-bikaiña; era berean gertatu oi da, neke edo arriskuari txiri egiteko, leen batera ura zaplatzen eben arraunak, burrun baten otsera danak gelditzen diranean. A! Zelan dardaratu

zan nire buru-muiña Zorione ri barriz begiratu nairik, an ikusi ezin izan nebanean, bere ondoan nengoan arren mundu doatsuan!

- (1) Jaínko Antzerkifl, ta Dante erbesteiatua.
- (2) Santisgo'k itxaiopena dikur, San Pedro'k fédea ta San Juan' ek maitasuna.
- (3) Dabid erregea, salniurik geiennk ondu ebazana
- (4) San Juan.

XXVI KANTUA

Muiña.—*Zortzigaren zerua: Espiritu garaipentsuak.*—*Dante goi-maitasunean azlertua.*—*Adan.*—*Leenengo pekatua.*—*Leen-aldia.*—*Leenengo izkuntza.*—*Leenengo atsedena.*

Neure ikuste itsutuagaitik dudan nengoala, berau lausotu eban sugar dirdaikorretik abots bat jagi zan, niri oartuz, esanik:

—Nigan galdu ikustea ostera artu bitartean, on izango da, ziur, neugaz izketan ordaindu daizun. Asi zaitez, ba, ta esaidazu norantz zuzentzen dan zute gogoa; jakizu gaiñera zure ikusmena ez dagoala illik lausoturik baíño, jaínkozko eskualdetik zear zaroazan andereak, ba, Anania'k eskuan euki eban indarra dauka beakoan.

Nik bota neban:

—Betor berak nai Jez, goiz naiz berandu, nire begiak bear daben osakaia; eurok izan bait ziran beti erretan nagon suaz bera sartu zan atea. Jauregi au doatsu egin daroan ona, alfa ta omega (asíera ta amaia) dozu niregan maitasunak leun zein gogor idazten dauana.

Ta abots arek berak, neure bat-bateko lausotzean bildurra kendu eustanak, itz-egitera eragin eustan ostera be, iñostalarik:

—Galbae estuagotik igaro bearra daukazu; egoki da azaldu daizun nok zuzendu eban zure uztaia alako itu edo zurira.

Eta ník erantzun:

—Jakintzazko errazoíakaitik eta emendik jasten dan agint-eritxiz, josia izan da niregan maitasun ori; ona ba, ona danez, ozt-oztan da ezagutua; onek, bartiz, maitasuna biztu oi dau geiago edo gitxiago barne daroan ontasunaren neurrira. Beraz, on osoa aurkitzen dan mamiñera, alde aundiaz aurkitu be, ta andik kanpo aurkitzen dan on guztia aren ditziraren argi pitiña besterilc ez dalarík, beste edozein gauzara baiño leen araxe zuzendu bear da maitatzeko, adimen artatik bait dator argibide .au sustraitzen dan egia. Alako egiak adierazo eutson nire ulermenari betiereko mamin guztien leen-maitasuna erakutsi eustanak. Egille egitiaren itzak sendotzen dau berau, bere buruaz iñarduala Moises'i esan eutsonak: «Ník neuregan ikus-azoko dautzudnz osotasun guztiak». Zeuk be zeure iragarki gurenean diñostazu erabat, emengo ezkutua beste iñok baiño obeto iragarten dau-ta an been.

Eta entzun neban:

—Giza-ulermenagaitik, eta jainkozko esanari jarraituz, gorde Jainkoarentzat zuk dozun maitasunik beroena. Baiña esaidazu oindiñokarren, beste lokarririk ete dozun Arengana erakarri oi zaitunik; adieraz eiguzu olan, zenbat agiñez ozka dagitzun maitasun onek.

Ez egoan gortetik Kristoren arranoarren asmo donea,^x laster bait nintzan konfuratu nundik zear eroan nai eban nire autormena. Beraz, leenari jarraitu neutson:

—Biotzari Jainkoagana biur-azoteko ziri eragingarri diran guzti areik lagun Í2an jataz goi-maitasunerako; munduaren izatea, ba, ta nirea, ni bizi naiten, eta ni lango edozein kristiñauk itxaroten dauana, Arek jasan eban eriotzeak, esandako ezagutze biziaren bidez, guzurrezko maitasunaren

itxasotik atera nabe, ta egiazkoaren ondartzan ipiñi. Betiko b.artz-zaiñaren ortua oso-osorik edertzen daben adarrak maite ditut nik Arek ona ezartzen dautsen neurrian.

Ni ixilduta batera, abesti samur gozoa entzun zeru barena; eta nire andereak be «Santu! Santu! Santua!» Lñoan besteakaz batean. Eta argi biziak, ikusindarra mintzez mintz zearka doan dirdirarantza zuzentzen dalako, loa kentzen dauan lez, eta itxarrik dagoanak Lkusten dauana jasan eziñik, irizmena lagun ez datorcion arte, bat-bateko esna-egoteak asaldaturik euki oi dauanez; Zorione'k be bardin sor ta gogor guzti uxatu eban nire begietatik, milla millakak gora dizdiz egian bere begien erniñukaz. Orregaitik, leen baiño obeto ikusi neban gero, ta ia-ia konkor zein zan itandu neban zugaz ikusi neban laugarren dirdaía. Andereak esan eustan:

—Erraiñu orren muiñean bere Egillea dakus alai be alai leen-birtuteak sorturiko leen-arimeak.²

Zugatzak aizearen aurrean burua makurtu ta gero, be-rezko indarrak eraginda, zutitzen diranez, nik be olaxe egin neban erdi zorabiotua ak itz egin-ala, ta gero, irakiten neukan mintzo-gurariak saka eginda, senera etorri nintzan barriro. Eta asi nintzan:

—O sagar, dagoneko elduta, sortua izan ziñana! O aita zaar, zure emazte oro alaba ta erren bai dituzu! Al dodanik eta barrukoien mintza zakídazala, eskatzen dautzut. Zuk dakusazu nire naia ta, ariñago entzutearren, ez dautzut bera esango.

Zakuan sarturiko abereak, batzutan, iraulka diardu ta aren axanpa-estu aldiak oartzen dira zorro-barnean egiten ditun eragin-ikaretatik; bardintsu, leen arimak, estalki le2 eukan argiaren bidez, antz emoten izten eustan, zelako poza eukan niri atsegiña emonez. Gero adierazo eban:

—Zuk esana izan ezta be, bereiz daroat zure naia zuk ziurtzat daukazun edozein gauza baiño obeto; egizale dan ispilluan bertan dakust orí, arek ba beretik dau argia sor-

tzen, gauza guztietan dirdir dagiana ta Ari ez dautso argi batetik be dirdai egiten. Zuk jakin nai dozu zenbat denpora dan Jainkoak baratz eder onetan ípiñí nindunetik, andera onek ementxe bait zinduzan antolatu igoera ain Iuzerako, ta zenbat denporan atsegindu zitun nire begiak, ea sumiñaldi aundiaren benetako errazoia, ta nik erabilli neban izkuntza ta neuk asmatu nebana. Jakizu, ene seme, zugatzetik jatea etzaJa izan erbesteratze ain luzearen zioa, agindua austea bakarbakarrik balño. Zure andereak BergLli atera-azo eban lekutik, urten bage, lurrak eguzki ingutu dagizan lau milla iru-reun eta bi birunda egon nintzan ni lagun-talde onen írtikaz, eta lur-gain egon nintzan bitartean bederatzireun eta ogetamar bider ikusi neban eguzkia bere ibiltaldiaren argi guztietara bíurtzen. Nik erabíllitako izkuntza osotoro itzalia geratu zan Nemrod'en jentea eziña zan lanari itsatsi aurretik, giza-burutík ezer etzan ba iraunkor izan; gizonaren guraria izarrai jarraika jantzi barriz jantzi oi da. Berez sortua da gizasemeen mintzatzea; onela naiz arela izatea, baiña, zeuen jitari dagokionez itxi daroa izadiak. Linbura jatsi aurretik, U eritxon lurrean ni naroen poza dakarren on goi-goikoari, ta Eli dei egin eutsoen gero, ta olantxe izan bear dau antza, ilkonen erabillia, ader-ostoa lez dozu, ba-doana beste bat etorri dedin. Uin gaiñean geien jagiten dan mendian egon nintzan ni³ bizi garbi ta loitsuan, leen ordutik eguzkiak bere lauren orratza aldatu oi dauanari dau-tonera arte, seigarren ordurarte.

- (1) San Juan da, cmen itaunka dagoana.
- (2) Adan, Ien-gizona.
- (3) Pekatu aurretik eta ondoren.

Muiña.—Zortzigarren zerua: *Espiritu garaipentsuak.*—*Kepa deunaren itz latzak Eliz-artzan gaiztoen aurka.*—*Zerutarren naigabea.*—*Bederatzigarren zerura igoten.*—*Leiarrezko zerua.*—*Aingeru-taldeak.*—*Leenengo gizasemea zelakoa zan.*—*Zeru ederra ta lur ustela.*

«Aintza Aitari, Semeari ta Espintu Santuarí» —asi zan zeru guztia kantari; kanta arek zorarazten nindun ni oso-osoan. Nekusana lurbiraren irri-barrea iruditzen jatan, orditzen ninduna izán be belarri-begietatik sartuz neukan. Oi atsegin! Oi poztasun jalgi-gaitz! Oi bizi maitez ta bakez betea! Oi ogasun ziur goitu-eziña! Begi aurrean ixeturik neukazan lau argiak, eta aurrenen etorri zana, biziago biurtzen asi zan, eta aren arpegikera aldatu egin zan Jupiter aldatuko litzaken lez, Marte ta bera txori ba'litzaz eta lumak alkar aldatu. Jainko-ardurak, an karguak eta zeregiñak banatu oi dabezanak, abesbatz zorionsua ixil-erazo eban, nainun entzun nebanean:

—Margoz alda ba'nendi, ez zu arritu ni mintza nazeiño guzti oneik be larutzen ikusiko bait dozuz. Lurrean dagokidan lekuan zurrupatzen daustana, Jainko-Semearen aurrean utsik dagoana, odol ta ustelezko zikin-zulo biurtu dau nire illobia; emen goitik jausi zan gaiztoa, beraz. pozik dago an beean.^x

Odeiak aurka jarten jakozan arrats-beran eta goizero, eguzkiak kolore apartak trakutsi oi ditu, ta nik olakoxe margoz ikusi neban orduan ortzi osoa. Eta emakume begigorde bat bere buruaz ziur ta seguru dagoan lez, baiña iñoren akatsak entzunaz bakar-bakarrik gorri jarten danaren antzera, Zorione'ri olantxe aldatu jakon betartea; alako illunaldia nik uste dot zeruan egon zala alizate goenaren nekaldian. Ak gero izketan jardun eban abots guztiz aldatuz, aren arpegikera aldatu bage jarraitu:

—Kristoren emaztea etzan nire odoJaz asetua izan, Linoi'renaz eta Kleto'renaz, urrea metatzeko erabilli zedin, mundu ontako bizitza doatsua eskuratzeko baiño, eta Sixto'k, eta Pio'k, eta Kalixto'k, eta Urbano'k ixuri eben odola ori zala-ta negar-malko askoren ostean. Gure asmoa etzan izan, kristiñau erri talde bat jarri zedilla gure ondorengoaren eskumaldean ta beste talde bat bestekaldean, ezta niri emon jatazan giltzak bateatuen aurka burrukatu eban guduikurrin biurtzerik be, ezta ni sarri sumindu ta lotsarazten nauan doe guzurrez salduetan sillu-irudi izaterik be. Emen goitik landa oro ikusten dira otso arrapakiñak artzain-jantzitan. Oi, jainko-babes! Zergaitik zagoz lo? Gure odoletik edan naita, geratuz dabiltz Kaorsitarrak eta gaskiñak.² O asiera on, zelako. azken lotsagarrira zoazan! Baiña Jainco-ardura gurenak, Erroma'n Eszipion'egaz munduko aintza zaindu ta babestu ebanak, laster urgaziko dau, uste dodanez. Eta zuk, seme orrek, ilkor zareanez ara beera ítzuliko zara barriro be ta, edegi aoa ta ez eizu gorde nik gordeten ez dodana.

Gure aireak, zeruko Auntzaren adarrak eguzkia ikutzean, lurrun izoztuetatik matazak beerantz botaten dabezan legez, era berean ikusi neban nik, egurats garbia gorantz egiten gugaz gelditu ziran lurrun garaipentsuak. Nire soa arein bertarte atzetik joian, eta orrelaxe joan zan jarraika, erdiko usguneak, aundia bait zan, aurrerago joatea galazo eutson arte. Nire andereak, ba, gora begiratzea itxi nebala ikusirik, esan eustan:

—Beera begiak, eta ikus zenbat bira emon dituzun.

Lenengoz beerantz begiratu neban ordutik, mugitu nintzala ikusi nebanez, uztai osoan zear, leenengo giroaren erditik azkeneraiño, ta Kadiz'en ango aldetik ikusten neban Lílise'ren igarobide zoroa,³ ta emengo aldetik, ondartzatik ur-samar Europa zama gozo egin zan lekua. Eta geiago be ikuskatu ta aurkituko neban lur-zatitxo onen luze-zabala, baiña eguzkiak neure oinpean bira egian ikur baten bidarlorra ta beste baten zatira.

Gogo maitemindu, neure andereagana beti joera daukanak, egundokorik bizien a ikusi opa eban; eta izadia naiz ertia sugarri ba'dira begiak líliuratu ta adimena giza-soiñean naiz berau agertzen dan margo-laukietara erakarteko, biok batera be etzírala ezer begitandu jatan, aren betarte irri-partsura begiak itzuliz jainkozko atsegiñaz gozartu al izan nebanean. Eta aren begikada leun-eztiak barreneratu eustan indarrak Leda'ren abi txairotik urrindu nindun zerurantz bizkor saka eragiñik. Aren bazterrak eta alderdiak, ur-ur lez bikain, ain dituzu sotil era batekoak, nik ez dakit zein lekuti sartu ninduan Zorione'k. Baiña, nire gurariak ikusten zítuan-eta, solaska asi jatan, poz-eztitan irribarretsu, Jainkoa gozatzen zala zirudian axen arpegian:

—Munduko izadiak —naturak— gaiñerako aro guztiak bere ingurmarí biratzen diran artean, erdian geldi aurkitzen danak, ementxe dauko bere asiera. Zeru onek gaiñera ez dau ezagutzen beste oiñarririk Jainkoaren naia izan ezik; onengan ixiotzen da maitasuna; bertotik daríon eragiñak dana igi-azten dau. Argiak eta maitasunak obo baten besarkatzen, beronek enparauak lez, eta obo au inguratzen dauanak barrendu daroa bakar-bakarrik. Aren igiera ez dau beste ezek neurtzen baiña besteak onek neurtuta dagoz, amarra erditik edo bostak neurtuta dagoanez. Eta orain ulertu zeinke aldiak zelan daukazan ontzi onetan bere sustriak eta besteetan bere adarrak. Oi atsegin-gose, ilkorrak ain barru zeuganatzen dozuzana, iñor be gai ez dala zure uin-uretatik begiak atera al izateko! Gogoa bai loratzen da gizonetan, baiña jarraiko euriak basakoran biurtu oi dauz egiazko okaranak. Fedea ta errugabetasuna umeetan bakarrik aurkitzen dira; oneik gero íges egiten matraillak jantzi orduko. Oraindik titili-potolo berba dagianak, barau dagi ta gero iruntsi, miiña askatu jakonean, edozein jateko edozein alditan. Orrelaxe baltz egiten da, goiza ekarri ta gaba izten dautzunaren alaba ederraren narrua, asieran zuria zana. Zuk, arritu ez zaitez, gogo emon lurrean ez dagoala jaseko erri-zuzendaririk, ta orren erruz bidetik okertzen dala giza-familia. Baiña urtarril oso-osan negutik urten orduko, an

beean aaztu oi dan eunenegaitik, beste obo goiagoko batzuk jagiko dira itxaroten ekatxak brankak dagozan lekuan popak jarriko dituna; ontzidiak olan zuzenduko dau ibil-bidea, ots, banda, ta loraen atzetik egiazko fmtua etorriko.⁴

(1) San Pedro itzez emen. Bonifazio Vllirgarrenaren aurkako iñarros-aldia.

(2) Koarsi'koa zan Juan XXirgairena, ta GaskuñVkoa Klemente V'garrena.

(3) Gibraltar, Ulise galdu zan Iekua.

(4) Italia dakar gogora.

XXVIII KANTUA

Muiña.—*Bederatzigarren zerua, au da, kristalezkoa: Ain geruen maillak.—Jainkoaren izatasun.—Gogozko munduaren bederatzi ohoak eta mundu sumakorraren bederatzi boronbillak..—Nagusi-maillak zeruan.*

Nire gogoa paradisuraino egaztu eban arek, egia, illcor erkiñen oraingo bizitzaren aurkakoa ain zuzen, erakutsi eustanean, zuzi baten sugarra ispílluan ikusten dauanaren antzera, onegaz argittzen da-ta, sorbaldatik begiakaz edo pentsamentuaz ikusi aurretik, eta leiarrak egia diñotson ikusteko biurtu ta garragaz bat datorrela, musikea eres-zotz kolpetara lez, ikusi daroanaren antzera, orrelaxe egin nebala gogoratzen dau nire oroimenak, maitasunak bere lakioetan saretu nindun begi ederretan so-egiñez. Eta itzuli nintzeanean, zaurituak. izan ziran nire begiak, daukan igiera ondo ikuskatzen dogunean an zeruan agertu oi danaz; puntutxo bat ikusi neban argi guztiz bizitan izpikatzen ebana. eta aren diztirak jotako begiak, argitasun orren bortitzaren aurrean, itxi bearrean aurkitzen. Eta guri izarretan txikiena begitanduten jakuna, illargi lez litzakigu, izar bat beste baten al-

boan jarri ta puntu aregaz bardinkatu ezker. Bear bada, argi marraztu latño koroia ur iruditzen dan legez, itxurazten dauan lurruna lodi-usuago dalarik, puntu atatik urrun egoan suzko obo bat, bizkor-bizkor jirabera egiana, gure mundua estutzen dauan igiera baiño bizkorragoa litzakena. Obo au beste batek mugatzen eban, eta au beste irugarren batek, eta irugarrena laugarren batek, eta bostgarrenak laugarrena, ta seigarrenak bostgarrena. Zazpigarrenak jarraitzen eban onein gaiñ, ain edatua dagoanak, Juno'ren mezularia¹ berau barne artzeko estu ta medar izango litzakena. Gisa ortan jarraika joiazan zortzigarrena ta bederatzigarrena, ta eurotatik bakotxa astiroago igitzen zan, euren zenbakia urrunago batetik etaugar argiagoo eukan argi utsetik urrago egoanak, aren muiñean barrurago sarturik dagoalako, nik uste.

Nire anderak> ni aikolo-maikolo ta arritu-samar ikusiz, esan eustan:

—Puntu atatik dingilizka dagoz zerua ta izadi osoa. Begiratu obo art, an urrun dagoanari; ta aren zirkiña bizkorra dala, jakizu, maite-suak eraginda dabilrelako.

Nik erantzun neutsan:

—Mundua, boronbil areitan ikusten dodanez eratua ba' litz, pozik itxiko ninduke esan daustazunak; baiña sumakor dan munduan ikusi leitekez birak erdi-unetik arago ta azkarrago dabilzenak, eta ortik nire gurariak, maitasuna ta argia bakarrik muga lez daukozan jauretxe miresgarri ta aingerutar onetan, amaia euki bear ba-dau, egoki jat entzutea oindiño be, eredu jatorra ta aldakia zelan ez doazan batera; nik neurez ori ikertu naita, alperrik lan dagit-eta.

—Korapillo ori askatzeko, zure atzamarrak naiko ez izatea, ez da bape arrigarri; ain estua ba'da, iñor orretan saia ez dalako dozu.

Olan mintzatu zan nire anderea, eta ondoren:

—Ausnar eizu esatera noakizuna, ase zaitezana; zorroztu adiña auziari buruz. Aundiago edo txikiago dozuz gorputz oboak, euron atal guztietan zabal erazten dan kemena geiago edo gitxiago dan neurrian. Ontasun aundiagoak osasun era-

gin aundiago eskatzen; eta au aundiagoa ba'da, aundiagoa izan bear berau artzen gorputza, beronen zatíak era batean osoak ba'dira. Beraz, beste izatía, mundu guztia beragaz narras daroan oni, geien maite Ízan eta geien dakian oboari dagokio; auxegaitik, zuk zeure neurria koru onei ta ez oso eraturik dakusazuzan mamiñen itxureari jarten ba'dautsezu, geiagotik gitxiagora ta aundiagotik txikiagora, alkar arteko itxikidura miresgarri ta maillazkoa dagoala ikusiko dozu zeru bakotxaren eta euren adimen eragillearen artean.

Eguratsaren boil-erdia sotiJ naro geratzen dan lez Bo-lea'k,⁷ ipar-aizeak putz dagianean, bere matrail leunagoz, leen oro ilundu eroian laiñoa txautu ta bakanduz, zeruak irribarre egin dagian nun-naitik; olantxe geratu nintzan ni be andereak bere erantzun argiak emen eustazanean eta egia, ízai bat zeruan lez, ikustera eldu nintzanean. Eta arek bere itzak azkendu-aJa, burdin goriak ez dau beste era batera dizdiz egiten obo arek ñirñir egin eben lez ezik, euren sutzarra txingar bakotxera edataz; oneik asko ta asko bait ziran, zotz (ajedrez) oJean tarte bardiñeko goran baiño millaka geiago bere kopuruak jadetxirik. Nik talderik talde osana —gora! — abesten entzuten neban, une tinkoaren gorazarrez ain zuzen uneak euren tokian daukazana ta beti eukiko dahezana, be-rean beti egon ziran lez.

Eta nire adimenaren oldozkun ezbaikorrak ikusten eba-zanak, esan eban:

—Serafiñak eta Kerubiñak erakutsi dautzuz leenengo bi-rundak. Azkar dabiltz euren kateari jarraika, alik eta geien puntuaz egokitzeke, ikusteko barriz gorago ta obeto. In-gurumari doazan beste maitasunak Jainkoaren aurreko Aul-kiak dozuz, eta eurongan amaitzen da leenengo irunakoa. Eta jakin bear dazuna da, baJcotxak egi-muin begiak barrenago sartu ta atsegiña biziago artu daroela, ulermena osoan sortuz. Oar emen: zoriontasunak ikustean daukala bere oiñarria ta ez ondoren datorren maitasunean; eta graziak eta gogo onak erne daroe^an irabaziaren neurria, au da, begiz ikustea, olan maillaz mail datorrena dala. Beste irunako udabarri betikor

ontan loratzen danak, Arito gautarrak murrizten ez dauanak, beti-betikoz abestu oi dau osana eratzen dan pozezko iru rnailetan ots dagien iru melodi ta eres-doiñutan. Mailla onetan daukazuz iru jainkosak be: leenengo, Agintedunak, eta gero, Birtuteak; irugarren sailla dozu, Aaldunena. Ondoren, azken aurreko inguru bietan biratzen dira Buruzagiak eta Goi-aingeuak. Azkenengoa, aingeruen festaz osotua da guztiz. Maillok gorantz begira dagoz danak, eta beean be eragin aundia dabe, eurak Jainkoaganantz erakarriak diran lez eurak be oro eurakana erakarritz, Eta Dionisi'k, irrika biziz jarri zalako maillok ikasí ta aztertzen, neuk lez izentatu ta bereizi zituan. Baiña Gregorío gero agandik baztertu zan, beraz, zero onetan begiak edegi ebazaneko, barreka asi zan bere buruaz. Eta lurrean egi ain ezkutua ilkor batek igarria izan baldin ba'da, arritu zaitezarik ez dot gura, emen goietan ori ikusi ebanak aurkitu eustan-eta obo ta inguru oneitako beste egia askogaz batera.

- (1) **Ortzi-adar edo ortzikua.**
- (2) **Ipar-aize onek, diñoenez, eskoi-mairail aldetik bigunago jo daroa.**
- (3) **Toma Deunaren Lrakatsiari darraitso.**

XXIX KANTUA

Muiña.—*Leiarrezko zerua: Aingeruen maillak eta abar.*
 —*Zer ziran aingeruak.—Izlari txarren aurkako berbak.*

Latona'ren seme biak, Aariak eta Aztagak estalita, osertz bardíñaren mugetan batera aurkitzen diranetik, goi-gingak orekan dirauala, bata ta bestea boilerdia aldatuz obo aretatik askatzen diran arte, ainbat denpora izan zan, Zorione, betargi ta ixil egon jatzun epea, ni lilluratua euki ninduan puntura soka nengoalarik.

Gero asi zan:

—Neuk dautzut esango, ta ez itandu, zule entzun nai dozuna, an ikusi bait dot nun'a ta noiz'a guztiz bateratzen diran tokian. Ez onile beretzat jaristearren, ori eziña da-ta, aren aintzazko dirdai-printzak izakietan dizdiz egiñik, «Bana-z» esan leikean bere beti-Ízatean alditil kanpo, beste iñok barru artzetik at, eder izan jakonez, maitasun barrietan iregi zan maitasun betikorra. Ezin daikegu esan aurretik lolo egon zanik, etzan izan ba ez leenik ez gerorik Jainkoak ur-gain oneitan bere ibillaldia egíterakoan. Irxura ta gai uts batera jalgi ziran, akats bage izatera, iru arilco uztai bateko iru gezi lez, Eta leiarrean, anborrean naiz berin dirdaitsuan argiaren izpiak eldu ta izan artelco berezitasunik ez daukon lez, iru-erako eragiñak be bardin dana batera ixuri eban bere jaunagandik, asiera ta izate artelco berezitasun barik. Batera sortua ta eratuia izan zan gun-mamiñan egokitasuna, eta munduaren gaiñ-gaiñean egon ziran egite utsa gertatu zanekoetan nunbait; aalmen utsa dago beeko aldean, eta erdian, alkarturik, aalmena ta egíntza, geroztik iñoiz be asazkatuko ez diranak. Jeronimo'k idatzi eban, aingeruak, gaiñeralco mundua egiña izan baiño, gizaldi asko leenago sortuak izan zirala; egi au, alan be, Espiritu Santuak argituta jardun ebenak leku askotan idatzia izan zan, eta zu konturatuko zara uste onez ba'diarduzu, errazoiak be bai, erdizka beintzat ba-dakus, onek ez bait dau buruz artzen eragilleak (aingeruak) ainbat denpora euren osotasunera barik egon leitekezanik. Zuk ba-dakizu orain nun eta noiz eta zelan sortuak izan ziran maitasunok; itzali dira, beraz, zuk leiaz opa zenduzan iru su-adore. Au olan dalarik, zenbatuz ez litzateke ogeira elduko aingeruetatik zati bat, sortu ta laster, zuen gaikien aitzin-gibela naasi ta asaldatu zala. Beste zatiak, onean iraunik, egintza au, zuk ain pozik ikuskatzen dozuna, asi eban, eta jira-bira egiteari iñoiz be izten ez dautsona. Jausiaren asiera izan zan munduaren pisu guztiaz zanpatuta ikusi zenduanaren arrokeri madarikatua. Emen ikusten dozuzanak apalak izan ziran, ainbesteko adiur-goikoz sortu ebazanaren ontasuna ezagutuz, eta auxegaitik goratua izan zan arein adimena argitzen dauan eskerrez eta euren irabazi

ta merituz, orain naímen tinko ta betea eukiteraiño. Eta ez dot nai zelantzan egon zaitezarik, arkaitz seguruan baiño: grazia artze irabazgarri dozu, zelako maitasunez artzen dozun. Aurrerantzean ondo ikuskatu zeinke batzar au gaiñerako Jaguntza barik, nik esan itzak ulertu ba'dituzu; lurrean, baiña, zuen eskoletan erakutsi oi danez, aingeruen izateak ulertu, gogoratu ta naí dauala, geiago esango dautzut, argi geratu daiten egia, naastu egiten dala an been gauzea, irakaskintza ala-olakotzat arturik. Izan-izakiak, Jainkoaren arpegiaren gozotasuna txastntu ostean, ezer be gordeten ez jakonagandik ez eben euren begirakuna nldendu, eta olan beste zer barri batek ausi barik daukie euren beakoa ta ez daukie zetan gogora ekarririk be bear bada aldendu dan gogairik; an beean lorik egiteke ames egin oi da egia esaten dan ala ez dan esaten siñistu barik, naiz-ta azkenengo ontan erru geiago ta lotsa geiago izan. Zuok ez zoiaze orain bidezidor bardiñetik, eztabaidaka, ain zaroaze narras itxurazko zaletasunak, eta kezkek! Eta auxe be estura gitxiagoz artu oi da emen, Idazteuna atzera itxi edo-ta txarto adierazten danean baiño. Ez dakazue gogora zenbat odol ixuri bear dan berau munduan ereiteko ta zelako poza dakarcen apal-ap-alik aregaz bat datorrenean. Nobere burua esku biakaz jazteko, alegiñak egin daroaz arek eta onek, bakotxak bere asmake-tak burutzen, izlariak gero, Barri Ona ixildurik, esan-txaltzat artzen dabezanak. Batek diño illargiak atzera egin ebala Kristoeren nekaldikoan eta eguzkiaren argia tartetu egin zala, beera eldu zedin; beste batzuk, berez ezkutatu zala argia, ta orixegaitik espaiñarrentzat eta inditarrentzat, bardin judutarrentzat, nabariko izan zala dalako illun-aldia. Florentzia'k ez dauko ainbeste Lapi ta Bindi,² urte barruan an eta emen irakastegietatik aldarrikatzen diran era ontetako ipuin guztiak batzeko aiña; olan, jakiña, arditxo ezjakiñak aizez beterik datoz Jarratik, kaltea ez ikustea atxald Jez balio ez dautsela. Kristok ez eutson bere leenengo bialdu-taldeari esan: «IbiJ, eta otsegin munduari otso-ipuiñak»; egia emon eutsen oiñarri ta onek ots-egin eban arein aoetan, eta alan, fedea sutarazteko, autzak

batu ta burrukatzeko, Barri Ona izan ziran arean babeski ta lantza. Orain, aldarrikatzera, igesbide ta kokolokeriakaz joan oi da, ta, jenteak ba'dagi, puztu txotoa ta ez da geiago eskatzen. Baiña olako txoriak txotoaren punta dauko bere abia, ta erri zeeak ba'lekus, ikusiko leuke zelakoak diran uste ona jarririk daukien arein induljentziak; eurokai-tik azi-azo bait da lur-rean ainbeste kirtenkeri, ezetariko argibide ta zentzun barik, edozelango agintzari molizotzen jentea. Onekin loditu oi da Anton doneaz doan belarri-luzea³ ta oraindik lau-oiñakoago diran batzuk, ikurratz dako diruaz ordainduz, Alan be, zearmearka au naiko dedin, aurrerantzean itzul begiak bide artezerantz, zidorra ta aldia laburtzeko moduan. Izate onek maillak mail bait daukaz zenbakiak, iñoiz etzan egon itzik ez Ílkor gogairik ainbes^ teraiño eltzen zanik, eta zuk gogotan artu ba'dagizu Daniel'ek iragarri ebana aren millaketen millaketan zenbaki mugatua goratzen dala ikusiko dozu. Oro dirdaitzen dauan argia arek artua da modu askotara, bera itsasten dan dizdizen laiñeko. Olan ba, ikuskariaren zolitasunari jarrai dagitson lez barne-berotasunak, maita-gozotasunaren antzeko da beroa edo epela be. Ausnar aurrerantzean betiereko aalmenaren bikaintasuna ta aunditasuna, makiña bat ispillu egin dabezana, leenango lez bat eta zatitu-eziña iraunik, ugaltzen dana.

- (1) Aíngeruak —bultz-gaiak— etziran lu2aio egon zerutik kanpo.
- (2) Lapi ta Bindi. garai atako Florentzia'n, Ízen oso ezagunak.
- (3) Eleiz-Lzlari azai-ursen aurkako esanak.

XXX KANTUA

Muiña.—*Zeru goiena: Jainkoa, aingeruak, zoriontsuak.—Zeru-gaiñera igoten.—Jbai arrigarria.—Doatsuen larrosa,—Enrike VH'garrenaren jarlekua.*

Doi-doi *sd* milla milla-oin gugandik urrun iralcin dagi seigarren orduak eta mundu onek dagoneko zearka makurtzen bere itzala, bearago dakusgun zeru erdia aldatzen asterakoan; izar batzuk leza sakon ontara orduko galdu oi dabe euran dízitira, ta eguzkiaren raírabe txit argia aurreratuz doan neurrian, zeruak ostondu egiten ditu banan-banan izarrak, ederreneraiño> Orrelaxe izan jatan lausotu nindun puntuaren ínguru beti biraka dabillen poztazun garaipentsua be; ak barru artu daroanaren barne nengoala iruditzen jatan, baiña itzali zan nire begientzat astiro astiro ta, ezer ez nekusan ezker, maitasunak Zorione'gana begiak biurtzera beartu ninduan. Ontaz oraiñarte emen esan guztia goralpen bat-bakarrean sartu eskero, gitxi izango litzateke bere egitekoa beteteko. Nik ikusi neban edertasuna, ez bakarrik gurearen gaiñetik, gozatu be, nik uste, beraren egilleak soilki gozatu leikela bete-bete. Pasarte ontan gauditua dazaut neure burua; ezek baiño geiago gaiaren puntu bategaitik gauditua noski, naiz jostaillu naiz izugarri; eguzkiak. izan be. geiago lausotu oi dau ikusmen argaJa, erabat birloratzen ni be sen-galdua izten irripar samur aren gomuteak. Bizitz onetan aren arpegia, leenengoz ikusi nebanetik oraingo ikuskariraiño, neure kantuz jarraitu izan dautsot; egoki dot, alan be, itxi daidan neure olerki-lanak aren edertasunari jarraitzea, bere erti-arloaren azken-puntura eldu dan artistaren antzean.

Zeregin latza bukatu-urten dagoan nire kantuarena baiño abots zoli obe batentzat itxiaz nik neure zera, gidaria barriz asi zan izketan:

—Zeruko gorputz aundinetatik urten gara, zerura igoteko, argi uts, ulermen argi, maitasun bete, on egi-egiaren maitasu-

na, pozez gaiñezkakoa, gozotasun orotan gozoena dan poza. Emen ikusiko dozuz paradisuko gudari-talde biak, bata ta bestea; eta bata azken-epai egunean ikusiko dozun itxura ber-beraz.

Begiak tutubiotzen ditun ezusteko tximistak, gauzakirik nabarmenenak be ikusten izten ez dauskuen lez, era bardiñean esitu aindun ni be alako zapiz bezela dirdlraz inguraturik itxi nindun argitasun bizi batek, nik ezertxo be ez ikusteraiño itxi be.

—Zeru au geldi ta tinko daukan mattasunak, onako agurrez artu oi ditu ona datozenak, zuzia bere sugarrerako¹ ger-tu egon daiten.

Itz laburrok barneratu jatazanerako, ulertu neban, neure indarrez gaiñ jaso izan nintzala ta ikusmen barriz orní-dua somatu; nire begiak argirik dizditsuenak be eroateko gai ziralarik. Eta argi bat ikusi, erlantz islatu pareko, udabarri sorgiñez jantzitako ur-egal biren artean. Txingar bi-ziak etozan ur-tirain ortatik., lora artean nun-nai irautzen ziranak, urretan kokarazitako errubiak legez; ondoren, euren usainkiz ordituak edo, barrero murgiltzen ziran ur las-ter LiLlurgarrian; eta bat sartzen, bestea urta eten.

—Orain irakiten jarten zaitun leia gogotsua ta ikusten dozunaren barri euki-gurea bizi atsegingarriago jataz; ur onetatik, baiña, edan bearra daukazu egarri ain bizía ase-turik geratu aurretik.

Onela adierazo eustan nire begien eguzkiak, gero gaiñe-ratuz:

—Ibaia ta sartu-urtena dagien topazioak dira aren egia-ren solasurre illunak, ez gero berez gauza bete-ezak dirala-ko, okerra zeugan dagolako baiño, ikusmena ez bait dauka-zu oraindik ain goratua.

Ez dago umerik, oi baiño beluago itxartuta, amaren bu-larrerantz joten dauanik, ni, neure begian ispilluak oindiño obeak egitearren, makurtu nintzan baizen bizkor, gu euren-tan garbitu gaitezkan azkar doazan ur-ufñetan. Eta neure be-

tazal ettzak areitan busti-ala, ur lasterraren luzatasuna biribil bíurtu zala, begitandu jatan. Ondoren, koko jantzita egon zan jentea, gorderik egon zan sasi-itxuratik erazten ba'da, leen eratik txit bestelakoa agertu oi danez, antzera aldatu ziran, niretzat, poz-aundiagotuz, Jorak eta txingarrak, zeruko jauregi biak nik argi ikusteraiño. O Jainkoaren dirdira, nik egiaren erreñuko garaikunde gorena onen bitartez ikusi bait neban- Eidazu indar, zelan ikusi neban adierazo daidan!

Argi bat dago ain goian bera ikusiz bakarrik bakea aurkitzen dauan izaki a ikusgarri egin daroana; irudi bíribilean barraiaten da ta beronen itzul-íngurua gerriko zabalegia gertatuko lítzakio eguzkiari. Leen mugi-gailluaren kukutz gainean islaturiko erraiñu batez egiña dago bere azal-itxurea, bizia ta indarra andik arturik. Eta muiñoa bere oiñetan daukon uretan begiratzen dan legez, berdetasunez eta lora-pitxiz aberats danean bere burua epaiñago ikuskatzeko, antzera nik be, argi-biran zutik, milla mailla baiño geiagotan islatzen ikusi nebazan ara gora biurtu ziran arimak. Eta azken zapaldak beregan argi orren bizi-indartsua artu ba'daroa, zelako zabalera ez dau eukiko larrosa onek bere azkenengo orrietan! Etzan galtzen nire ikusmenaez zabaleran ez goieran, poz-jario aren ainbat ta alangoa oso-osorik gozatu baiño. Ur-urriñak an ez dabe ezer ipinten ez kentzen, Jainkoak bitarteko barik gauzea daroanean, berezko legeak ez dau ezer adierazo nai. Edegi ta gorantza doan betiereko larrosaren, biotzera, beti udabarri dan Eguzkia kantuz goratzarrea eskintzen dautsan arengana, itz-egín arren ixillik dagoanaren antzera, Zorione'k eroan nindun, eta esan eban:

—Begira zein aundia dan jantzí zurien aldrea! Ikus gure uriaren inguru zabala! Ikus gure zizailluak ondo beterik, ain jente gitxi bai da emen itxaroten dana! Eta jaur-aulki ttzal aretan, zuk begiak josita daukazuzan aretan, an aurretiaz gain ipiñita dagoan koroia dala-ta, zuk eztegu oneitan afaldu baiño leen, an beean onezkero aundi dan Entike² gurenaren arimea jarriko da, onek otoitz bait dagi Italia zuzendu daiten, a ortarako gertu egin aurretik otoitz

egin be. Dirugose itsuak, gaixotzen zaituenak, bere iñudea iraitzi ta gosez ilten dan umearen antzeko egin zaitue, ta orduan onako agintaria egongo da Jainko-auzitegian, bide bardiñetik ez azal ez barru joango ez dana. Baiña epe laburrean Jainkoak jasango dau bere kargu santuan, Simon aztia bere mereziz dagon lekura amildua izango da-ta Agnani'koari³ beerago saka egiñik.

- (1) Zuri, ots, arimea; sugar, ots, grazia.
- (2) Envike VITgarrena, 1313'an il zana.
- (3) Agnani, au da. Bonifazio Vllirgarrena.

XXXI KANTUA

Muiña.—*Zeru-goia, Jainkoa.—Aingeruak.—Doatsuak.—Larrosa bakuna.—Aingerutar erleak.—Bernardo deuna.—Zorione'ri otoitza.—Andra Maria, aintzaz betea.*

Larrosa bakun antzo agertzen jatan, ba, Kristok odolez bere emazte egin eban gudari-talde sagaratua.¹ Bestea, bartiz, egaz ikusten dauana ta maitez mintzen Aren aintza ta eder egin egiñaren ontasuna² abesten diarduana, erle-moltzo baten pareko, orain lora gaiñ gelditu ta orain gozotasuna idoroten dauan lan-unera itzuliz datorrenaren antzera, ainbat ostoz apaindu lora gaiñera jatsi ta andik itzukzen bere maitasun beti dirauarenera. Sugar bizizko betartea eukien danak, eta urrezko egoak, eta gaiñerako guztia zuri-zuri, iñundiko edurrik areikaz bardintzeko gai etzalarik. Loratik jas-tean. maillaz maik euren egadan artutako bakea ta beroa edarazten eben. Egadun moltzo ain sotilla goi ta lora tartean egokitzeak ez eban galazoten ez ikuspegirik ez dirdairik, jainkozko argiak, bada, barraiatuz, gaudi osoa besarkatzen dau, berau duin dan giñoan, ezer be ezin leikio izan-eta eragozpen ez beatzarri.

Erreiñu nare gozatsu au, jente zaar eta barrtas sarrítua, ikusiak eta maitasunak zuzentzen eban oso-osorik puntu baterantza. Oi argi irukoitz, izar batean dizdizka, olan poz-erazten dozuna, ikus zelako ekaitz artean gagozan emen beean! Basatiak, Eliza ain kutun dauan bere semeaz egunero biraka dabillen lurraldetik etorriaz, Erroma ta bertako gomutagaillu goientsuak ikuskatzean, sor ta lor gelditu ba'ziran, Letran'ek ilkor egintzak gaintitu ebazanean batez be, ni, gizakianetik jainkotiartera, aldikotik betikora etorri, Florentza'tik erri zuzen osasuntsu batera, zelako arridurak ez nindun esituko! Izin be, aren eta gogotasunaren artean eder jatan ezer aditu barik eta mutu egotea. Eta erromesa poztu oi dan lez jauretxean bere zin-itza beterik ikustean, eta etxeratzean a zelakoa zan adierazteko ustetan egon oi danaren antzera nengoarj ni be, argí bizitan zear neure begiak erabiliz, maillaz mail neroiazan, orain gora, orain beera, orain íngurumari. GoKmaitasunera bultz-eragien arpegiak nekusan, beste argi batzukaz edertuak eta euren arteko irribarre, ziñu ta jokeraz txukuntasun osoz bitxiturik.

Paradisu guztiaren itxura ta tankera begi aurrean neukazan onezkero, naiz-ta nire ikusmena oindiño une berezi baten be kokatna ez izan: atsegiñez ta olde barriz itzuli nintzan neure andereagana, nire adimena ezbaiko egoan puntu batzuetaz itandu nairik. Gauza baten urian ibilli ta beste bat jazo jatan. Zorione ikus-ustean,³ zaar bat⁴ ikusi neban sendi afntzatsu lez jantzita. Aren begi-raatraillai poz onbera erioen; aren arpegikera zan errukior, aita samur batena, ziur.

—Eta nun dago bera? —ni itaunka beingoan.

Ak erantzun:

—Zure nai-irritsak aspertzeko, aldatu egin nau Zorione'k neure lekutik; goitik nsita, irugarren obora begiratzen ba' dozu, bere mereziak ezkuratu dautsoen tronuan ikusiko dozu.

Erantzuteko asti barik, gorantz jaso nebazan neure begiak eta betiereko errenuak, bertan islaturik, egiten eutsoen koroiaz ikusi neban. Trumoiak ots dagian leku garaienetik itxasoaren ondar sakonenean legoken begi ilkorrera ez dago

nireak Zorione'gandik euken beste bidarlo; baiña ez eutsan ardura, aren irudia ez baít zan jasten niganaiño beste gorputz bat tartean jarri zalako.

—O emakume! ; zugan kementzen da nire itxarokizuna; ni salbatzearren zuk bai itxi zenduzala infernuan zeure oiñatz-ikurrak! Ainbat gauza ikusi ba'ditut, autortzen dot, ortarako grazia ta índarra zure alizate ta onberatasunetik datorkidazala. Zuk, morroitzatik askatasunera ekarri nozu zeuk ortarako aalmena zeukan bide guztietatik, zeuk ortarako kemena zeukan bitarteko guzti arek erabilliz. Zaindu begie nigan aundi-izatea zure doe beteak, nire arimea, zuk osatu dozuna, eder izan dakizun gorputzetik banatzean.

Otoitz onela egin neban; eta arek, ain urruti zirudianak, irribarre egin eban niri begiraturik; betiko iturrietarantz biurtu zan gero. Zaar santuak esan eustan:

—Zeure ibilbidea bete-betea amaitu daizun, orretarakoxe bialdu bai nabe otoitzak eta maitasun santuak, egaz egizu begiakaz baratz ontatik, begitzeak bada ikusmena gaituko dautzu jainkozko izpiraiño igoteko. Eta zeruko Erregiñak, onen maite-sutan bait nago oso-osorik irakiten, grazi guztiz orniduko gaitu, ni bere Bernardo zintzoa naz-eta.

Antxiñatik gogo dauan gure Beronika ikusteko bear bada Kroazia'tik etorri ta asetua somatzen ez danak, bera erakusten dautsoen bitartean, bere pentsamentu barruan esan oi dauanaren antzean: «Jesukristo neure Jauna, egiazko Jainko, orrela ete zan zure arpegia?», nengoan ni mundu onetan, eroan eban bizitza otoizlariagaittk, bake aven atsegifía gozartu eban aren goi-maitasun biziari begiratuz.

—Eskerraren seme —asi zan esaten—, gozatsu egotea ez jatzu errez izango emen beean begiak josita eukiaz; begira egizuz oboak urrin-urriñeraiño, Erregiñaren jar-aulkia ikusi arte, aren menpeko lefal da-ta erreñu au.

Jaso nebazan begiak, eta goizean odei-ertz sortalde alderdiak, eguzkia beerantz doanarena argitasunez gainditzen dauan legez, gisa berean edo, ibarretik mendirantza begiak zuzenduz doanaren antzera, an goi-goian ikusi neban argi-

diztiraz beste guztiak baiña geiago zana. Eta an, Faetonte'k gaizkí asko zuzendu eban burdía⁵ itxaroten dan lekuan, zerua geiago sugartu ta alde batetik eta bestetik argia txikituz doanez, zut-oial baketsu a be bardin biziagotzen zan erdian, beste alderdíetan gero ta geiago meetu ta gitxiagotuz. Eta erdi-une aretan, ego-zabalik, milla aingeru baiño geiago ikusi nebanzan ari jai egiten, euretatik bakotxa bestelakoa zalarik bai dirdiran eta bai jarreran. Arein jolaskantuen aurrean irripar egiten ikusi neban beste santuetan begietan gozotasuna ixurtzen ebana; eta nik irudí izateko lain gaitasun idazteko ba'neuko be, aren poz-atsegiñetatik gítxiena be adierazten ez nintzateke ausartuko.

Bernardo'k, nire begiak ikusi ebazanean bere maite-gai zanarengan adi-adi josirik, arengana biurtu zituan bereak maitasun-txera biziz, nirí be ari gartsu begiratzen jarraitzeko ikusmin biziagoa sortzen eustala.

- (i) Zeruko zorionsuak.
- (2) Añgeruak.
- (3) Zorione, Teolojiaren ezaugarria.
- (4) Zarra dozu San Bernardo, otoizlarien eredu ta Andra Mariaren maitale leial.
- (5) Eguzkiaren burdia.

XXXII KANTUA

Muiña.—*Jainkoa: aingeruak, zorionsuak.*—*Zeruko larrosaren antolaketa.*—*Ume zorionsuak.*—*Maria eta Gabriel.**—*Zeruko Jerusalem'en bizi diran erri-guraso aundiak.*

Bere atsegiñari emonik, otoizlari arek naierara artu eban bere gaiñ maisu izatea, eta itz santu oneikaz asi zan:

—Mariak ertsi ta osatu eban zauria, emakume eder aren oiñetan dagoanak, arexek (Ebak) edegi ta zoldu eban. Iru-

garren tokiak antolatzen dauazan saiUean, Errakel jarten da aren azpian Zorione'gaz, dakusazunez. Sara, Errebeka, Judit eta abeslearen bir-amama izan zana; bere erruaz mindurik, onek esan eban: «Miserere mei»; ikusi zeinke maillaz mailla doazala jasten; ni be, areí bakotxari bere izena emonez, larrosatik noa jatsiaz ostoz osto. Eta zazpigarren mai-Uatik beera, baita goitik araglño be, ebetar emakumak datoz urrunez urren, lorearen orrí guztiak banatuz, eurak bait dira, fedearen begi-ukaldia Kristogan josi ebenez, mailladi sagaatuak bereizten dauazan orma-arria. Lorea bere orri guztiakaz naro dagoan emengo alderditik, etorteko zan Kristogan siñistu ebenak daukazuz jarrita; beste aldean, obo-erdizko zuloz etenda dagozanetan aurkitzen dira etorrita gero Kristogan siñistu ebenak. Eta an zeruko Erregiñaren au)kí aintzatsua ta onen azpian dagozan beste zizailluak alakó berezkuntza dagie-ta, olantxe aurrez aurre dago Jon aundiarena; onek ba, beti santu, basamortua ta martiritza jasan zituan, urte bitan linboan be egonik, eta onen azpian, berezkuntza bardiña gorderik, Frantzisko, Benito, Augustin eta beste batzuk ona beeraiño, oboz obo. Mirets egizu, beraz, Jainkoaren guztitariko ardura zabala, fedearen onako ta alako iduri ta karantzez baratz au ala-berean beteko dauana, ta jakizu erreskada biak erdiz banatzen dauazan maillatik beerantza iñortxo be ez dala jarten bere-bere merezimentuz, besteenez baiño, baldintza batzukaz; guzti oneik, ba, benetako aukera euki aurretik askaturiko espirituak dituzu. Errez konturatuko zara, arpegikeraz eta ume-abotsez bardin, eurai adi-adi begiratu ta entzun ezkeru. Ezbaian zagoz orain eta, etezkoa egiñik, mutu; neuk askatuko dautzudaz, baiña, daukazuzan pentsamentu meiak estutzen dabezan lokarrietatik. Erresuma onen zabalera barruan ezin leiteke lekurik egon alan-bearrezkoentzat, goibeltasun, egarri naiz gosearentzat ez dagoanez, ikusten dozun guztia ba betiko legez dago erabagita, beraz dana dagokio alkarri erestuna atzari lez. Ori dala-ta, jente onek, egiatzko bizitzara lenbaitlen eldu nairik, euren artean suster barik ez daukie geiago edo gitxiago bikain dan tokia. Erregek, beraugaitik bai dau-

ko erreñu onek bake ain aundia, naimen batek be geiago opa izan ez daiteken bestean maitasunez eta atsegíñez betea ain zuzen, arima guztiak bere begirakun samurpeaji sortu oi ditu, eurok gura daunez doai ta esker bestelakoz omidurik, eta naiko dozu orren ondorioa jakíteaz. Au argí ta ondo esana dator Idatzi Deunean, bikoitz areitan, amaren sabelean egozanetik asarreak artuak izan ziralako. Beraz, olako graziaren ule-adats koloreari begiraturuz, argi goi-goikoak koroitu bear ditu; olan, euren aldeko merezimentu barik, bestelako mailletan ipiñita dagoz, ur-ikustearen leen-zolitasunez¹ bakar-bakarrik bereizita. Gizaldi barrietan naiko zan erru bakotasunaz, gurasoen fedeak soilki lagunduta, salbamena lortu al ízateko. Gero, leenengo epeak bete ziranean, gizasemeak, erru bakotasuriaren egoak eukita be, indarra jaristeko bil-ebaiketa² bearrezko eben; baiña ondoren, eskerraren aldia eldu zanean, Kristoren bateo oso barik, dalako erru bakotasuna linboan dago itxitua. Ikus orain Kristoren itxurarik geien daukan arpegia; onen argitasunak bakar-bakarrik gertatu zainkez Kristo ikusteko.

Aren gaiñ poztasun betea intzutzen ikusi neban nik, goi aretan egaz egiteko sorturíko arima santuak eroana; eta ni ez nindun aurretik ikusítako ezek birloratu arek beste, ezta Jainkoaz antza eukan ezertxo ikusi be. Eta *Ave Maria, gratia plena* (Agur Maria, graziaz betea) abestuz leenengo jatsi zan aingeruak,³ aren aurrean zabaldu zitun bere egoak. Jauregi zoriontsuak erantzun eutson nun-naitik jainkozko eresiarri, ta orrela dirdaitsuagoak zirudien arimn guztiak:

—O aita santu, nigaitik emen beean egotea daroazuna, beti-betikoz jarten zarean leku ezta lagarik! Nor dogu aingeru ori, gure erregiñaren begietara ain gozatsu begira dagoana? Maite-mindua dirudi, suaren pareko,

Era orretan jo neban barriro be, goizeko izarrak eguzkitik lez bere edertasuna Maria'gandik artzen ebanaren irakatsira. Eta erantzun eustan:

—Aregan dagoz, egon be, aingeru batean eta arima batean egon leikezan sua ta ederra; eta olan izan dedilla nai

dogu guk, bera baít da, Jainkoaren Semea gure gorputzaren sortaz zamatu nai izan ebanean, Mariari palmadarra eroan eutsona. Baiña jarraí orafn begiakaz neuk esango dautzudanari ta oar zaitez aginterri zuzen santu onetan bizi diran erri-guraso aundietaz. Arek biak, an goian jarten diranak, Goragarria'gandik urrago ta doatsuago, ia-ia larrosa onen sustrai bi dira. A, ezker aldetík ur daukona, aita dau, bere ao-gozo azarriagaitik gíza-endak ainbat garraztasun sufriduten dauana. Eliz Ama donearen aita urtetsua daukazu askuman, lora lirain onen giltzak Kristok eskuratu eutsozana. Eta beste a, il aurretik, lantzaz eta unlez irabazitako emazte ederrak igaro bearko eban aldi zoritxarrez betetako guztiak ikusi ebazana, bere ondoan dago jarrita, auzo daukala erri esker gaiztoko, zentzungabe, ezi-gaitz eta matxin-zale bere mende euki eban buruzagi a. Kepa'ri mosuz-mosu ikusi Ana, jezarrita, pozik be pozik bere aJabari begira, osana kantatzearren begiakaz zirkiñik be egiten ez dauana; eta etxeko jaun nagusiaren⁴ aurrez-aur Lutxí jarten da, begiak itxiz zeure ondamendira makurtzen ziñanean zure anderea bialdu ebana. Baiña lo eragiten dautzun aldia aurrera doalako, emen egingo dogu taka, alako oiala alaka soiñekoa egin oi dauan jostunak Jez, eta leenengo maitasunera zuzenduko doguz begiak, arengana begiratz aal bestean barrendu zaitzezan aren diztiran. Alan eta guzti, zeure egoai eragiñik atzera egin ez daizun, aurrera zoazalakoan, lagun izan daikeztzun grazia eskatu bear dogu, erreguka, ta zuk jarraituko daustazu maite-suaz, biotza nire itzetatik aldendu ez dakizun.

Eta otottz santu au asi zan.

- (1) Graziak emondako doea, urrago edo urriñago Jauna ikustekoa>
- (2) Erdizkako bateoa.
- (3) Gabriel, goi-ingerua.
- (4) Adan, leen-gurasoa.

Muiña.—*Zeru goia.—Jaungoikoa.—Aingeruak.—Zoriontsuak.—Oloitz donea.—Mariaren bitartekotasuna.—Jainkotasunaren ikuskaria.*

«Ama Birjiña, zeure Semearen alaba, sorkarietan apale-na ta garaiena, betidaniko erabagiren muga tinko, zu zara giza-izatea duindu zenduna, beronen egillea beronen egin biurtzeraiño duindu be. Zure sabelean ixio zan maitasuna, ta orren berotasunaz, betiereko bakean, lora au ernemindu zan. Emen, gure artean, maitasunezko eguerdi argia zara, eta an beean, ilkorren artean, itxarozko iturburu bizia. Emakume, ain zara aundi ta ainbat balio dozu, grazi bat naf izan eta zugana jo ez dagianak, bere gurariak egó barik egaz egín dagiala, nai dau. Zure onberatasunak ez dautso doanari bakarrik laguntzen, askotan aurrea artu be egin daroatso eskariari, aske to gogo onez, Zuregan, errukia, eraspena, esku-zabaltasunak alkar artzen dabe izakian aurkitu daiken ontasun osoz. Onek, ba, munduko goi-maitasun barrenengotik onagiño gogokiak banan-banan ikusi ditunak indar bat eskatzen dautzu, gorago eldu daitela begiakaz gorenengo osasuneraíño. Eta nik, beretzat nai dodan baiño geiago egundo irrikatu ez dodan onek, neure erregu guztiak zuri zuzentzen dautzudaz, eta eurolc ez daiteznla ez-naiko izan zuk zeure otoitzez orren ilkor kondiziñoaren odei guztiak urtu al izateko, atsegiñ gorenengoa estalgeturik. Oindiño be, erregiña, nai dozun guztia al dozun orri, osasuntsu gorde daizuzala euren maite-txerak ikusita. Goitu beiz zure zaindaritzak giza-eragiñak. Ikus Zorione; nire eskaria onartuz, doatsuakaz alkartzen ditu bere eskuak.

Jaínko maitaturiko begi gurgarriak, otoitzean ziarduana-gan tinko, argi erakutsi eben zein eder jakozan eskari eraspentsuak; gero argi betikorrera zuzendu ziran, eta onetan ezin daiteke siñistu izakiaren begi-ikustea orren argi barren-du leitekenik. Eta nik, nai guztien azkenera elduaz niñoian

onek, muga jarri neutson bear lez neure gar biziari. Bernardo'k bizkor-azten ninduan, irripartsu, gorantz begitu nengiala esanez; baiña ní orduko ak nai eban lez nengoan, nire ikusmenak, ba, argiagotuz, gero ta geiago barrendua zan berez-berez egia dan goitiko argiaren izpiakín. Emendik aurrera, gure izkerak adierazo daiken baiño geiago izan zan ikusi nebana; gure izkera, ba, erbal ta kaden da olako ikuskariak adierazteko, ta gogamena be ez da gai ainbesteko aunditasunik bere baitan artzeko. Ames egiñez ikusten dauanaren antzera, ta amestu ostein be artutako zauskadeak iraun oí dauan lez, naizta buruan ezer ez geratu; orrelaxe nago ni be, ikuskaria osoan ía suntsitua izan arren, oraindik jarioka dago nire biotzean andik erne zan gozotasuna. Orrela, edurra urtzen da eguzkitan, eta orrela, aizeak narras eroiazan osto ariñak Sibila ren esakunakaz.¹ O goitiko argi, ainbat jagiten zarana ilkorren pentsamentuz gaiñ! Emon barrero be go-goarri irudi arin bat bederen, zelan agertu zintzatazan, baita indartu nire izkera be, etorteko diran belaunaldiaí zure aintzaren dizdizera pitin bat badare itxi dagioedan; 'pizkat beinik-bein gogamenera ítzultzen ba'jat, bertso oneitan ots eragiteko, apurtxo bat, obeto ulertua izan dadin zure garaipena!

Sufridu izan neban izpi biziaren zorrotasunagaitik, uste dot, galdua izango nintzala neure begiak aldendu ba'nitu agandik eta gogoan dot guztiz ausarta izan nintzala ari eutsiaz, neure ikustea alkartu bait neban amairik ez dauan dirdaiaz. O grazi oparoa! , orixegaitik ausartu nintzan betiereko argian begiak josten, euron ikus-indarra galdu eben arten! Aren sakon barrenetan ikusi neban: antxe aurkitzen dala, osoa dan baten maitasun lokarriz esiturik, lurbira zear zabaldurik dagoana; mamiñak eta eraskiñak, eta eurok alkarren artean gaitasunez loturik, nik diñodana antz-iduri ta isla aula besterik ez dala. Korapillo onen tankera orokorra uste dot ikusi nebala, au adierazoz atsegin gozoz gaiñezka aurkitzen naz-eta. Unetxo batek niri aazte aundiagoa dakarst Neptuno'ri Argos'en itzala miresteak ogetabosr gizaldiz ekarri éutsona báíño. Nire gogoak olan, sorta lor, adi-adi soegian, geldi ta zofi, gero ta su-biziago egiñik. Eragin bizia

bait dagitzu argi arek, ez leuke iñok egundo egingo a itxi ta beste gauza batera begiak zuzentzea; naimenaren elburua dan ona, aregan aurkitzen da-ta oso-osorik; agandik landa, ostera, akasduna dozu an osoa dana.

Nire itzak aurrekoan, gogoratzen dodana esateko, miiña oindiño bere amaren esnetan ezkotu daroen umetxo batenak baizen naiko ezak izango dira. Ez gero nik begiz joten neban argi bizian era lau bat baiño geiago egozalako, beti be leen zana zan-eta, aren itxura bakarra ikusten begiak aberastu egín jatazalako baiño; itxura a, Lzan be, ni aldatzean, bera be niretzat aldatu egiten. Argi garaiaren muin sakon aratzean, iru kolorezko iru obo agertu jatazan eta esteria bat, eta bata bestearen dirdaia zirudian, ostrailikak ostrailikarena letxe, ta irugarrenak sua zirudian beste bietatik era berean etorria bai'litzan.² Itza bai dala labur ta aul nire gogaia adierazteko! Eta au, nik ikusi nebanez, ainbat da, baiña «gitxí» esanaz ez dozn naiko. O betiko argi, zeugan bakarrik zara, zeu bakarrik eta zeure bitartez ulertzen, erne ta ulerkor bait zara, zeugan maitatzen eta atsegintzen! Argi islatua lez zugan iruditzen jatan oboa, nik argia neure begiakaz ingurumari, barne, kolore bereziaz ikustean, geure irudia iruditu jatan itxuratua, ta nire begiak beraz antxe josiak egozan. Oboa laukitu nai ta, bear dauan oíñarria buruan eukita be, ezin berari igarrita dabillen geometra lez nengoan ni be ikuskizun barri aren aurrean; ikusi nai neban, bai, irudia zelan egokitzen zan oboroan, ta zelen barnetzen zan; baiña nire egoak etziran naiko artarako, nire gogoa bete eban dirdai batek argitu ez baleust adimena.

Indarrak uts-egiten emen asmamen garaiari; orduko alan be biraka ebiltzan nire gogo ta naimena, bear bada eguzkia ta beste izarrak darabiltzan Maitasunak lez mugi-azoak erabat.

(1) Kuraa'ko SibLla asmagiña; onek bere leza aurrean izten zian erantzunak, eta aizeak eroaten beste orbelakaz naste.

(2) Irutasun Deunaren ikuskaria.